

*„Człowiek jest wielki nie przez to,
co posiada, lecz przez to, kim jest”.*

Jan Paweł II

Absolwenci są sercem każdej szkoły. To Oni świadczą o jej dokonaniach i pozycji w środowisku lokalnym, są wzorem dla młodych, łączą przeszłość z teraźniejszością i przyszłością.

W czasie 400-letniej historii budynku, w którym mieści się szkoła, nauka odbywała się w różnych miejscach, a kolejne placówki nosiły inne nazwy. Były to między innymi:

- Kolegium Jezuickie
- Szkoła Podwydziałowa
- Gimnazjum
- Szkoła Wydziałowa
- Szkoła Obwodowa
- Progimnazjum
- Męska Szkoła Filologiczna
- Państwowe Gimnazjum Męskie typu humanistycznego
- Państwowe Gimnazjum i Liceum Koedukacyjne
- Państwowa Szkoła Ogólnokształcąca stopnia licealnego
- I Liceum Ogólnokształcące
- I Liceum Ogólnokształcące im. Aleksandra Patkowskiego
- I Liceum Ogólnokształcące Collegium Gostomianum

Trudne jest wartościowanie ludzkich dokonań, różne bowiem były koleje życia Absolwentów i czas, na który przypadła Ich działalność. Przedstawione tu postacie nie przeszły przez życie niezauważone. Odcisnęły ślad w historii, dając świadectwo prawdzie, bohaterstwu, patriotyzmowi, ofiarności. Zaznaczyły swoją obecność w dziejach miasta, regionu, kraju. To byli i są ludzie różnych zawodów, osiągnięć i postaw, między innymi: naukowcy, duchowni, żołnierze, konspiratorzy, społecznicy, artyści, lekarze, nauczyciele, animatorzy życia miasta i regionu.

Do żyjących zwróciliśmy się, aby sami opracowali notę biograficzną i staraliśmy się nie dokonywać w niej zmian. Dla ludzi istotne są różne wartości i szanując to, nie ustosunkowywaliśmy się do nich.

Prezentowane postacie to tylko część dużej grupy Absolwentów wyróżniających się w gronie uczniów wymienionych placówek. Tego trudnego wyboru dokonała grupa osób przygotowujących jubileusz w ramach prac Komitetu Obchodów 400-lecia Collegium Gostomianum. Pragniemy zaznaczyć, że niniejsza publikacja początkuje tradycję gromadzenia i prezentowania dokonań kolejnych Absolwentów. Grono to będzie ustawicznie uzupełniane i poszerzane.

Urodził się 25 października 1948 roku w Sandomierzu. Uczęszczał do Szkoły Podstawowej nr 2, jest absolwentem sandomierskiego I Liceum Ogólnokształcącego i Wydziału Mechatroniki Politechniki Warszawskiej. Stopień naukowy doktora nauk technicznych otrzymał w 1977 roku w Politechnice Świętokrzyskiej, habilitował się w 1984 roku w Żylińskim Uniwersytecie na Słowacji. Tytuł profesora nauk technicznych otrzymał 7 grudnia 1999 roku.

Od 1972 roku pracuje jako nauczyciel akademicki w Politechnice Świętokrzyskiej, prowadząc działalność naukowo-dydaktyczną związaną z techniką pomiarową w budowie maszyn i systemami zapewnienia jakości. Wypromował około 80 absolwentów z tytułem magistra inżyniera i inżyniera oraz był promotorem dwóch prac doktorskich. W maju 2002 roku został wybrany na dziekana Wydziału Mechatroniki i Budowy Maszyn Politechniki Świętokrzyskiej.

Profesor Stanisław Adamczak jest autorem 50 opracowań naukowych opublikowanych w czasopiśmie krajowych i zagranicznych, a wyniki swoich prac prezentował na wielu konferencjach w kraju i zagranicą. Jest autorem oryginalnej monografii pt. *Bezodniesieniowe metody pomiaru zarysów okrągłości części maszyn*. Wymiernym osiągnięciem profesora są liczne patenty, opracowania naukowo-techniczne i programy komputerowe, które zostały wdrożone w kilkunastu zakładach przemysłowych w kraju i za granicą (m.in. w Anglii, Czechach i Słowacji oraz w takich firmach jak: ABB, Timken, GEC, FŁT, NSK). Niektóre techniczne rozwiązania były prezentowane na międzynarodowych wystawach i targach, a jeden z systemów pomiarowych otrzymał w 1996 roku Złoty Medal Międzynarodowych Targów Poznańskich.

Realizowana aktywnie działalność naukowo-badawcza pozwoliła nawiązać szeroką współpracę międzynarodową, w szczególności w ramach koordynowanego przez profesora Stanisława Adamczaka projektu badawczego w międzynarodowym programie CEEPUS, którego realizacja umożliwiła pracownikom Politechniki Świętokrzyskiej nawiązanie kontaktów z licznymi europejskimi uniwersytetami technicznymi.

Profesor Stanisław Adamczak prowadzi wiele zajęć dydaktycznych, między innymi na Technicznym Uniwersytecie w Wiedniu i w Koszycach. Jest także członkiem rad wydziałów mechanicznych na Uniwersytecie w Żylinie, Ostrawie i Koszycach oraz wielu krajowych i zagranicznych organizacji, towarzystw naukowych i technicznych. Uczestniczył w licznych wielomiesięcznych stażach zagranicznych.

W grudniu 1998 roku zorganizował w Kielcach posiedzenie Komitetu Metrologii i Aparatury Naukowej PAN, podczas którego otwarto Laboratorium Komputerowych Pomiarów Wielkości Geometrycznych. Laboratorium to powstało dzięki staraniom profesora Stanisława Adamczaka i jest obecnie zaliczane do jednych z najbardziej nowoczesnych w kraju.

Profesor Stanisław Adamczak był aktywnym członkiem Sandomierskiego Hufca Związku Harcerstwa Polskiego, a jako instruktor tej organizacji był Komendantem wielu harcerskich obozów. Będąc pracownikiem naukowym Politechniki Świętokrzyskiej organizował udział sandomierskich harcerzy w obozach w ramach „Operacji 1001- Frombork” i „Operacji Bieszczady 40”.

Gdy mieszkał w Sandomierzu, był również aktywnym sportowcem, członkiem Sekcji Lekkoatletycznej Klubu Sportowego „Wisła” – Sandomierz, i w tej dziedzinie miał znaczne osiągnięcia.

Opracowano na podstawie:

- Adamczak Stanisław – relacja.
- dokumentacja Politechniki Świętokrzyskiej w Kielcach

Urodził się 19 sierpnia 1879 roku w Wąchocku. Był synem Antoniego i Wiktorii z Pawelczyków. Lata dziecięce spędził w Wąchocku, gdzie uczęszczał do szkoły powszechnej, a potem do Gimnazjum w Sandomierzu.

W 1895 roku zgłosił się do Seminarium Duchownego w Sandomierzu, gdzie w 1897 otrzymał tonsurę i cztery mniejsze święcenia. W 1901 roku otrzymał subdiakoniat i ukończył seminarium z oceną celującą. Ponieważ nie miał odpowiedniego wieku do przyjęcia diakonatu i kapłaństwa, ówczesny wikariusz kapitulny zatrzymał go do pomocy w Kurii i mianował archiwistą.

W 1902 otrzymał diakonat i na mocy dyspensy papieskiej, święcenia kapłańskie. Przeszedł pracować w archiwum i został wikariuszem w Chlewiskach (1902- 1904), następnie w Zwoleniu (1904-1906), Magnuszewie (1906), Iłży (1907). Tego samego roku otrzymał nominację na proboszcza parafii Ruda Kościelna, a w 1909 został przeniesiony do Mniszewa, następnie do Gór Wysokich, gdzie wraz z tytułem proboszcza otrzymał nominację na dziekana dekanatu sandomierskiego. W 1934 roku został honorowym kanonikiem Kapituły Sandomierskiej, a w 1949 roku Ojciec Święty mianował ks. Bastrzykowskiego kanonikiem gremialnym Kapituły Kolegiaty Opatowskiej.

Oprócz posługi duszpasterskiej poświęcił się także pracy naukowej, której efektem są m.in.: *Monografia historyczna parafii Janowice Kościelne Sandomierskie, Zabytki kościelnego budownictwa drzewnego w diecezji sandomierskiej, Monografia historyczna parafii Góry Wysokie Sandomierskie, Monografia historyczna Kunowa nad Kamienną i jego okolic.*

Zmarł 25 marca 1958 roku i został pochowany w rodzinnym Wąchocku.

Opracowano na podstawie:

- Górski E. ks., „Kronika Diecezji Sandomierskiej“, wrzesień 1958, nr 9, s. 250 – 256.

Antoni Gustaw Bem

Urodził się w Lipsku w powiecie iłżeckim 4 czerwca 1848 roku z ojca Karola (poległego w powstaniu węgierskim) i z matki Joanny Krężelewskiej. Wychowywał się pod opieką matki w domu dziadka. W roku 1858 rozpoczął naukę w Szkole Powiatowej w Sandomierzu, a w roku 1862 w Gimnazjum radomskim, które ukończył w 1865 roku. Następnie w latach 1866 – 1870 studiował w Szkole Głównej Warszawskiej (1866 –1869), a po zmianie nazwy na Uniwersytecie Rosyjskim w Warszawie.

Po odbyciu studiów poświęcił się pracy pedagogicznej, był nauczycielem prywatnym w Kielcach i w Warszawie, uczył języka polskiego oraz literatury polskiej i powszechnej. Jednocześnie pracował jako literat, napisał wiele recenzji, studiów i szkiców historyczno – literackich, które ukazywały się począwszy od 1871 do 1902 roku w różnych czasopismach, np. „Niwie”, „Opiekunie Domowym”, „Gazecie Kieleckiej”, „Przeglądzie Krytycznym”, „Tygodniku Lwowskim”, „Przeglądzie Tygodniowym”, „Nowinach”, „Prawdzie”, „Kraju” oraz w księgach pamiątkowych na cześć Jeża i Orzechowskiej.

Razem z Danielem Glińskim przełożył dzieło Quineta *Nowy duch* (1881 r.), ze Stanisławem Czarnowskim - *Dzieje literatury polskiej* Włodzimierza Spasowicza. Natomiast wydanie drugie (1884 r.) i trzecie (1891 r.) ostatniego dzieła to efekt samodzielnej pracy translatorskiej Bema. Przetłumaczył także książkę Spasowicza *Życie i polityka margrabiego Wielkopolskiego*. Był autorem dwóch podręczników gramatyki polskiej *Zarys wykładu mowy polskiej według wskazówek językoznawstwa porównawczego* wyd. 1893 i *Jak mówić po polsku, czyli gramatyka polska w zarysie popularnym* wyd. 1889. Podręczniki te jednak nie zdobyły uznania ówczesnych krytyków. Natomiast znaczną popularność zyskała jego *Teoria poezji polskiej z przykładami w zarysie popularnym analityczno – dziejowym* wydana w Petersburgu w 1899 roku.

Antoni Bem językiem ojczystym posługiwał się doskonale, kochał go i uważał za skarb narodowy, potrafił wytykać uznanym stylistom wszelkie wykroczenia przeciw czystości językowej. Sam przez całe życie doskonalił swoje umiejętności i jako stylista może służyć za przykład dla krytyków literackich. W nauce historyczno – literackiej niektóre jego ustalenia zyskały trwałe miejsce.

Zmarł w 1902 roku w Warszawie.

Opracowano na podstawie:

- Chrzanowski Ignacy, W: A. G. Bem, Szkice i studia literackie, Warszawa 1904;
- Słownik literatury polskiej XIX wieku, pod red. J. Bachórze, A. Kowalczykowej, Wrocław 1991.

Adam Bień

Urodził się 14 grudnia 1899 roku we wsi Ossala na Ziemi Sandomierskiej w rodzinie chłopskiej. Ojciec, Walenty Bień i matka Franciszka z Wiącków byli właścicielami dość dużego, bo 60 -morgowego gospodarstwa. Z sześciorga rodzeństwa /Adam, Józef, Eleonora, Maria, Ludwika, Katarzyna/ - Adam został przeznaczony do kształcenia, a pragnieniem niezwykle pobożnej matki było, by został księdzem.

Rozpoczął swą edukację od jednoklasowej, rosyjskiej szkoły podstawowej w Ossali. Chodził do niej jedną zimę, a następnie przygotowywał się indywidualnie do egzaminu wstępnego do rosyjskiego Progimnazjum w Sandomierzu. Uczniem tej szkoły został w roku 1911. W Progimnazjum uczył się do roku 1914 i ukończył trzy klasy. Po rocznej przerwie spowodowanej wybuchem I wojny światowej wstąpił jesienią 1915 roku do czwartej klasy zorganizowanego w Sandomierzu, już pod austriackim zaborem, polskiego Gimnazjum. W czerwcu 1920 roku zdał maturę.

W lipcu tegoż roku wstąpił jako ochotnik do wojska i uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej, w kampanii litewsko – białoruskiej.

Po powrocie z frontu, późną jesienią 1920 roku, zapisał się na Wydział Prawa Uniwersytetu Poznańskiego, skąd po pierwszym semestrze przeniósł się na Uniwersytet Warszawski, który ukończył w 1925 roku, uzyskując tytuł magistra prawa.

Pracę zawodową rozpoczął w marcu 1926 roku jako aplikant sądowy. Aplikację skończył w 1928 roku i zdał egzamin sędziowski. Pracował jako sędzia grodzki w Grójcu i w Warszawie. Był wiceprzewodniczącym Sądu Pracy w Warszawie, następnie sędzią X Wydziału Cywilnego Sądu Okręgowego.

Adam Bień był społecznikiem. Wynikało to z predyspozycji osobistych, jak również z patriotycznego wychowania, które wyniósł z domu i sandomierskiej szkoły. To właśnie w Gimnazjum brał pierwsze lekcje społecznego działania. W latach 1912-14 należał do tajnej drużyny skautowej przygotowującej szkolną młodzież do walki o wyzwolenie Polski. W latach 1915 - 1920 należał do grupy młodzieży redagującej pismo szkolne pt. „Spójnia”, do której napisał wiele artykułów. W Gimnazjum sandomierskim pod opieką wielkiego wychowawcy młodzieży, Aleksandra Patkowskiego, działał Samorząd Uczniowski, którego Adam Bień był aktywnym członkiem. Udzielał się także w kole historyczno-literackim, które organizowało widowiska teatralne, obchody uroczystości narodowych, dożynki, koncerty, dyskusje literackie. Z kolegami pochodzącymi ze wsi organizował na terenie powiatu sandomierskiego koła młodzieży wiejskiej, które prowadziły okolicznościową działalność społeczno - oświatową, kulturalną i polityczną. Wierny środowisku, z którego wyszedł, należał do czołowych organizatorów postępowej i popularnej w okresie międzywojennym organizacji Związku Młodzieży Wiejskiej Rzeczypospolitej Polskiej „Wici”. W czerwcu 1928 roku, na założycielskim zjeździe tej organizacji, której był współtwórcą, wygłosił autorski referat programowy *Demokracja w wychowaniu młodego człowieka w wolnym kraju*. W latach 1929 - 31 pełnił funkcję prezesa „Wici”. Jednocześnie w latach 1924 - 39 był jednym z czołowych działaczy Związku Teatrów

Ludowych. Współpracował w dziedzinie ruchu amatorskiego teatrów ludowych z Jędrzejem Cierniakiem. Wspólnie opracowali i wydali książkę *Teatry ludowe w Polsce*.

Aktywny okres działalności społeczno - politycznej Adama Bienia przypadł na czas wojny i okupacji hitlerowskiej. Jako wiciarz włączył się na początku 1940 roku do konspiracyjnej pracy w Stronnictwie Ludowym „Roch”, gdzie powierzono mu przewodnictwo Komisji Prawnej Centrali Ruchu Ludowego, która opracowała szereg dokumentów dotyczących ustroju prawnego, politycznego, społecznego i gospodarczego przyszłej powojennej Polski, tzw. „Trzeciej Polski”. Z ramienia „Rocha” powołany został w 1943 roku przez Prezydenta Rzeczypospolitej na emigracji na stanowisko I Zastępcy Delegata Rządu RP na kraj w randze ministra. W Delegaturze podlegały mu departamenty: sprawiedliwości, oświaty i kultury, Komitet Koordynacji Ustawodawczej oraz sprawy narodowościowe. W czasie powstania warszawskiego Adam Bień, jako I Zastępca Delegata Rządu RP i członek Krajowej Rady Ministrów, był faktycznym kierownikiem władzy cywilnej i przyczynił się znacznie do wydania dwóch Dzienników Ustaw, w których zawarte zostały przygotowane w konspiracji akty prawne, regulujące podstawowe sprawy w odradzającej się Polsce.

W marcu 1945 roku Adam Bień, wraz z innymi czołowymi przywódcami Polskiego Państwa Podziemnego, został podstępnie aresztowany przez NKWD i wywieziony do Moskwy, gdzie został skazany w tzw. procesie „Szesnastu” na pięć lat więzienia. Osadzony został na Łubiance. Wrócił z moskiewskiego więzienia w sierpniu 1949 roku dzięki staraniom żony Zofii, sandomierzanki, absolwentki sandomierskiego Seminarium Nauczycielskiego; w sprawie męża Adama zwróciła się o pomoc do wiciarza Józefa Niecki, w owym czasie prezesa „odrodzonego” PSL, następnie członka Rady Państwa.

Po powrocie z więzienia Adam Bień nie mógł otrzymać pracy w sądownictwie. Przez pewien czas zajmował się tłumaczeniami literatury rosyjskiej dla Ludowej Spółdzielni Wydawniczej. W 1953 roku zezwolono mu na pracę w zawodzie adwokata, lecz nie w Warszawie, a na prowincji, w Przasnyszu.

Po przejściu na emeryturę /w początkach lat siedemdziesiątych/ wrócił do rodzinnej Ossali i zamieszkał w domu, który tam wybudował. Zajął się w owym czasie głównie pisaniem, a także działalnością społeczną. Był między innymi współzałożycielem Staszowskiego Towarzystwa Kulturalnego, a od roku 1987 jego honorowym prezesem, członkiem Towarzystwa Naukowego Sandomierskiego, Polskiego Towarzystwa Czytelniczego, a także honorowym członkiem Ligi Krajowej. Zapraszany na różnego rodzaju spotkania i uroczystości dawał świadectwo prawdzie o historycznych wydarzeniach, w których w ciągu prawie 100 lat życia przyszło mu uczestniczyć. Czynił to również w licznych wywiadach, jakich udzielał prasie, radiu i TV. Publikował także własne artykuły, w których wyrażał swoje opinie na temat tworzącej się III Rzeczypospolitej.

Najpełniej swoje życiowe doświadczenia i przemyślenia wyraził w książkach: w trylogii *Bóg wysoko - dom daleko, Bóg wyżej dom dalej, Bóg dał Bóg wziął* oraz w *Listach z Łubianki* /książki powstawały od 1981 do 1998 roku/. Za twórczość wspomnieniową dwukrotnie otrzymał nagrodę „Polityki”: za tom *Bóg wysoko - dom daleko* w roku 1982 i pośmiertnie w 1998 za *Listy z Łubianki*. Za wspomniany już tom *Bóg wysoko - dom daleko* otrzymał także nagrodę LSW w roku 1981. Za drugi tom *Bóg wyżej dom dalej* przyznano mu nagrodę ufundowaną przez Marię Ginter, a za całokształt twórczości i działalności społecznej otrzymał nagrodę im. Macieja Rataja.

Zasługi Adama Bienia, jednego z czołowych twórców Polskiego Państwa Podziemnego, doceniono w III Rzeczypospolitej. Został odznaczony Orderem Orła Białego, Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem „Za udział w wojnie 1918 – 1921”, Orderem „Polonia Mater Nostra Est” i licznymi medalami, np. „Zasłużony Działacz Kultury”, Odznaką im Ignacego Solarza, „Złotą Odznaką Adwokatury”. Cztery miasta: Kraków, Sandomierz, Świdnik i Pruszków obdarzyły go Honorowym Obywatelstwem. W Częstochowie jest ulica nazwana jego imieniem, w Milanówku pod Warszawą, gdzie mieszkał przez wiele lat, znajduje się skwer i tablica, upamiętniająca jego osobę.

Zmarł 4 marca 1998 roku po prawie trzytygodniowej chorobie w Klinice Rządowej w Warszawie. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Niekrasowie. Taka była jego wola.

Na grobie córka Hanna umieściła napis: „Adam Bień 1899 - 1998, wiciarz, prawnik, pisarz, polityk, Minister Rządu -RP, sądzony w procesie „Szesnastu”, więzień Łubianki”. U góry, nad nazwiskiem - słowa będące tytułem ostatniej jego książki: *Bóg dał Bóg wziął*.

W czerwcu 1999 roku w rodzinnej Ossali otwarty został Dom Pamięci Adama Bienia, w którym - pod patronatem merytorycznym Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, zostały zgromadzone i wyeksponowane liczne pamiątki, dokumenty, listy, fotografie Adama Bienia.

Opracowano na podstawie:

- Bielska Hanna – relacja.

Tomasz Burek

Urodził się 7 marca 1938 roku w Warszawie jako syn pisarza i działacza ludowego Wincentego Burka i Zofii z Młodożeńców. W listopadzie 1939 roku, na początku okupacji, przeniósł się wraz z rodzicami do Sandomierza. Tutaj w 1955 roku ukończył I Liceum Ogólnokształcące. W latach 1955-1960 odbył studia na Wydziale Dziennikarskim Uniwersytetu Warszawskiego.

W 1957 roku debiutował w prasie kulturalnej jako krytyk literacki. Od 1961 roku systematycznie współpracował z „Twórczością”, a nieregularnie z innymi czasopismami. W 1967 roku został przyjęty do Związku Literatów Polskich (od 1980 był członkiem Zarządu Głównego i sekretarzem Komisji Kwalifikacyjnej). W latach 1968-1970 współredagował młodoliteracki periodyk „Orientacja”, w 1972 roku „Nowy Wyrz” (był zastępcą redaktora naczelnego).

W 1970 roku podjął pracę naukową w Instytucie Badań Literackich PAN jako asystent, a po uzyskaniu w 1980 doktoratu na podstawie pracy *Krytyka literacka w dwudziestoleciu międzywojennym* - jako adiunkt. Za twórczość krytycznoliteracką, której plonem były książki: *Zamiast powieści* (1971) i *Dalej aktualne* (1973), w roku 1972 otrzymał nagrodę im. Stanisława Piętaka, w 1973 nagrodę Fundacji im. Kościelskich w Genewie, a w 1974 nagrodę krakowskiego „Życia Literackiego”.

W 1976 roku podpisał protest przeciw planowanym zmianom w Konstytucji PRL „Memoriał 101”; od tej pory brał udział w działaniach opozycji demokratycznej. W 1977 roku był współzałożycielem nielegalnego Towarzystwa Kursów Naukowych i wykładał na tzw. Uniwersytecie Latającym. W ramach serii Zeszyty Towarzystwa Kursów Naukowych opublikował w drugim obiegu rozprawę *Jaka historia literatury jest nam potrzebna?* (1979). W latach 1977-1981 wchodził w skład redakcji nieocenzurowanego czasopisma „Zapis”. W 1980 roku został członkiem NSZZ „Solidarność”. Współpracował z wychodzącymi poza cenzurę czasopismami: „Nowy Zapis”, „Kultura Niezależna”, „Almanach Humanistyczny” oraz londyńskim „Plusem”. W 1985 roku został zwolniony z pracy w Instytucie Badań Literackich, ponownie przyjęty w 1989. W 1987 roku opublikował w Londynie zbiór szkiców *Żadnych marzeń*. Za udział w rozwoju niezależnej kultury polskiej otrzymał w 1988 roku nagrodę Polcul Foundation (Australia). W tymże roku został członkiem polskiego PEN Clubu.

W 1989 roku wszedł do Komitetu Założycielskiego Stowarzyszenia Pisarzy Polskich, był członkiem Zarządu Głównego i przewodniczącym Komisji Kwalifikacyjnej, a w latach 1991-1996 także wiceprezesem SPP. W pierwszym dziesięcioleciu III Rzeczypospolitej współpracował z wieloma czasopismami oraz Radiem Wolna Europa, Radiem Bis, Programem I Telewizji Polskiej. Od 1991 roku współpracuje systematycznie z Programem II Polskiego Radia.

Jest współautorem syntezy przygotowanej w Instytucie Badań Literackich PAN *Literatura polska 1918-1975*. Tom 1. *Literatura polska 1918-1932*, Tom 2 *Literatura polska 1933-1944*. Opracował również szereg sylwetek do wydawnictwa *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku*. Poświęcił większe prace wielu znanym pisarzom polskim i obcym. Jest autorem *Utworów poetyckich* i *Poezji wybranych* Stanisława Młodożeńca. Obecnie są przygotowywane nowe książki Tomasza Burka, *Dzieło niczyje*; *Dziennik kwarantanny*.

U schyłku PRL należał krótko do konspiracyjnej Polskiej Partii Socjalistycznej (tzw. PPS Jana Józefa Lipskiego). Po obaleniu rządu Jana Olszewskiego w czerwcu 1992 roku wstąpił –

także na krótko - do Porozumienia Centrum (PO). Sympatyzował później z Ruchem Odbudowy Polski (ROP).

Jako mieszkaniec Podkowy Leśnej aktywnie uczestniczy w działalności powołanego przed kilkoma laty do istnienia przez społeczność lokalną Stowarzyszenia Ogród Sztuk i Nauk. Współpracuje z lokalną prasą periodyczną.

Podtrzymując duchowe związki z Sandomierzem, miastem swego dzieciństwa i młodości, przyjął członkostwo Towarzystwa Naukowego Sandomierskiego i publikował w biuletynie Towarzystwa – *Zeszytach Sandomierskich*.

Opracowano na podstawie:

- Burek Tomasz - relacja.

Wincenty Burek

Urodził się 14 października 1905 roku w Ocinku koło Sandomierza, w średnio zamożnej rodzinie chłopskiej, jako najstarsze dziecko Marianny z Sochów i Kazimierza Burków. Po ukończeniu szkoły elementarnej w Górach Wysokich kontynuował naukę w Sandomierzu, gdzie uczył się w latach 1916 – 1927 w Męskiej Szkole Filologicznej (od 1919 Gimnazjum Państwowe typu humanistycznego) przy ul. Gołębickej 4 (dziś Żeromskiego 8). W 1927 roku zdał egzamin maturalny. W latach 1927 – 1928 odbył służbę wojskową w 39 pułku piechoty w Gródku Jagiellońskim i otrzymał stopień podporucznika rezerwy.

Zadebiutował będąc uczniem w 1919 roku krótkim artykułem w „Gazecie Świątecznej”. W 1922 roku pisywał do miesięcznika szkolnego „Spójnia”, a w latach 1923 – 1924 był jego redaktorem; w 1925 roku współpracował z miesięcznikiem krajoznawczym „Orli Lot”. Również jako uczeń Gimnazjum w 1922 roku wstąpił do Związku Młodzieży Wiejskiej; zorganizował struktury tej organizacji w rodzinnej wsi i założył bibliotekę; był reżyserem i aktorem amatorskich przedstawień przygotowanych przez ZMW w Ocinku.

W latach 1928 – 1932 studiował filologię angielską na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warszawskiego, słuchał także wykładów z literatury polskiej i filozofii.

Jako prozaik zadebiutował 18 grudnia 1932 roku opowiadaniem *O Małym Franku historia prawdziwa*, które podpisał „Stefan Rumistrzewicz (utwór opublikowano na łamach literacko-artystycznego dziennika „ABC”). Kolejne opowiadania, osnute wokół tematyki ludowej związanej z rodzinną wsią i pisane oryginalnym językiem – stylizowaną gwara sandomierską w partiach narracyjnych i autentyczną gwara w dialogach, publikował w latach 1933 – 1935 na łamach różnych czasopism, a także w „Kurierze Warszawskim”, „Młodej Myśli Ludowej” i „Prosto z mostu”. Osiemnaście spośród nich złożyło się na debiut książkowy – tom opowiadań *Droga przez wieś* wydany w 1935 roku, który zyskał duży rozgłos. Jeszcze w tym samym roku część nakładu wydania I została skonfiskowana (opowiadania „Strajk” i „Zakucznik hula” obrazowały nie najlepszą kondycję ówczesnej wsi). Skonfiskowano również wydanie II. W latach 1935 – 1936 należał do zespołu redakcyjnego miesięcznika „Młoda Myśl Ludowa”; współpracował także z innymi pismami: „Wici” (1934 – 1936), „Prosto z mostu” (1935 – 1936), „Przewodnik Gospodarski” (1935 – 1939), „Przysposobienie Rolnicze” (1934 – 1936), *Dziennik Popularny* (1935 – 1937), a także z czasopismem spółdzielczym „Zjednoczenie” (1936), w których redagował kolumnę literacką. W pismach tych ogłaszał opowiadania, jak również uprawiał publicystykę literacką i kulturalną. Od 1936 roku pracował w redakcjach pism dziecięcych Związku Nauczycielstwa Polskiego: „Mały Płomyczek Wiejski” (1936–1938), „Szkolna Gazetka Ścienna” (1938–1939), „Płomyczek” i „Płomyk” (1936–1939); współpracował też z „Młodym Zawodowcem”. Tam także publikował opowiadania dla dzieci, reportaże i artykuły na aktualne tematy kulturalne i społeczne. Od 1936 roku był członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego.

Kontynuował w tym okresie działalność w Związku Młodzieży Wiejskiej. Jeszcze jako student w 1928 i w latach następnych był prelegentem na konferencjach Związku. Jako młody pisarz współpracujący z pismem „Wici” uczestniczył wraz ze Stanisławem Młodożeńcem, Wojciechem Skuzą i innymi w akcji spotkań z czytelnikami (1936–1938), był członkiem komisji oświaty i kultury ZMW RP „Wici”. W 1930 roku został członkiem Stronnictwa Ludowego, a 3

lutego 1936 roku podpisał w imieniu ZMW RP „Wici” Deklarację Praw Młodego Pokolenia. Działalność w warszawskim Kole Sandomierzan, interesował się regionalizmem i krajoznawstwem, wraz z Aleksandrem Patkowskim i Antonim Ojczyńskim redagował „Pamiętnik Koła Sandomierzan” (1925–1935), który ukazał się w 1936 roku.

Przed wybuchem wojny nie został zmobilizowany. W listopadzie 1939 roku przeniósł się z rodziną do Sandomierza. Podczas okupacji zaangażował się w działalność Batalionów Chłopskich, redagował konspiracyjne pismo BCH „Młodzi idą”; używał pseudonimu „Mochnacki”. W 1944 roku podjął współpracę z pierwszymi ukazującymi się na przyczółku sandomierskim pismami „Wolną Polską” i „Ziemią Kielecką” (1944–1945). Nie skorzystał z oferty ściślejszej współpracy z lubelskim PKWN, którą w październiku 1944 roku złożył mu Jerzy Putrament i odmówił wyjazdu do Lublina. Od kwietnia 1945 pracował jako kierownik Działu Ogólnego Spółdzielni Młynarsko-Piekarskiej. W dalszym ciągu działał w Stronnictwie Ludowym, był prezesem koła grodzkiego w Sandomierzu. Od 1945 roku należał do Polskiego Stronnictwa Ludowego. W 1946 roku został członkiem Zarządu Powiatowego PSL. W listopadzie 1946 roku, przed planowanymi na styczeń 1947 roku wyborami, jako działacz PSL został aresztowany i osadzony na cztery tygodnie w areszcie śledczym Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Kielcach. W 1949 roku wziął udział w kongresie zjednoczeniowym ruchu ludowego; w latach 1950–1952 był członkiem Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego, z którego 1952 roku został wydalony za „błędy i wypaczenia”, a w 1956 - zrehabilitowany. W latach 1957–1963 był członkiem koła grodzkiego ZSL w Sandomierzu. Ponadto w latach 1945–1946 pełnił funkcję radnego Wojewódzkiej Rady Narodowej w Kielcach, w latach 1950–1952 – radnego Powiatowej Rady Narodowej w Sandomierzu, a w latach 1957–1961 – radnego Miejskiej Rady Narodowej w Sandomierzu. W 1945 roku został członkiem Związku Literatów Polskich. Latem 1947 roku wziął udział w Zjeździe Pisarzy Chłopskich w Rytwianach koło Sandomierza. W 1949 roku wstąpił powtórnie do Związku Nauczycielstwa Polskiego. Od 1949 roku pracował w sandomierskich placówkach kulturalnych: od 1 września 1949 jako sekretarz, a od 29 lipca 1950 jako dyrektor Państwowego Ogniska Kultury Plastycznej, zaś po jego likwidacji – od 30 kwietnia 1951 roku ponownie jako sekretarz; od kwietnia 1954 roku, do swojego wyjazdu z Sandomierza w grudniu 1963 – jako kierownik Państwowego Ogniska Muzycznego. W latach 1956 – 1958 był członkiem zespołu redakcyjnego „Ziemi Kieleckiej” oraz aktywnym członkiem PTTK: w 1962 wszedł w skład zarządu Oddziału PTTK w Sandomierzu, a w latach 1962–1963, jako wzięty przewodnik sandomierski, był przewodniczącym Koła Przewodników PTTK.

W powojennym okresie sandomierskim kontynuował działalność literacką, publikując nowe opowiadania. Nawiązał współpracę z „Gazetą Ludową”, głównym organem prasowym PSL, w której 1948 roku opublikował jedenaście nowych opowiadań – część z nich została włączona do przygotowywanego w 1949 do druku tomu *Odmienione drogi*, którego wydaniu przeszkodziła cenzura. W tym samym roku ogłaszał również swoje utwory na łamach pism: „Polska Ludowa”, „Chłopi”, „Dziennik Literacki”, „Zielony Sztandar”, „Chłopi i Państwo”. Współpracował też z czasopismem „Wies” (1949 r.), a w późniejszym okresie z „Dziennikiem Ludowym” (1953 r.) W 1956 roku wydał tom opowiadań „*Siwy Kazimirz i insi*” z przedmową Jarosława Iwaszkiewicza. Wraz z Jarosławem Iwaszkiewiczem i fotografikiem Andrzejem Brustmanem opracował album *Sandomierz*, który poprzedził wstępem. W tym okresie pisał i publikował artykuły na tematy sandomierskie w prasie regionalnej, w kieleckim „Słowie Ludu” i „Życiu Radomskim” – upominał się na ich łamach o usunięcie więzienia z sandomierskiego Zamku. W kieleckim Biuletynie Zarządu Okręgu ZNP „Język Polski” zamieścił artykuł *Sandomierz w literaturze*. W 1956 roku otrzymał nagrodę Wojewódzkiej Rady Narodowej w Kielcach za całokształt twórczości.

W 1963 roku opuścił Sandomierz i przeniósł się do Warszawy. Tam w latach 1965 –1968 był redaktorem naczelnym „Teatru Ludowego”, współpracował także do 1969 roku z „Zielonym Sztandarem”. W 1968 roku ukazało się pierwsze po wojnie wznowienie *Drogi przez wieś*, a w 1969 tom opowiadań *Nawałnica*, na który złożyło się dziewięć tekstów ze skonfiskowanego w 1949 roku tomu *Odmienione drogi*. W 1976 roku przygotował do druku i opatrzył komentarzem

opowiadania Stanisława Młodożeńca. W drugiej połowie lat 70. przygotował do druku opowiadania Romana Koseły.

Był członkiem Związku Zawodowego Pracowników Kultury i Sztuki, Klubu Seniorów Ruchu Ludowego, Rady Ludowej Spółdzielni Wydawniczej. Działał w warszawskim Klubie Miłośników Sandomierza, którego był prezesem.

Zmarł 4 lipca 1988 roku w Warszawie. Pochowany został w grobowcu rodzinnym na Cmentarzu Katedralnym w Sandomierzu obok swojej żony Zofii z Młodożeńców. W 1995 roku ukazał się tom korespondencji W. Burka z Jarosławem Iwaszkiewiczem z lat 1945 – 1963 pod tytułem *Sandomierz nas połączył*, który przygotowały do druku dzieci pisarza: Marta, Krzysztof i Tomasz Burkowie.

Wincenty Burek został odznaczony Krzyżem Kawalerskim (1959 r.) i Krzyżem Oficerskim Odrodzenia Polski (1969 r.), odznakami Zasłużony Działacz Kultury i Zasłużony dla Miasta Sandomierza, Odznaką Sandomierskiego Oddziału PTTK (1984 r.), a pośmiertnie Odznaką Pamiątkową Batalionów Chłopskich (1988). Po drugiej wojnie światowej jedna z ulic Sandomierza została nazwana jego imieniem.

Opracowano na podstawie:

- Burek Tomasz – relacja.

Prof. dr hab. Henryk Chałupczak

Urodził się 23 kwietnia 1952 roku we wsi Dacharzów. Jego rodzinną miejscowością jest wieś Radoszki, leżąca 8 kilometrów na północny zachód od Sandomierza. Tam też mieszkają do dziś rodzice oraz brat wraz z rodziną. Ojciec, Stanisław, obecnie emeryt, wcześniej pracował w różnych zakładach przemysłowych w Sandomierzu, m.in. PSK, PKS, Huta Szkła Okiennego. Jednocześnie prowadził gospodarstwo rolne o powierzchni kilku hektarów. Matka - Jadwiga, z domu Grzesiak - obecnie także emerytka, zajmuje się domem i gospodarstwem.

Henryk Chałupczak ukończył szkołę podstawową w Radoszkach w roku 1967, potem przez 4 lata uczył się w I Liceum Ogólnokształcącym w Sandomierzu. W tym okresie największe sukcesy odnosił w różnych dyscyplinach sportowych. Reprezentował szkołę w zawodach piłki ręcznej, lekkoatletyce, siatkówce. Był to okres, w którym I LO dominowało właśnie w tych dyscyplinach.

W latach 1971 - 1976 studiował historię na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Marii Curie - Skłodowskiej w Lublinie. Był aktywny w ruchu studenckim, tak naukowym, jak i sportowym. Pełnił szereg funkcji w SZP /potem SZSP/, był m.in. wiceprzewodniczącym Rady Wydziału ZSP, przewodniczącym Komisji Turystyki i Sportu RW ZSP i SZSP; przewodniczącym Międzyuczelnianego Studenckiego Koła Nauk Politycznych. Studia ukończył z wyróżnieniem. Temat pracy magisterskiej: *Normalizacja stosunków PRL - RFN w ocenie studentów Wydziału Humanistycznego i Matematyczno -Fizyczno - Chemicznego UMCS w Lublinie*.

Pracę zawodową rozpoczął jeszcze jako student V roku. W 1975 roku został zatrudniony w Międzyuczelnianym Instytucie Nauk Politycznych UMCS /obecnie Wydział Politologii UMCS/. W ciągu 25 lat pracy - w grudniu 2000 roku obchodził jubileusz - przeszedł wszystkie szczeble rozwoju naukowego: od asystenta stażysty do tytułu profesora nauk humanistycznych w zakresie politologii. W roku 1981, po obronie pracy doktorskiej *Polskie towarzystwa szkolne w Niemczech 1922 - 1939* awansował na stanowisko adiunkta, w roku 1990 na podstawie monografii *II Rzeczpospolita a mniejszość polska w Niemczech* uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii najnowszej. W roku 1995 mianowany został na stanowisko profesora nadzwyczajnego UMCS w Zakładzie Badań Etnicznych Wydziału Politologii, zaś w roku 2000 Prezydent RP nadał Henrykowi Chałupczakowi tytuł profesora nauk humanistycznych. Od roku 1997 pracuje także na stanowisku profesora w Puławskiej Szkole Wyższej.

Od lat aktywnie uczestniczy w życiu społeczno - politycznym swojego środowiska. Przez 5 lat studiów był starostą roku. W latach 1975 - 1990 był członkiem PZPR /w latach 1883 - 1990

sekretarzem POP na wydziale/. Natomiast dwukrotnie, tj. w latach 1983 - 1986 oraz 1999-2002 został wybrany na członka Senatu UMCS. Od początku lat 90. jest członkiem Komitetu Badań Polonii PAN /obecnie członkiem prezydium/, jest członkiem Towarzystwa Naukowego Sandomierskiego. Od roku 1999 pełni funkcję Prodziekana Wydziału Politologii UMCS ds. Badań Naukowych i Wymiany Międzynarodowej. Został odznaczony Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi.

Zainteresowania naukowe Henryka Chałupczaka obejmują historię najnowszą i stosunki międzynarodowe. Szczególnie interesuje się zagadnieniem mniejszości narodowych i ich rolą w stosunkach polsko - niemieckich. Jeszcze jako student, w ramach studenckiego ruchu naukowego, uczestniczył w badaniach przemian świadomości społecznej ludności tworzącego się wówczas Lubelskiego Zagłębia Węglowego. Od roku 1975 przez kilkanaście lat uczestniczył w realizacji programów w ramach Centralnego Programu Badań Podstawowych, a potem programu „Niemcy – Polska. Tradycje i dążenia”. Odbył zagraniczne staże naukowe na uniwersytetach we Freiburgu /RFN/ oraz w Lipsku /NRD/. Doksztalał się w Instytucie Historii PAN, Uniwersytecie Warszawskim, Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytecie Wrocławskim, Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. W swoim dorobku posiada ponad 200 publikacji, w tym kilkanaście zwartych oraz o charakterze monograficznym. Do najważniejszych zaliczają się:

II Rzeczpospolita a mniejszość polska w Niemczech. Wydawnictwo UMCS, Lublin 1910;
III Rzeczpospolita a mniejszość polska w Niemczech, Wydawnictwo Instytutu Zachodniego, Poznań 1992; *Szkolnictwo polskie w Niemczech 1919- 1939,* Wydawnictwo UMCS, Lublin 1996; *Mniejszości narodowe w Polsce 1918- 1995,* Wydawnictwo UMCS, Lublin 1998; *Mniejszości narodowe w Polsce 1918 - 1995,* Wydawnictwo UMCS, Lublin 2000; *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce. Materiały do bibliografii 1990 - 1995,* Wydawnictwo UMCS, Lublin 1996; *Zjazdy i konferencje konsulów polskich w Niemczech. Protokoły i sprawozdania 1920 - 1939. Genrealversamlungen und Konferenzen von polnischen Konsuln in Deutschland. Protokolle und Berichte 19311- 1939,* Wydawnictwo UMCS, Lublin 1999; *Zjazdy i konferencje konsulów polskich w Niemczech. Referaty. Generalversamlungen und Konferenzen von polnischen Konsuln in Deutschland. Referaten,* Wydawnictwo UMCS Lublin 2001;

Od roku 1976 mieszka wraz z rodziną we wsi Niemce, leżącej 13 kilometrów od Lublina. Żona Elżbieta pracuje jako nauczyciel mianowany w Zespole Szkół nr 1 w Niemcach. Najstarszy syn Grzegorz w roku 2000 ukończył Wydział Prawa i Administracji UMCS, a obecnie odbywa praktykę radcowską. Drugi syn Andrzej jest obecnie studentem IV roku ekonomii na UMCS. Hobby: sport, polityka, praca na działce i przy budowie własnego domu.

Opracowano na podstawie:

- Chałupczak Henryk - relacja.

Andrzej Chudy

Urodził się 1 września 1916 roku w Pęcławicach. Uczęszczał do Gimnazjum Klasycznego im. Józefa Piłsudskiego w Sandomierzu, gdzie uzyskał maturę w 1935 roku. W latach 1935 – 1938 był słuchaczem Szkoły Podchorążych Piechoty w Komorowie koło Ostrowi Mazowieckiej. Po jej ukończeniu i promocji na stopień podporucznika został skierowany do służby w 1 Morskim Batalionie Strzelców w Wejherowie.

We wrześniu 1939 roku jako oficer służby stałej brał udział w walkach 1 Morskiego Pułku Strzelców, w którym dowodził plutonem 2 kompanii piechoty. Wzięty do niewoli, wojnę spędził w oflagach: Prenzlau, Arnswalde, Gross Born, Lübeck.

Po wojnie, od czerwca do grudnia 1947 roku służył w wojsku jako dowódca kompanii w Szkolnym Pułku Marynarki Wojennej. Po zwolnieniu z wojska, przez wiele lat, do przejścia na emeryturę we wrześniu 1976 roku pracował w różnych przedsiębiorstwach związanych z gospodarką morską.

Przeszłość kombatancka i wynikające z niej moralne zobowiązanie wobec poległych kolegów, spowodowały zainteresowanie losem cmentarzy, na których spoczywają Obrońcy

Wybrzeża. Przez wiele lat prowadził żmudne badania dokumentujące poległych i pomordowanych w latach II wojny światowej oraz miejsca ich pochówku. Był autorem ewidencji cmentarzy żołnierzy polskich, poległych i zmarłych z ran w czasie obrony Wybrzeża. Opracował kilkudziesięciostronicowe uzupełnienie do listy marynarzy polskich poległych w obronie Wybrzeża w 1939 roku. Swoją wiedzą wspierał Komisję Upamiętniania działającą przy Wojewódzkim Obywatelskim Komitecie Ochrony Pomników Walk i Męczeństwa w Gdańsku. 15 kwietnia 1980 roku został powołany w skład członków Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Gdańsku. Był inicjatorem przeprowadzonej przez tę komisję ekshumacji grobów zamordowanych więźniów Stutthofu. Zweryfikował listy strat osobowych polskiego środowiska nauczycielskiego, uwzględniając zamordowanych i zaginionych z obozów w Kozielsku, Starobielsku i Ostaszkowie. Dziełem jego życia było obszerne, liczące blisko 300 stron maszynopisu opracowanie zawierające dokumentację dotyczącą ponad 2 tysięcy osób pochowanych na cmentarzu Zaspa w Gdańsku – nekropolii będącej symbolem zbrodni hitlerowskich.

Andrzej Chudy za udział w obronie Wybrzeża w 1939 roku odznaczony został Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari, Krzyżem Kampanii Wrześniowej, Medalem „Za Udział w Wojnie Obronnej 1939”. Natomiast za wybitne zasługi w dokumentowaniu zbrodni przeciwko narodowi polskiemu został odznaczony w 1995 roku Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Ponadto uhonorowany był Złotym Medalem Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej oraz Odznaką Honorową „Zasłużonym Ziemi Gdańskiej”.

Zmarł po ciężkiej chorobie 10 kwietnia 1996 roku i został pochowany z honorami wojskowymi na Cmentarzu Łostowickim w Gdańsku.

Opracowano na podstawie:

- Chudy Salomea.

Leon Cieśla

Leon Cieśla, pseudonimy „Poświt”, „Mściwój”, „Konrad”, urodził się 31 stycznia 1912 roku we wsi Komorna w powiecie sandomierskim, jako najmłodsze, siódme z kolei dziecko drobnych rolników. W latach 1926 –1933 uczęszczał do Gimnazjum w Sandomierzu, które ukończył z wyróżnieniem.

Następnie odbył służbę wojskową i po powrocie do Sandomierza pracował dwa lata jako kancelista. W roku 1937 rozpoczął studia prawnicze w Warszawie. Jednocześnie pracował w kancelarii adwokata Bolesława Babskiego, znanego działacza ludowego i posła na Sejm. Z czasem sam Cieśla też związał się z ruchem ludowym.

Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 roku, dostał się do niewoli, z której udało mu się uciec. Przedostał się do Opatowa do siostry i włączył się w działalność ruchu oporu. Początkowo był członkiem Związku Walki Zbrojnej, a później Batalionów Chłopskich. Pracy w BCh poświęcił się całkowicie. Tworzył struktury organizacyjne i pełnił odpowiedzialne funkcje. Od czerwca 1941 do stycznia 1942 roku pełnił funkcję komendanta BCh w powiecie iłżeckim, później przez kilka miesięcy był komendantem BCh w powiecie mieleckim, a od lipca 1942 roku był komendantem w powiecie sandomierskim. Leon Cieśla w czasie dwuletniej pracy konspiracyjnej w Sandomierzu odegrał istotną rolę w organizowaniu i kierowaniu Batalionami Chłopskimi. 7 marca 1944 roku został aresztowany i wywieziony do obozu w Gross – Rosen, a w lutym 1945 przewieziono go do obozu Funffteichen, gdzie zmarł. Po drugiej wojnie światowej jedna z ulic Sandomierza została nazwana jego imieniem.

Opracowano na podstawie:

- Pawlakowa W., Martyrologia sandomierzan, Sandomierz 1982.

Halina Mazur z domu Domagała

Urodziła się 8 lutego 1929 roku w Sandomierzu w rodzinie Leontyny z domu Jacuńskiej i Stanisława Domagały. Rodzice byli nauczycielami, matka polonistką w szkołach średnich, ojciec uczył różnych przedmiotów w szkole podstawowej.

Przed wojną była uczennicą Szkoły Ćwiczeń przy Seminarium Nauczycielskim w Collegium Gostomianum. W roku szkolnym 1938/1939 uczęszczała wraz z siostrą do prywatnej szkoły w Sromowcach Wyższych, prowadzonej przez Olę Małkowską. W czasie okupacji ukończyła szkołę podstawową oraz trzy klasy gimnazjum na tajnych kompletach prowadzonych przez matkę Leontynę Domagałę oraz Janinę Stecką.

W latach 1943 -1944 była łączniczką Armii Krajowej. W ramach akcji „Burza” jako łączniczka w Batalionie Sandomierskim 2 pp Legionów uczestniczyła w bitwie z Niemcami pod wsią Pielaszów i Wesołówka. Za działalność konspiracyjną w okresie okupacji została odznaczona Krzyżem Walecznych, Krzyżem Partyzanckim i Krzyżem Armii Krajowej.

W 1944 roku rozpoczęła naukę w czwartej klasie Gimnazjum w Sandomierzu. W 1947 roku ukończyła liceum –profil przyrodniczy i zdała maturę. W szkole średniej aktywnie działała w harcerstwie jako drużynowa, a następnie pełniła obowiązki przybocznej Hufca Sandomierskiego ZHP. Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości została przyjęta na Wydział Farmaceutyczny Uniwersytetu Warszawskiego (później Akademii Medycznej), który ukończyła w 1952 roku.

Od 1952 roku do przejścia na emeryturę w 1991 roku pracowała w Zakładzie Badań Żywności i Przedmiotów Użytku Państwowego Zakładu Higieny w Warszawie, awansując kolejno od asystenta do kierownika zakładu. W instytucie tym uzyskiwała kolejno stopnie naukowe - doktora, docenta habilitowanego i profesora nadzwyczajnego nauk farmaceutycznych. W latach 1981- 1991 kierowała Zakładem Badania Żywności Przedmiotów Użytku PZH. W czasie pracy, jako stypendystka Światowej Organizacji Zdrowia, przebywała dwukrotnie na kilkumiesięcznych stażach w ówczesnej Republice Federalnej Niemiec.

Działalność naukowa Haliny Mazur dotyczyła zagadnień związanych ze śladowymi zanieczyszczeniami w żywności i przedmiotach użytkowych, metod analitycznych służących do oznaczania tych zanieczyszczeń oraz badania ich wpływu na organizmy żywe. Zajmowała się zwłaszcza analityczną i toksykologiczną oceną jakości zdrowotnej różnych tworzyw sztucznych i ich przydatnością jako materiału przeznaczonego do stykania się z żywnością i człowiekiem. Z tego zakresu opublikowała kilkadziesiąt prac indywidualnych i zbiorowych oraz kilka rozdziałów w specjalistycznych podręcznikach. Opracowała szereg ekspertyz dla Polskiej Akademii Nauk, Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej oraz opinii dla Komitetu Badań Naukowych. Była członkiem rad naukowych czterech instytutów i członkiem komitetów: Chemii Analitycznej, Żywnienia Człowieka, Ekologii Człowieka PAN. W latach 1968-1980 pełniła funkcję koordynatora współpracy naukowej PZH z Instytutem Żywnienia w Poczdamie. Od 1978 do 1987 roku przewodniczyła polskiej delegacji na posiedzeniach specjalistów krajów, członków RWPG w sprawie higienicznej oceny opakowań z tworzyw sztucznych przeznaczonych do pakowania żywności.

Działała w Związku Zawodowym Pracowników Służby Zdrowia, pełniła obowiązki ławnika w Sądzie Okręgowym w Warszawie. Była członkiem Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, a od roku 1992 jest członkiem Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej Okręg Warszawa, Środowisko „Jodła”.

Po przejściu na emeryturę działa dalej w zakresie swoich zainteresowań zawodowych jako członek Komisji Egzaminacyjnych na II stopień specjalizacji z higieny i I stopień specjalizacji z higieny i epidemiologii. Przewodniczy Radzie Zarządzającej

Centrum Certyfikacji Opakowań przy Centralnym Ośrodku Badawczo-Rozwojowym w Warszawie.

Za działalność zawodową i społeczną była wielokrotnie odznaczana i wyróżniana, w tym m.in. Złotym i Srebrnym Krzyżem Zasługi, Odznaką „Za wzorową pracę w służbie zdrowia”, Srebrną i Złotą Odznaką Związkową, indywidualną nagrodą Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej oraz zespołową nagrodą Ministra Przemysłu Spożywczego i Skupu.

Od dziewięciu lat jest członkiem Głównego Komitetu Olimpiady Wiedzy Ekologicznej organizującego interdyscyplinarne olimpiady dla szkół ponadpodstawowych.

Opracowano na podstawie:

- Mazur Halina – relacja.

Ppor. Stefan Paweł Frajndt

Urodził się 24 stycznia 1912 roku w Sandomierzu. Ojciec był pracownikiem stoczni rzecznej w Sandomierzu. Stefan Frajndt uczęszczał do sandomierskiego Gimnazjum, które ukończył w 1931 roku. Po maturze pracował jako kreślarz w Rejonie Dróg Wodnych w Sandomierzu. Następnie wstąpił do Szkoły Podchorążych Piechoty, którą ukończył w 1936 roku, otrzymując stopień podporucznika rezerwy.

W sierpniu 1939 roku zgłosił się do czynnej służby wojskowej do 2pp Legionów. W dniach 3 – 6 września wraz z pułkiem został przetransportowany na wyznaczone stanowisko bojowe pod Borową Górą. Tam uczestniczył w pierwszych walkach. Następnie wraz z pułkiem wziął udział w odwrocie przez Dłutów, Andrzejów, Grabową i Skierniewice. Podczas przebijania się pułku do Warszawy ppor. Stefan Frajndt nacierał ze swą kompanią pod Ołtarzewem na silnie bronione stanowiska niemieckie. W czasie walk 13 września 1939 roku, dwukrotnie ranny, poległ śmiercią żołnierza. Został pochowany na cmentarzu w Ołtarzewie. Za męstwo i poświęcenie w walce dowódca „Grupy Operacyjnej” generał brygady Wiktor Thome’ e pośmiertnie odznaczył ppor. Stanisława Frajndta Krzyżem Virtuti Militari V klasy.

Opracowano na podstawie:

- Pawlakowa W., Martyrologia sandomierzan, Sandomierz 1982.

Mieczysław Frenkiel

Urodził się 15 lipca 1858 roku w Byszowie koło Sandomierza. Był synem Aleksandra - dzierżawcy i Marii z Niwińskich.

W 1876 roku ukończył Gimnazjum w Sandomierzu i po półrocznej praktyce w aptece w Zawichoście zapisał się na farmację w Warszawie. Równocześnie rozpoczął naukę w szkole dramatycznej E. Derynga.

Debiutował na popisie szkolnym w 1879 rolą Kryspina, a rok później wyjechał z zespołem na prowincję. Podczas występów w Kaliszu został zaangażowany do teatru krakowskiego, gdzie pracował do 1885 roku. W tym czasie występował gościnnie w Petersburgu, Lwowie (pięć sezonów) i Warszawie.

Zaangażowano go w Warszawskim Teatrze Rozmaitości (1890), gdzie pracował do śmierci, wyjeżdżając tylko na gościnne występy, m.in. do Lublina, Lwowa, Wilna, Poznania, Łodzi, Bydgoszczy.

W 1914 roku występował w Petersburgu, zaś w 1926 - w Pradze. Jego słynna rola to tytułowy pan Geldhab. Trzykrotnie obchodził jubileusze: dwudziestopięciolecia, trzydziestopięciolecia, pięćdziesięciolecia pracy scenicznej. Bezpośrednio po trzecim jubileuszu przeszedł na emeryturę, ale występował do 1932 roku.

Należał do najwybitniejszych polskich aktorów komediowych i wykonawców ról molierowskich, m.in. Tartufa („Świętoszek”), Orgona („Chory z urojenia”). Miał w swoim dorobku osiemnaście ról fredrowskich, np. Cześnika („Zemsta”), Twardosza („Dożywocie”), Szambelana („Pan Jowialski”).

Występował często jako recytator i monologista, a w okresie międzywojennym grał w sześciu filmach, m.in. jako Boryna („Chłopi” 1922). Był wybitnym pedagogiem. Wykładał w klasie dramatycznej przy Warszawskim Towarzystwie Muzycznym, w Szkole Dramatycznej, a w latach 1925 – 32 był lektorem dykcji i wymowy Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 1910 – 1913 drukowano jego nowele w „Tygodniku Ilustrowanym”. Był zasłużonym członkiem ZASP. Zmarł 19 kwietnia 1935 roku w Warszawie.

Opracowano na podstawie:

-Słownik biograficzny teatru polskiego 1765 – 1905, PWN 1973, s. 172 –173.

Bolesław Garboś

„Najważniejsze w poezji jest to, że sprawy i zjawiska nie zbadane, nie poznane, przeczuwane zaledwie – są w tym języku bardzo proste.”

Urodził się 14 maja 1920 roku w Chmielowie w rodzinie Jana i Karoliny z domu Strojek. Jego ojciec był pracownikiem policji, a po wojnie bibliotekarzem.

Maturę uzyskał w sandomierskim Gimnazjum w 1939 roku. Lata okupacji spędził w Ciosach, włączając się w działalność konspiracyjną. Po wojnie ukończył prawo na uniwersytecie we Wrocławiu. Następnie po dziesięcioletnich staraniach (z racji niezależnych poglądów oraz przeszłości okupacyjnej) został wreszcie przyjęty na aplikację sądową w Kielcach. Pracował jako sędzia w Sądzie Wojewódzkim w Kielcach, a w latach 1976-1986 w Sądzie Wojewódzkim w Tarnobrzegu. Debiutował w 1946 roku we wrocławskim „Słowie Polskim”. Był laureatem 20 konkursów poetyckich: dwukrotnie podczas Ogólnopolskiego Festiwalu Poezji w Łodzi (1967 i 1968), konkursu o nagrodę i laur im. Józefa Czechowicza w Lublinie (trzykrotnie), Ogólnopolskiego Konkursu Literackiego im. Jarosława Iwaszkiewicza w Tarnobrzegu (1990), Świętokrzyskiej Premiery Literackiej (Kielce 1983).

Wydał kolejno tomiki poezji: *Nie uchybiając męstwu* Łódź 1979, *Wiersze o Sandomierzu – antologia* Łódź 1980, *Bez poczucia posłannictwa* Łódź 1981, *Sandomierz niepocięzony* Kraków 1990, *Sandomierz z wiślanej mgły – antologia* Kraków 1991, *Nikt nie jest bezpieczny* Kraków 1991, *Gdy pogoń staje się ucieczką* Kraków 1991, *Nieunikniony zachód* Kraków 1993, *Wybór poezji* Kielce 1993, *Sandomierz na skarpie* – wydanie bibliofilskie. Odznaczony najwyższymi odznaczeniami resortowymi oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Zmarł 8 czerwca 1999 roku w Tarnobrzegu.

Opracowano na podstawie:

- Rogala S., Współczesne środowisko literackie Kielecczyny, Słownik pisarzy i badaczy literatury, Kielce 1999.

- Żak S., Garboś B., (poeta – filozof – prawnik), seria - Sylwetki współczesnych pisarzy, Kielce 1997.

Ks. bp prof. dr hab. Wincenty Granat

Urodził się 1 kwietnia 1900 w Ćmielowie. Jego rodzicami byli: Jan, robotnik w fabryce porcelany i Antonina z Jedlickich. Mając osiem lat zaczął uczęszczać do elementarnej szkoły, a po jej ukończeniu kontynuował naukę w Gimnazjum Męskiej Szkoły Filologicznej w Sandomierzu.

W 1918 roku wstąpił do sandomierskiego Seminarium Duchownego, które ukończył uzyskując dyplom i święcenia subdiakona. Biskup Maria Ryx skierował go na dalsze specjalistyczne studia do Rzymu na Uniwersytecie Gregoriańskim. Uczył się razem ze swoim przyjacielem, przyszłym biskupem Piotrem Gołębiowskim. W 1924 roku przyjął w Katedrze sandomierskiej święcenia kapłańskie i wrócił do Rzymu, by kontynuować studia, które ukończył z dwoma doktoratami: z filozofii i teologii.

Po powrocie do kraju został prefektem szkół powszechnych w Radomiu, a w 1929 roku nauczycielem religii w Państwowym Seminarium Nauczycielskim Męskim. Nie ograniczył się wyłącznie do pracy dydaktycznej. Brał udział w pracach organizacji młodzieżowych, prowadził wykłady dla społeczności Radomia. Zajmował się także działalnością społeczną i charytatywną. Od 1931 roku był dyrektorem Stowarzyszenia Pań Miłosierdzia Świętego Wincentego a Paulo, które niosło pomoc osobom będącym w trudnej sytuacji materialnej i moralnej. W tym czasie w różnych czasopismach zaczęły ukazywać się pierwsze artykuły księdza. W 1933 roku został profesorem Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu, gdzie nauczał m.in. logiki, kosmologii, psychologii, ontologii. Dwa lata później pełnił funkcję kierownika duchownego Niższego Seminarium Liceum Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu. W 1935 roku powierzono mu także obowiązek cenzora książek i wydawnictw.

W czasie okupacji działał w tajnym nauczaniu na tzw. kompletach. Pracę pedagogiczną i badawczą łączył z wykładami oraz publikacjami artykułów i skryptów.

W kwietniu 1947 roku otrzymał godność kanonika honorowego kapituły sandomierskiej, a rok później kanonika gremialnego Kapituły Katedralnej Sandomierskiej. W latach 1952-1956 prowadził wykłady i seminaria na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, godząc je z dotychczasowymi zajęciami w sandomierskim Seminarium Duchownym. Pracował także w Towarzystwie Naukowym KUL, gdzie w latach 1963-1970 pełnił funkcję prezesa. W tym okresie powstały liczne publikacje naukowe, m.in. hasła do Encyklopedii Katolickiej, prace filozoficzno-teologiczne, książka *Jezus Chrystus. Historia i tajemnica* oraz praca zbiorowa *Z zagadnień kultury chrześcijańskiej*.

W Lublinie zamieszkał na stałe w 1956 roku. Został rektorem KUL, pełnił tę funkcję przez pięć lat. Z powodu kłopotów zdrowotnych zrzekł się jej w 1970 roku, opuścił Lublin i zamieszkał w Niezdowie w domu Sióstr Służek NMP Niepokalanej jako rezydent, poświęcając się pracy naukowej i duszpasterskiej. Tam też obchodził swój złoty jubileusz kapłański. W 1973 roku otrzymał nominację na prałata kustosza, następnie na scholastyka Kapituły Katedralnej Sandomierskiej.

W sierpniu 1977 roku wrócił do swej diecezji, zamieszkał w Domu Kapitulnym w Sandomierzu. Pracował nad rozpoczętymi artykułami i książkami, pomagał w duszpasterstwie, głosił niedzielne homilie, spowiadał. W tym samym roku Zarząd Towarzystwa Naukowego KUL przyznał księdzu za całokształt działalności naukowej nagrodę im. ks. Idziego Radziszewskiego, a rok później medal „Za zasługi dla Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego”.

Ks.bp Wincenty Granat zmarł 11 grudnia 1979 i został pochowany w grobowcu Kapituły Sandomierskiej na Cmentarzu Katedralnym.

Opracowano na podstawie:

- „Chrześcijanie”, redakcja ks.bp B. Bejze, tom XI, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1983, s. 13-32.

- Ziembicki I.ks., Święci rodzą świętych, Sandomierz 1998, s. 56-60.

Ks. Kazimierz Grelewski

Urodził się 20 stycznia 1907 roku w Dwikozach koło Sandomierza. Jego rodzicami byli Michał i Eufrozyna z domu Jarzyna. Rodzice pochodzili z Połańca.

Szkołę powszechną ukończył w Górach Wysokich, Świadectwo dojrzałości otrzymał po ukończeniu Gimnazjum w Sandomierzu. W 1923 roku wstąpił do sandomierskiego Seminarium

Duchownego, a w sierpniu 1929 roku uzyskał święcenia kapłańskie z rąk biskupa Pawła Kubickiego.

Nominowany na prefekta szkoły powszechnej im. Jana Kochanowskiego w Radomiu poświęcił tej pracy trzynaście lat, aż do aresztowania w styczniu 1941 roku.

W czasie wojny uczył na tajnych kompletach, prowadził religię w szkołach powszechnych. Ponadto oddał się pracy charytatywnej. Opiekował się ochronką założoną dla dzieci – ofiar wojny. Po pacyfikacji wsi Nadolna zaopiekował się sierotami, sprowadzając je do ochronki w Radomiu.

W styczniu 1941 roku został aresztowany przez gestapo wraz z bratem ks. Stefanem. Przewieziono go do więzienia przy ulicy Kościuszki, gdzie był torturowany. Następnie przetransportowany do więzienia w Skarżysku – Kamiennej, a dalej drogą kolejową do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, gdzie otrzymał numer 10443.

W kwietniu 1941 roku przewieziono go do obozu w Dachau (nr 25280), gdzie stracił swego brata. Pisał wówczas do rodziny *Stefcio zmarł na moich rękach*. Ksiądz Kazimierz, według opinii współwięźniów, został stracony – powieszony lub rozstrzelany – 9 stycznia 1942 roku w Dachau.

Opracowano na podstawie:

- Makarewicz S. ks., Sługa Boży ks. Kazimierz Grelewski (1907 – 1942), W: Męczennicy za wiarę 1939 – 1945, Warszawa 1996, s. 174 – 177.

- Ziembicki I. ks., Święci rodzą świętych, Sandomierz 1998, s. 65-69.

Ks. dr Stefan Grelewski

Urodził się 3 lipca 1898 roku w Dwikozach w rodzinie Michała i Eufrozyny z Jarzynów. Uczył się w Progimnazjum w Sandomierzu, a następnie w Gimnazjum w Lubartowie.

Święcenia kapłańskie otrzymał w październiku 1921 roku z rąk księdza biskupa Mariana Ryxa w Katedrze sandomierskiej. Rozpoczął studia z prawa kanonicznego na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, które dokończył w Strasburgu w 1924, gdzie uzyskał tytuł doktora prawa. W roku następnym, po powrocie do Polski, został mianowany Generalnym Sekretarzem Związku Robotników Chrześcijańskich w Radomiu. W latach 1928 – 1931 pracował jako prefekt szkół powszechnych męskich, a od stycznia 1932 do wybuchu wojny w 1939 roku w Państwowym Męskim Gimnazjum im. Jana Kochanowskiego w Radomiu.

Ks. Stefan Grelewski był publicystą, pisarzem, tłumaczem z języka niemieckiego i francuskiego. Między innymi przetłumaczył z języka niemieckiego książkę pt. *Jezus Chrystus* prof. Karola Adama i dwie książki Adolfa Bertrama *Charyzmaty duszy i pracy kapłańskiej* oraz *W służbie ideałów Akcji Katolickiej*. W 1937 wydał książkę pt. *Wyznania protestanckie i sekty religijne w Polsce współczesnej*. Pisał w „Małym Dzienniku”, „Kurierze Warszawskim”, „Słowie Narodu”, „Przewodniku Katolickim”, „Ateneum Kapłańskim”. W roku 1930 powołał do życia czasopismo „Prawda Katolicka”, którego był redaktorem do 1935 roku. Pełnił funkcję prezesa Związku Inteligencji Polskiej w Radomiu, aktywnie współuczestniczył w organizowaniu pierwszego w diecezji Kongresu Eucharystycznego w Radomiu w 1933 roku.

W czasie okupacji hitlerowskiej uczył religii w tajnym nauczaniu. Został aresztowany 24 stycznia 1941 roku wraz z młodszym bratem księdzem Kazimierzem. Był torturowany, a następnie wywieziony do obozu w Oświęcimiu, gdzie otrzymał numer 10444. Później przewieziony został do obozu w Dachau, gdzie miał numer 25281. Tam zmarł z głodu i wycieńczenia 9 maja 1941 roku w szpitalu obozowym, przygotowany na śmierć przez brata – współwięźnia – ks. Kazimierza.

Był człowiekiem niezwykle aktywnym, a w dziedzinie znajomości wyznań i sekt religijnych miał opinię najlepszego znawcy w ówczesnej Polsce. Sługa Boży Stefan Grelewski posiada tablicę epitafijną wraz z bratem, Sługą Bożym ks. Kazimierzem Grelewskim w Górach Wysokich koło Sandomierza, gdzie obaj byli chrzczeni.

Opracowano na podstawie:

- Krasiński J.ks., Grelewski Stefan, W: Słownik Polskich Teologów Katolickich 1918 – 1981, Warszawa 1983, t.5, 513 – 515;
- Makarewicz S.ks., Sługa Boży ks. Stefan Grelewski (1898 – 1941), W: Męczennicy za wiarę 1939 – 1945, Warszawa 1996, s.178 – 182;
- Ziembicki I.ks., Święci rodzą świętych, Wyd. Diecezjalne, Sandomierz 1998, s. 61-64.

Gen. dyw. Franciszek Kamiński

Urodził się 20 września 1902 roku w rodzinie chłopskiej w kieleckiej wsi Mikułowice (gmina Wojciechowice, pow. Opatów). Jego rodzice - Wawrzyniec (zm. 1949) i Katarzyna z domu Duda (1863-1907) - prowadzili w Mikułowicach niewielkie 7,5-hektarowe gospodarstwo rolne. Miał rodzeństwo: starsze siostry - Józefę (1887-1922), Annę (1889-1964) i Mariannę (1893-1964) oraz młodszego brata Stanisława (1905-?). Po przedwczesnej śmierci matki Franciszek Kamiński wychowywany był przez starsze siostry.

Szkołę podstawową ukończył w Wojciechowicach, potem uczył się w Gimnazjum w Sandomierzu. Był tam współorganizatorem szkolnego hufca harcerskiego, w którym pełnił funkcję zastępcy komendanta. W latach 1926-1929 studiował matematykę na Wydziale Matematyczno-Filozoficznym Uniwersytetu Warszawskiego.

Po ukończeniu studiów odbył służbę wojskową w Szkole Podchorążych w Nisku. W 1930 roku otrzymał przydział do 4pp Legionów w Kielcach. Po odbyciu dodatkowych ćwiczeń w 1932 roku uzyskał stopień sierżanta podchorążego.

Pracę zawodową podjął początkowo jako kierownik świetlicy akademickiej w Instytucie Oświaty i Kultury Wsi im. Stanisława Staszica. W latach 1935-1936 był pracownikiem Szkoły Rzemiosł w Aleksandrowie Kujawskim, w latach 1936-1938 pracował w administracji wydawnictwa „Wieczór Warszawski”, potem od 1938 roku jako lustrator-rewident w Wydziale Rewizyjnym Związku Spółdzielni Spożywców „Społem” w Warszawie.

Już w czasie studiów Franciszek Kamiński czynnie zaangażował się w pracę społeczno-polityczną. Był członkiem Polskiego Stronnictwa Ludowego „Wyzwolenie”. W latach 1926-1929 pełnił funkcję kierownika Sekretariatu Naczelnego Stronnictwa. Jednocześnie był redaktorem organu prasowego PSL - tygodnika „Wyzwolenie”. Aktywnie działał także w Polskiej Akademickiej Młodzieży Ludowej w Warszawie; w 1931 roku pełnił obowiązki prezesa. Współorganizował Związek Młodzieży Wiejskiej RP „Wici”. W latach 1933-1935 pełnił funkcję prezesa Mazowieckiego ZMW; w roku 1937 był członkiem Komisji Rewizyjnej ZMW RP „Wici”.

Po zjednoczeniu ruchu ludowego w marcu 1931 roku był działaczem Stronnictwa Ludowego. W sierpniu 1937 roku uczestniczył w organizowaniu Wielkiego Strajku Chłopskiego. Maciej Rataj, obawiając się delegalizacji Stronnictwa, powierzył Franciszkowi Kamińskiemu zabezpieczenie majątku SL.

Po wybuchu wojny, już w pierwszych tygodniach niemieckiej okupacji, był jednym ze współtwórców centralnego ośrodka ruchu ludowego na terenie Warszawy, kierowanego przez Macieja Rataja. W konspiracji używał pseudonimów „Olsza”, „Zenon Trawiński”. W listopadzie 1939 roku podjął prace organizacyjne mające na celu stworzenie chłopskiego ruchu oporu na Kielecczyźnie. Z jego inspiracji powołano wówczas w powiatach: pińczowskim, opatowskim, sandomierskim i iłżeckim pierwsze komórki konspiracyjne Stronnictwa Ludowego „Roch”. Pełnił wówczas funkcję łącznika pomiędzy rodzącą się kielecką organizacją SL a Centralnym Kierownictwem Ruchu Ludowego. Wchodził też w skład kierownictwa wojewódzkiego „Rocha”.

Opowiadał się za włączeniem chłopów do działalności Związku Walki Zbrojnej. Jednakże niechętny stosunek kadry dowódczej ZWZ do ludowców sprawił powołanie odrębnej

organizacji zbrojnej ruchu ludowego. Z propozycją taką Franciszek Kamiński wystąpił do CKRL już na początku 1940 roku. Centralne Kierownictwo Ruchu Ludowego powierzyło mu opracowanie doktryny wojskowej ruchu ludowego na czas wojny i przygotowanie odpowiednich dokumentów do powołania chłopskiej organizacji wojskowej.

W połowie sierpnia tegoż roku Franciszek Kamiński zgłosił swą koncepcję utworzenia Straży Chłopskiej (później organizacja ta przybrała nazwę Bataliony Chłopskie). W październiku 1940 roku Franciszek Kamiński został decyzją CKRL mianowany komendantem głównym pierwszej w dziejach Polski samodzielnej chłopskiej organizacji zbrojnej i funkcję tę pełnił do końca wojny. Bataliony Chłopskie liczyły wówczas ponad 157 tys. żołnierzy.

Gdy w 1942 roku hitlerowcy podjęli akcję wysiedlania ludności Zamojszczyzny, Franciszek Kamiński organizował pierwsze wystąpienia zbrojne BCh na tym terenie. Zwycięski przebieg bitew pod Wojdą, Różą i Zaborecznem doprowadził do zahamowania akcji wysiedleńczej.

W roku 1944 w wyniku umów scaleniowych BCh i AK Franciszek Kamiński wszedł w skład Komendy Głównej Armii Krajowej; pełnił funkcję szefa I Oddziału Sztabu AK. Walczył w powstaniu warszawskim. Po jego upadku wraz z innymi działaczami ruchu ludowego znalazł się w Podkowie Leśnej, gdzie w drugiej połowie października 1944 roku został powołany do 15-osobowego kierownictwa ruchu ludowego.

W sierpniu 1945 roku ujawnił się w stopniu podpułkownika (awansował 1 stycznia 1946 na pułkownika). Aktywnie działał w Polskim Stronnictwie Ludowym, był członkiem władz Stronnictwa, pełnił funkcję kierownika Wydziału Organizacyjnego NKW PSL. Od grudnia 1945 roku z ramienia Stronnictwa był posłem w Krajowej Radzie Narodowej. W styczniu 1947 roku w wyborach parlamentarnych został posłem Sejmu Ustawodawczego.

Po wyjeździe Stanisława Mikołajczyka z Polski i po opanowaniu siedziby PSL oraz redakcji „Gazety Ludowej” przez działaczy lewicy PSL, Franciszek Kamiński został wydalony ze Stronnictwa, ale wkrótce odzyskał prawa członkowskie. W marcu i kwietniu 1948 roku uczestniczył w pracach Zarządu Chłopskiej Spółdzielni Wydawniczej. Pełnił także funkcję wiceprezesa Chłopskiego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci. Z Polskiego Stronnictwa Ludowego ostatecznie został wykluczony w maju 1949 r., ponieważ nie chciał złożyć samokrytyki.

W 1948 roku podjął pracę w Banku Gospodarstwa Spółdzielczego, następnie w Banku Rolnym na stanowisku inspektora kontroli kredytów w VI Oddziale Głównym.

21 lipca 1950 roku został aresztowany (Sejm immunitet poselski uchylił 23 marca 1951 r.). Zarzucano mu czyny z art. 5 Dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa. W grudniu 1951 roku wyrokiem Sądu Wojskowego Franciszek Kamiński został skazany na 12 lat więzienia, 5 lat pozbawienia praw publicznych i obywatelskich, praw honorowych oraz przepadek całego mienia na rzecz skarbu państwa. Przebywał w więzieniach w Warszawie przy ul. Rakowieckiej i Koszykowej, potem w Potulicach i Rawiczu, aż do 25 kwietnia 1956 roku. Kolegium Sędziów Najwyższego Sądu Wojskowego w Warszawie 24 października 1956 roku postanowiło uchylić wyrok i umorzyć sprawę.

W październiku 1956 roku podjął pracę jako urzędnik w Centrali Rolniczych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”, skąd odszedł na emeryturę w 1973 roku.

Po wyjściu z więzienia nie włączył się do czynnego życia politycznego. W latach 1957-1959 przewodniczył Komisji Historycznej BCh powołanej przy Zjednoczonym Stronnictwie Ludowym, w celu udokumentowania zbrojnego czynu ruchu ludowego w okresie wojny i okupacji. Utrzymywał ściśle kontakty z wieloma działaczami ruchu ludowego. W tym środowisku Franciszek Kamiński był niekwestionowanym autorytetem. Wokół jego osoby skupiło się wielu niezrzeszonych ludowców, z czasem tworząc nieformalny ośrodek opozycyjny. Wbrew władzom politycznym i państwowym inicjował wiele obchodów i uroczystości o

charakterze patriotyczno-religijnym, upamiętniających wielkie wydarzenia i postaci w ruchu ludowym. W 1970 roku był m.in. inicjatorem obchodów 50. rocznicy „Cudu nad Wisłą”.

W roku 1980 razem z grupą wyższych oficerów Armii Krajowej przyjął awans na generała brygady WP. W 1993 roku awansowany został na generała dywizji WP.

Kierując Krajową Komisją Batalionów Chłopskich, aktywizował działalność środowiska byłych żołnierzy BCh. W roku 1992 został prezesem Ogólnopolskiego Związku Żołnierzy Batalionów Chłopskich. Był przewodniczącym Społecznego Komitetu Budowy Pomnika Batalionów w Warszawie. W sierpniu 1989 roku w Wilanowie wspólnie z innymi działaczami reaktywował Polskie Stronnictwo Ludowe. Na II Kongresie PSL (Wilanowskiego) 11 listopada 1989 roku został wybrany na prezesa tego Stronnictwa. Zawsze był orędownikiem jedności politycznego działania ludowców. Zaangażował się w tworzenie wspólnej organizacji - Jednolitego Polskiego Stronnictwa Ludowego. Na Kongresie Jedności PSL 5 maja 1990 roku został wybrany honorowym prezesem.

Zmarł w Warszawie 23 lutego 2000 roku. Został pochowany na Cmentarzu Powązkowskim (dawny Wojskowy) w Warszawie.

Uhonorowany odznaczeniami: Krzyżem Grunwaldu II kl., Krzyżem Orderu Virtuti Militari, Krzyżem BCh, Orderem Orła Białego i in. Był Honorowym Obywatelom miasta stołecznego Warszawy i miasta Zamościa.

Opracowano na podstawie:
- Kamińska Zofia – relacja.

Dr Janusz Kamocki

Janusz Maria Saryusz Kamocki urodził się 2 sierpnia 1927 roku w Warszawie. Był synem Elżbiety i Gustawa Saryusz Kamockich, właścicieli majątku Podgaje pod Sandomierzem. Dzieciństwo spędził w domu rodzinnym, chodził początkowo do szkoły powszechnej w Dwikozach następnie do Szkoły Ćwiczeń w Sandomierzu.

W czasie wojny uczęszczał do Gimnazjum (na tajnych kompletach), od listopada 1942 roku włączył się do działalności konspiracyjnej w NOW (pseud. „Orcio”), a po scaleniu podziemia zbrojnego, od lutego 1943 należał do AK (pseud. „Mamut”). Pozostał w podziemiu w szeregach NZW (pseud. „Eders”). Organizował konspiracyjną młodzieżówkę w szkołach sandomierskich (pseud. „001”). Złożył maturę w 1946 roku w sandomierskim Liceum, jeszcze wówczas im. Marszałka Józefa Piłsudskiego. Podjął studia etnograficzne na UJ pod kierunkiem prof. Kazimierza Moszyńskiego oraz dyplomatyczne w Szkole Nauk Politycznych przy Wydziale Prawa UJ (ostatni rocznik przed zlikwidowaniem uczelni w roku 1949). Doktorat nauk humanistycznych uzyskał w 1964 roku na UAM w Poznaniu pod kierunkiem prof. Józefa Durszty.

W latach 1962–63 w wyniku działalności opozycyjnej zostaje osadzony w więzieniu, stąd nie miał możliwości wyjazdów za granicę.

Od 1952 roku aż do przejścia na emeryturę pracował w krakowskim Muzeum Etnograficznym, kierując działem etnografii pozaeuropejskiej. Prowadził badania etnograficzne na terenie Polski, głównie nad problematyką kostiumologii ludowej, obrzędowości, demonologii oraz zasięgów grup etnograficznych. Ponadto w latach 1967 i 1987 prowadził badania etnograficzne nad Polakami na Zaolziu, Spiszu, Orawie i w Czadeckim na terenie Czechosłowacji, a w latach 1970-1971 w Indonezji, gdzie badał problem powstawania poczucia narodowego u ludów archipelagu indonezyjskiego, tradycje obrzędowego teatru na Jawie i Bali oraz religie ludów pierwotnych. Sukcesem było dotarcie do ludu Kubu, uchodzącego za jedyną na świecie kulturę nieznaną jakichkolwiek form religijnych. Pobyt Kamockiego wśród tego ludu zaprzeczył tym opiniom i udowodnił istnienie u nich wiary w Istotę Najwyższą i w życie pośmiertne. Następnie prowadził badania w Singapurze (1971), na Łużycach (1973), w Armenii

(1975), w Indiach (głównie w Ladaku zamieszkałym przez Tybetańczyków) i w Nepalu (1978-79 i 1981). Wybuch stanu wojennego w Polsce uniemożliwił zakończenie badań nad problematyką rozwoju poczucia narodowego u Tybetańczyków po zajęciu Tybetu przez Chiny. Następnie prowadził badania latach 1992, 1993 i 1996 wśród Polaków w Tatarstanie, Kazachstanie, Kirgizstanie i Uzbekistanie.

Po przejściu na emeryturę prowadził zajęcia z etnologii na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, na Uniwersytecie Polskim w Wilnie oraz przez jeden rok w Studium Generale Sandomiriense. Obecnie jest wykładowcą etnologii ludów pozaeuropejskich na Uniwersytecie Śląskim, członkiem Komisji Etnograficznej PAN, Towarzystwa Naukowego Sandomierskiego, Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. Jest autorem wielu prac, w tym sześciu książek, z których jedna pod tytułem *Strój sandomierski* wiąże się z rodzinną Ziemią Sandomierską, także jego praca doktorska pt. *Wpływy polityczne na przemiany stroju ludowego północnej Małopolski w dobie porzoborowej (1772 - 1910)* w znacznym stopniu jest oparta na badaniach prowadzonych w Sandomierskiem. Za swój osobisty sukces uważa pomoc przy odtwarzaniu sandomierskiego stroju ludowego.

W lipcu 1980 roku współorganizował Komisję Porozumiewawczą Rad Zakładowych Muzeów Krakowskich, poprzednika „Solidarności” w tym środowisku. W czasie stanu wojennego działał w podziemnej „Solidarności”, równocześnie organizując Ugrupowanie Niepodległościowe „Zamek” działające w Polsce południowej. W grudniu 1990 roku został kurierem ugrupowań niepodległościowych Rządu RP na Uchodźstwie. Po zlikwidowaniu Rządu RP na Uchodźstwie ugrupowanie Niepodległościowe „Zamek” weszło w skład Klubu Służby Niepodległości (przez pewien czas funkcjonującego pod nazwą Stronnictwa Wierności Rzeczypospolitej), w którym Kamocki objął funkcję wiceprzewodniczącego, a następnie z ramienia SWR wszedł w skład Rady Naczelnej Ruchu Odbudowy Polski, do momentu wycofania się ugrupowań niepodległościowych z ROP. Należy do Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej.

Odznaczony przez Rząd na Uchodźstwie Krzyżem Armii Krajowej oraz Złotym Krzyżem Zasługi za działalność niepodległościową, a także Krzyżem Kampanii Wrześniowej, nadanym przez Ministra Spraw Wojskowych Rządu RP na Uchodźstwie. Ponadto posiada różne pamiątkowe odznaczenia kombatanckie (odznakę Korpusu „Jodła”, odznakę „Akcji Burza”, odznakę Weterana Walk o Wolność, Krzyż Walki o Niepodległość nadany przez Stowarzyszenie Kombatanatów „Antyk” oraz przyznany przez Stowarzyszenie Polskich Byłych Więźniów Politycznych - Krzyż Więźnia Politycznego). Orderów peerelowskich nie ma, dwukrotnie odmawiał przedstawienia go do Orderu Odrodzenia Polski, odmówił również przyjęcia Krzyża Oficerskiego Orderu Odrodzenia Polski na 50 -lecie AK, gdyż wręczano jeszcze odznaczenia i legitymacje z symbolami PRL, które dopiero w przyszłości miano wymienić.

Uchodzi za człowieka pogodnego, ale niezwykle upartego – w klejnocie jego herbu rodowego widnieje kozioł.

Opracowano na podstawie:

- Kamocki Janusz - relacja;

- Sylwetki członków Towarzystwa Naukowego Sandomierskiego cz I, pod red. K. Burek, „Zeszyty Sandomierskie”, nr 1, grudzień 1994.

Franciszek Kassak

Urodził się w 1920 roku w Trześni w rodzinie rolników. Uczęszczał do sandomierskiego Gimnazjum, gdzie w 1939 uzyskał maturę.

Wraz z braćmi, Józefem i Władysławem, włączył się od wiosny 1940 roku w działalność ruchu oporu tarnobrzeskiej organizacji „Jędrusiów”. Był łącznikiem między dowódcą Władysławem Jasińskim a członkami organizacji, ponadto prowadził kolportaż pisma „Odwet”. Franciszek Kassak brał udział w akcjach „Jędrusiów”, które miały na celu zdobycie funduszy na działanie organizacji i dalszą walkę z Niemcami. W maju 1941 roku uczestniczył w napadzie na leśnictwo pod Staszowem w lasach rytwiańskich, gdzie skonfiskowano pieniądze. W czerwcu

1941 roku brał udział w akcji na kasę gminną w Waśniowie w powiecie opatowskim, a w następnym miesiącu miał uczestniczyć w podobnej akcji na kasę mleczarni w Klimontowie. Został jednak aresztowany przez żandarmerię niemiecką w drodze na miejsce zbiórki. Następnie był przetrzymywany w więzieniu w Nisku. Członkowie organizacji czynili próby przekupienia strażników, aby wydostać go na wolność. Później został przewieziony do więzienia na Montelupich w Krakowie, a stamtąd do obozu w Oświęcimiu, gdzie otrzymał numer obozowy 25292.

Zmarł w obozie 16 czerwca 1942 roku.

Opracowano na podstawie:

- Dąbrowski E., Bez broni, Warszawa 1969;
- Tenże, Szlakiem Jędrusiów, Warszawa 1974;
- Pawlakowa W., Martyrologia sandomierzan, Sandomierz 1982.

Julian Kawalec

Urodził się 11 października 1916 roku we wsi Wrzawy niedaleko Sandomierza. Jest synem Józefa i Stanisławy z domu Bobek -małorolnych chłopów.

Po ukończeniu pięciu klas wiejskiej szkoły powszechnej, rozpoczął naukę w 8-klasowym Gimnazjum Humanistycznym w Sandomierzu. Było to możliwe dzięki ogromnemu wysiłkowi rodziców oraz tzw. świadectwu ubóstwa, które uprawniało do zniżek w opłatach za naukę.

W 1935 roku po zdaniu matury rozpoczął studia polonistyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. W czasie nauki utrzymywał się, udzielając korepetycji z języka łacińskiego i niemieckiego. Związał się z ruchem ludowym. Należał do Polskiej Akademickiej Młodzieży Ludowej -PALM. W 1938 roku był członkiem zarządu tej organizacji.

Wojna zmusiła go do przerwania studiów. W czasie okupacji przebywał w rodzinnych stronach. Współpracował z ruchem oporu, organizował tajne nauczanie. Poszukiwany przez gestapo musiał się ukrywać.

Po wyzwoleniu terenów na wschód od Wisły, jesienią 1944 roku został skierowany przez kolegów z organizacji „Wieś” do pracy w Polskiej Agencji Prasowej „Pol-Pres” w Lublinie, gdzie pełnił funkcję korespondenta wojennego.

Jesienią 1945 roku wrócił do Krakowa z zamiarem kontynuowania przerwanych studiów. W 1946 roku rozpoczął pracę dziennikarską w prasie krakowskiej, a następnie w Polskim Radio. Ukończył studia, uzyskując absolutorium na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Pracę literacką rozpoczął w 1957 tomikiem opowiadań *Ścieżki wśród ulic*. Do chwili obecnej wydał 22 książki, zbiory opowiadań oraz dwa tomiki poezji. Przetłumaczono je na ponad 20 języków. Najwięcej tłumaczeń miały powieści: *Ziemi przypisani*, *W słońcu*, *Tańczący jastrząb*, *Wezwanie*, *Przeplynieś rzekę*, *Szara aureola*. W powieści biograficznej *W gąszczu broni* zamieścił m.in. wspomnienia z okresu nauki w sandomierskim Gimnazjum. W 1999 roku wydał utwór pt. *Harfa Gorców*. Na podstawie powieści powstały filmy, sztuki teatralne oraz liczne słuchowiska radiowe.

Należy do Związku Literatów Polskich (od 1960) oraz międzynarodowej organizacji pisarzy PEN-CLUB i Stowarzyszenia Kultury Europejskiej SEC.

Uhonorowany licznymi nagrodami: Nagrodą Państwową I i II stopnia, nagrodami Ministerstwa Kultury i Sztuki, wydawców, kilkakrotnie czytelników- „Złoty Kłos”. Odznaczony m. im. Krzyżem Komandorskim Orderu Polski oraz orderem „ECCE HOMO” przyznawanym ludziom różnych narodowości, wyznań i poglądów za ich humanistyczną postawę i pracę dla dobra bliźnich.

Opracowano na podstawie:

- Kawalec Julian - relacja.

Ppor. Tadeusz Kołeczki

Urodził się 11 kwietnia 1921 roku w Sandomierzu w rodzinie Jana i Janiny z Mrozowskich. Ojciec był właścicielem zakładu fotograficznego w rodzinnym mieście. Tadeusz Kołeczki uczęszczał do Gimnazjum w Sandomierzu, które ukończył w 1939 roku.

Jesienią 1940 roku włączył się w pracę ruchu oporu organizacji „Jędrusie”. Brał udział w powstaniu i kolportowaniu pisma „Odwet”, prowadzi nasłuch radiowy. W początku 1942 roku kilkakrotnie uczestniczył w rekwizycyjnych akcjach na banki w Staszowie, Mielcu i Sandomierzu. Działania te miały na celu zdobycie pieniędzy na funkcjonowanie organizacji i pomoc rodzinom partyzantów. W kwietniu 1942 roku przygotował i uczestniczył w podobnej akcji na bank w Bodzentynie, która zakończyła się sukcesem.

Późną wiosną 1942 roku Kołeczki wraz z grupą kolegów został wysłany na kurs szkoleniowy do Warszawy. Po jego ukończeniu pozostał w Warszawie i włączył się aktywnie w działalność Armii Krajowej. Walczył w powstaniu warszawskim w stopniu ppor. pod pseudonimem „Andrzej wysoki”. Odznaczył się dużą odwagą i bohaterstwem. Został dwukrotnie odznaczony Krzyżem Walecznych i Krzyżem Virtuti Militari V klasy. Zginął w ostatnich dniach powstania 24 września 1944 roku w Śródmieściu między ulicami Chmielną i Widok. Pochowany został na podwórku posesji w miejscu śmierci. Po wojnie rodzina przeniosła zwłoki ppor. Tadeusza Kołeczkiego do rodzinnego grobowca w Sandomierzu.

Opracowano na podstawie:

- Dąbrowski E., Bez broni, Warszawa 1969;
- Tenże, Szlakiem Jędrusiów, Warszawa 1974;
- Fugiel Zofia – relacja;
- Pawlakowa W., Martyrologia sandomierzan, Sandomierz 1982.

Roman Kosęła

Urodził się 13 stycznia 1894 roku w Sandomierzu. W rodzinnym mieście w latach 1907-1914 uczęszczał do rosyjskiego Gimnazjum. W 1911 roku jako siedemnastoletni młodzieniec wraz z kolegami Antonim Świetlickim, Marianem i Stanisławem Grudniami zaangażował się w przeniesienie polskich zbiorów biblioteki publicznej do nowego lokalu przy ulicy Zamkowej, za co został ukarany przez rosyjskie władze szkolne. Jako uczeń Gimnazjum pracował społecznie w bibliotece publicznej przy porządkowaniu i spisywaniu ofiarowanych książek, działał w kolportażu „bibuły” PPS, był członkiem drużyny harcerskiej założonej przez kolegów: Weycherta i Sadowskiego oraz wykładowcą na tajnym kursie uczniowskim. W 1913 roku zmarł mu ojciec, a w roku następnym na skutek działań wojennych spłonął dom rodzinny. Zimą z 1914 na 1915 roku spędził w bardzo trudnych warunkach – zapadł na gruźlicę. Choroba ta trapiła go przez wiele lat.

Po I wojnie światowej w październiku 1918 roku rozpoczął studia na Wydziale Przyrodniczym Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie. Zła sytuacja finansowa zmusiła go do przerwania nauki i podjęcia pracy zarobkowej w charakterze nauczyciela matematyki i fizyki w Średniej Szkole Żeńskiej w Sandomierzu. Następnie pracował w konsumie studenckim w Krakowie, a później w Ekspozyturze Komisji Szacunkowej w Sandomierzu. Kiedy w połowie 1920 roku ważyły się losy Polski, Kosęła wystąpił o zwolnienie z pracy, żeby zaciągnąć się do Wojska Polskiego. Początkowo otrzymał odpowiedź odmowną. Na ponowną prośbę uzyskał zwolnienie. 18 sierpnia 1920 roku wstąpił do wojska i brał udział w walkach. Za uczestnictwo w wojnie Roman Kosęła otrzymał prawo do bezpłatnego nadziału ziemi w związku z tworzonymi wówczas osadami żołnierskimi na rubieżach wschodnich, ale nie skorzystał z tej możliwości.

Po wojnie polsko-bolszewickiej przez wiele lat pracował jako nauczyciel domowy. Był rozkochany w pracy bibliotekarskiej, poświęcił jej ponad 12 lat. Oprócz katalogowania i wypożyczania książek wraz z Michałem Świerzowiczem w latach 1919-1931 wykonywał większość

czynności w Zarządzie Towarzystwa Biblioteki Publicznej i na ich pracy opierała się działalność całej instytucji. Interesował się przeszłością Ziemi Sandomierskiej, zwłaszcza wiekami XVI i XVII, badał miejscowe archiwalia. Inspiratorem wypraw Kosęły był Aleksander Patkowski, z którym utrzymywał regularną i ożywioną korespondencję.

Lata 30. dwudziestolecia międzywojennego przyniosły dalszy rozwój zainteresowań Kosęły, można już o nim mówić jako o ukształtowanym pisarzu. Prawdopodobnie osoby związane z Powszechnym Uniwersytetem Regionalnym im. Stanisława Konarskiego w Sandomierzu ułatwiły mu pisarski start. W pozycji upamiętniającej dziesięciolecie PUR -u ukazała się praca Kosęły o charakterze etnograficznym *Świat nadprzyrodzony Włostowa - diabeł*. Artykuły jego pióra drukowała prasa zarówno regionalna, jak i krajowa: „Kurier Warszawski”, „Kurier Literacko-Naukowy”, „Czas”, „ABC”, „Wiadomości Literackie”, „Prosto z mostu”, „Sandomierski Ruch Regionalny”, „COP”, „Ziemia Sandomierska”, w której w 1933 roku ukazała się opowieść o *Pszenicy sandomierskiej*. W 1936 roku wydrukowano zbiór legend Kosęły pt. *Sandomierka*, który został pochlebnie przyjęty przez krytykę porównującą *Sandomierkę* z *Legendami Warszawy* Ewy Szelburg-Zarembiny i *Skalnym Podhalem* Kazimierza Przerwy - Tetmajera.

Roman Kosęła największy rozgłos i uznanie osiągnął w latach organizacji Centralnego Okręgu Przemysłowego. Na lata trzydzieste przypada okres szczególnego zainteresowania jego osobą i działalnością, mnożą się propozycje współpracy od różnych ludzi i instytucji: pisarzy, prawników, ekonomistów, dziennikarzy radia, teatrów (teksty Kosęły trafiły do Polskiego Radia w Warszawie).

W 1938 roku wydano zbiór reportaży pisarza *Sandomierskie strony*, który spotkał się z dużym zainteresowaniem w całym kraju. Ostatnie dwa lata przed wybuchem drugiej wojny światowej to szczyt rozgłosu i uznania dla Romana Kosęły jako pisarza i redaktora. Był on inicjatorem powołania w Sandomierzu nowego pisma pt. „COP”, które począwszy od maja 1938 roku ukazywało się trzy razy w miesiącu. Kosęła organizował pracę w redakcji, kierował pismem przez trzy miesiące, będąc jego pierwszym redaktorem. Planował w nim stworzyć dział literacki przy współpracy z Wincentym Burkiem, Stanisławem Młodożeńcem, Stanisławem Piętakiem, Jarosławem Iwaszkiewiczem i Wojciechem Skuzą. W latach okupacji Roman Kosęła należał do Związku Walki Zbrojnej, kolportował prasę konspiracyjną – w jego domu była skrzynka kontaktowa tej prasy, czynnie włączył się w tajne nauczanie. Przygotowywał sandomierską młodzież do egzaminów dojrzałości, służył dobrze zaopatrzoną biblioteką.

Razem z bratem Józefem i siostrzeńcem Władysławem Rysiakiem został aresztowany przez gestapo w nocy z 15 na 16 marca 1942 roku. Następnie został przewieziony do obozu w Oświęcimiu (nr obozowy 27437), gdzie zamordowano go w komorze gazowej 15 lipca 1944 roku. Po drugiej wojnie światowej jedna z ulic Sandomierza została nazwana jego imieniem.

Opracowano na podstawie:

– Bażant Z., Roman Kosęła – szkic biograficzny, „Studia Sandomierskie” 4 (1983-84).

Ks. prof. dr hab. Józef Krasieński

Urodził się 21 lutego 1930 roku w Kazimierówce w powiecie radomskim. Po zdaniu matury w sandomierskiej Państwowej Szkole Ogólnokształcącej Stopnia Licealnego w 1950 roku wstąpił do Seminarium Duchownego. Został wyświęcony na kapłana w 1955 roku w Sandomierzu. Studia specjalistyczne w zakresie teologii dogmatycznej ukończył doktoratem w 1958 roku na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

W następnych latach był nauczycielem religii młodzieży szkół średnich w Radomiu i Sandomierzu. W 1959 roku został pracownikiem Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu. Wykładał teologię dogmatyczną, apologetykę, teologię ekumeniczną i liturgikę. Pełnił także funkcje referentów diecezjalnych. W latach 1977-1982 był dyrektorem Wydziału Duszpasterstwa Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu. Od 1980 roku pełnił obowiązki redaktora kilku wydawnictw naukowych. Do Kapituły Katedralnej Sandomierskiej wszedł jako kanonik gremialny w 1977 roku, a od 1989 jako prałat. W 1994 roku został mianowany dziekanem tejże Kapituły. W roku następnym przyjął tytuł monsignora papieskiego. W dalszym ciągu pełni funkcję diecezjalnego referenta d/s ekumenizmu. Odbywał liczne podróże duszpasterskie i naukowe do krajów Wschodu i Zachodu.

W 1987 roku odbył przewód habilitacyjny w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim na Wydziale Teologicznym. Ksiądz Józef Krasieński w 1989 roku podjął wykłady w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie na etacie adiunkta. W następnym roku mianowano go docentem i kierownikiem Katedry Apologetyki Porównawczej. W roku 1993 uzyskał stanowisko profesora nadzwyczajnego i został mianowany kuratorem Specjalności Apologetycznej na Wydziale Teologicznym. Tytuł naukowy profesora otrzymał z rąk prezydenta RP w 1998 roku. W Akademii Teologii Katolickiej w latach 1990-1994 przewodził Międzywydziałowemu Zespołowi Pracowników Naukowych, który współpracował z Université des Sciences Humaines de Strasbourg.

Liczba wszystkich publikacji ks. profesora Józefa Krasieńskiego wynosi ponad 500, w tym 28 pozycji samoistnych a także rozprawy oraz artykuły w dziełach zbiorowych i periodykach krajowych i zagranicznych. Jako redaktor opublikował 6 tomów *Studiów Sandomierskich* i 20 tomów periodyku diecezjalnego. Promował 170 magistrów, zaakceptował 23 prace doktorskie (promowane oraz recenzowane). Przedstawił trzy recenzje habilitacyjne i dwie profesorskie. Ksiądz profesor Józef Krasieński organizował różne sympozja i konferencje. Przewodził obradom sekcyjnym i plenarnym na kongresach i sympozjach w Polsce. Występował wiele razy jako prelegent w sesjach naukowych w kraju i za granicą. Aktualnie jest wykładowcą w Instytucie Teologicznym i Seminarium Duchownym w Sandomierzu. W roku akademickim 2000/2001 pod kierunkiem ks. Józefa Krasieńskiego przygotowuje prace 9 doktorantów i 130 magistrantów.

Otrzymał nagrody rektorskie, wyróżnienie z Pontificia Academia Mariana Internationalis (1992), Medal Komisji Edukacji Narodowej (1999), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (2000).

Opracowano na podstawie:
- Krasieński Józef – relacja.

Sandomierscy Królowie

W Sandomierzu, na Krakowskim Przedmieściu nr 25 (obecnie ulica Partyzantów 5), w okresie przedwojennym, w rodzinie chłopskiej Jana Króla i Marii z Kędziorów przyszło na świat sześcioro dzieci: czterech synów i dwie córki. Wszyscy synowie: Tadeusz, Wacław, Roman i Daniel ukończyli sandomierskie Gimnazjum dzięki matce, która nie szczędziła wysiłków na wykształcenie dzieci. Sama pozbawiona była możliwości zdobycia jakiegokolwiek edukacji.

Mimo biedy, posyłała kolejno swoich synów do Gimnazjum. Opłaty za szkołę przekraczały jej nader skromne możliwości, ale synów bardzo zdolnych uczniów, zwalniano z opłat czesnego, co miało niebagatelne znaczenie w utrzymaniu 8 – osobowej rodziny. Po lekcjach razem z matką uprawiali 12 mórg pola. Ojciec chory na astmę niewiele pomagał w gospodarstwie.

Wszyscy synowie brali udział w walkach II wojny światowej.

Tadeusz Król – podporucznik obserwator, najstarszy z rodzeństwa urodził się 29 sierpnia 1913 roku. W latach 1924–1932 uczęszczał do Państwowego Gimnazjum Męskiego w Sandomierzu. Po maturze wstąpił do Szkoły Podchorążych Piechoty w Różaniu.

W 1935 roku po mianowaniu na podporucznika otrzymał przydział do 84 pułku podchorążych w Pińsku, skąd za rekomendacją dowódcy dostał się na kurs obserwatorów w Dęblinie.

Wojna zastała go w 2 Pułku Lotników w Krakowie. W obronie Polski wziął udział jako obserwator 21 eskadry bombowej. 3 września wystartował na samolocie PZL P – 23B z pilotem i strzelcem w celu bombardowania niemieckich kolumn pancernych idących na Warszawę, na szosie Częstochowa-Radomsko. Po wykonaniu zadania jego „Karaś” dostał się w silny ogień niemieckiej broni maszynowej i w płomieniach spadł na ziemię. Por. Król poległ, nie doczekawszy ani awansu na stopień porucznika, który miał otrzymać w październiku, ani zaplanowanego już ślubu z narzeczoną Reginą. Wraz z innymi 26 lotnikami Brygady Bombowej został pochowany we wspólnym grobie na cmentarzu w Pławie pod Radomskiem. Polskim lotnikom ufundowano tablicę na kościele św. Zygmunta w Częstochowie. Natomiast dzięki staraniom brata Daniela jedna z ulic Sandomierza nosi nazwę „Porucznika Tadeusz Króla”.

Opracowano na podstawie:

- Stefańska Zofia – relacja.

Wacław Król, pułkownik pilot, urodził się 25 grudnia 1915 roku w chłopskiej rodzinie, na Krakowskim Przedmieściu w Sandomierzu (obecnie ulica Partyzantów) W latach 1926 – 1934 uczęszczał do Państwowego Gimnazjum Męskiego w Sandomierzu. Był bardzo zdolnym uczniem, zawsze zwalnianym z opłat czesnego. Jako uczeń klasy maturalnej w 1934 roku uczestniczył w delegacji przyjętej przez Marszałka Piłsudskiego w związku z nadaniem szkole jego imienia.

W tym samym roku po zdaniu matury wstąpił do Szkoły Podchorążych Piechoty w Różaniu. Po roku nauki został przyjęty do Szkoły Podchorążych Lotnictwa w Dęblinie. W październiku 1937 roku w obecności marszałka Rydza – Śmigłego i biskupa polowego WP Józefa Gawliny otrzymał promocję na stopień podporucznika i rozpoczął służbę w 2 Pułku Lotniczym w Krakowie. W tym samym pułku służył jego brat Tadeusz.

W kampanii wrześniowej był zastępcą dowódcy 121 Eskadry Myśliwskiej. 1 września o godzinie 5.00 wystartował do pierwszego lotu bojowego. Stoczył we wrześniu 1939 kilka walk powietrznych, zestrzelił 2 niemieckie myśliwce. 3 września gdy dowodził grupą 9 samolotów, jego myśliwiec został trafiony. Pilot musiał się ratować skokiem na spadochronie. Do eskadry dotarł na jej kolejne lotnisko polowe w Podlodowie koło Dębłina.

18 września, po agresji sowieckiej, na rozkaz dowódcy razem z kolegami odleciał do Rumunii. Został tam internowany i osadzony w obozie w Focsani. Po ucieczce z obozu przedostał się drogą morską z bułgarskiego Bałcziku przez Bejrut do Marsylii we Francji. W grudniu 1939 roku znalazł się w pierwszej 20-osobowej grupie polskich pilotów zakwalifikowanych na kurs szkolenia myśliwskiego w Szkole Lotniczej w Montpellier. Po ukończeniu kursu został pilotem w 2 Krakowsko- Poznańskim Dywizjonie Myśliwskim. W jego składzie walczył w kampanii francuskiej.

Po kapitulacji Francji z grupą polskich i francuskich lotników odleciał do Algieru w Afryce Północnej. A stąd, angielskim konwojem, przez Casablankę i Gibraltar popłynął do Liverpoolu. Po kolejnym przeszkoleniu 20 sierpnia 1940 roku dołączył do 302 Dywizjonu Myśliwskiego Poznańskiego, w którego składzie wziął udział w Bitwie o Anglię. W czerwcu 1942 roku już w stopniu kapitana został dowódcą eskadry w 316 Dywizjonie Myśliwskim Warszawskim.

W lutym 1943 roku jako jeden z 16 pilotów – ochotników Polskiego Zespołu Myśliwskiego, pod dowództwem kapitana Stanisława Skalskiego w składzie 8 armii brytyjskiej generała Montgomery'ego, walczył w Libii i Tunezji. Po kilku tygodniach walk Polacy mieli takie osiągnięcia i reprezentowali taki kunszt lotniczy, że ich grupa została nazwana przez Anglików „Cyrkiem Skalskiego”. Zespołem tym dowodził również kapitan Król.

Po powrocie do Anglii w październiku 1943 roku został mianowany dowódcą 302 Poznańskiego Dywizjonu Myśliwskiego. Dywizjon ten uczestniczył w inwazji na Francję w czerwcu 1944 roku. W marcu 1945 już w stopniu majora objął dowództwo 3 Polskiego Skrzydła, a w lipcu 1945 -131 Polskiego Skrzydła. Oba te skrzydła uczestniczyły w inwazji na Rzeszę, a następnie w jej okupacji. Jedną ze spektakularnych akcji, w której uczestniczył Wacław Król, było bombardowanie 29 kwietnia 1945 roku siedziby Hitlera w Berchtesgaden przez 300 bombowców alianckich. Był to jego ostatni lot bojowy.

Wacław Król zajmuje 12 miejsce wśród polskich asów myśliwskich. Zestrzelił na pewno 9 i prawdopodobnie 3 nieprzyjacielskie samoloty, uszkodził 4. Wykonał 420 lotów bojowych, stoczył liczne walki powietrzne z niemieckimi myśliwcami i bombowcami, a także myśliwcami włoskimi, osłaniał alianckie wyprawy bombowe i konwoje morskie, dowodził myśliwskimi ugrupowaniami bombardowania nurkowego i ostrzeliwania celów naziemnych. Miał dużo szczęścia, bez którego trudno byłoby przeżyć wojnę, często kule dziurawiły jego samoloty, omijając jego samego. Wychodził cało z najbardziej nawet dramatycznych sytuacji bojowych. Jego predyspozycje przyczyniły się do tego, że szybko awansował z szeregowego lotnika na dowódcę dywizjonu i wreszcie na dowódcę myśliwskiego skrzydła.

Za bohaterstwo w walkach powietrznych został odznaczony dwukrotnie Orderem Wojennym Virtuti Militari, czterokrotnie Krzyżem Walecznych, francuskim Croix de Guerre, brytyjskim Distinguished Flying Cross oraz innymi odznaczeniami polskimi i zagranicznymi (m.in. Krzyżem Oficerskim i Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski).

W czasie stacjonowania w brytyjskiej strefie okupacyjnej w północno-zachodnich Niemczech, 8 grudnia 1945 roku, w wiejskim kościele w Bethen, poślubił Łodę Pomorską, sympatię z lat gimnazjalnych, sprowadzoną z Polski, z Jędrzejowa, przez opłaconego przewoźnika. W październiku 1946 roku dywizjony angielskie wróciły na wyspy, wraz z nimi i Wacław Król z małżonką. W Wielkiej Brytanii zgłosił chęć powrotu do Polski. 26 października 1947 roku powrócił do kraju z poczuciem dobrze spełnionego obowiązku żołnierskiego i patriotycznego. Wojenna tułaczka, trwająca pełne osiem lat, dobiegła końca.

Zdemobilizowany żołnierz zamieszkał najpierw w rodzinnym mieście żony, w Jędrzejowie, gdzie pracował jako sprzedawca.. Rok później przenieśli się do Warszawy. Podjął pracę w PLL „Lot” jako dyżurny ruchu. W 1949 roku został zwolniony z pracy z powodów politycznych.

W listopadzie 1949 roku urodził mu się pierwszy syn. Żona po porodzie umarła w styczniu 1950 roku Opiekę nad maleńkim dzieckiem przejęła siostra, którą sprowadził z Sandomierza. Niedługo ożenił się ponownie z Janiną Filaber. Kupił ciężarówkę i założył małą (tylko takie dopuszczano) firmę przewozową. W 1951 roku został magazynierem w Chemicznej Spółdzielni Pracy. Jednak po roku, w najczarniejszą „noc” czasów stalinowskich, został usunięty z pracy. Zatrudniono go wtedy w związanych z PAX-em zakładach Veritas, gdzie był również magazynierem. Szczęśliwie ominęły go aresztowania i tortury, jakich doświadczył przyjaciel z lat wojny, pułkownik Skalski czy rodzony brat Daniel. Wielokrotnie boleśnie odczuwał polityczne powody braku pracy lub jej rychłej utraty.

Dopiero 19 stycznia 1957 roku został powołany do LWP, do Dowództwa Lotnictwa Operacyjnego. W lipcu 1958 roku został awansowany do stopnia podpułkownika, 28 września 1965 roku został mianowany pułkownikiem. W ludowym wojsku nie pełnił eksponowanych funkcji, a o każdym kontakcie z bratem mieszkającym w Szkocji czy z kolegami na Zachodzie musiał meldować zwierzchnikom.

W 1971 roku poprosił o zwolnienie ze służby, motywując prośbę nie tylko osiągnięciem wieku emerytalnego i złym stanem zdrowia, ale również nieprzychylnym stosunkiem władz w ostatnim okresie służby wojskowej.

Po przejściu na emeryturę zajął się upamiętnieniem chlubnych czynów polskich lotników. Był członkiem Związku Literatów Polskich. Napisał kilkanaście książek, m.in.: *Krakowskie skrzydła*,

Walczyłem pod niebem Francji, Polskie dywizjony lotnicze w Wielkiej Brytanii 1940-1945, W Dywizjonie Poznańskim, Polacy w bitwie o Atlantyk, Pod niebem Tunezji, Myśliwscy, Walczyłem pod niebem Europy i Afryki, Mój Spitfire WX-L, Podniebni rycerze.

Zmarł 15 czerwca 1991 roku. Został pochowany 22 czerwca z honorami wojskowymi na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach, w kwaterze Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie.

Opracowano na podstawie:
- Stefańska Zofia – relacja

Roman Król, kapitan, urodził się 21 grudnia 1917 roku. W 1937 roku zdał maturę w Gimnazjum Humanistycznym im. Marszałka Piłsudskiego. Był średnim uczniem, nigdy nie dorównywał w nauce starszym braciom, niekiedy matka musiała płacić za niego czesne, co było znacznym wysiłkiem finansowym dla rodziny.

Po skończeniu szkoły wstąpił do Szkoły Podchorążych Rezerwy przy 4 Pułku Legionów w Kielcach, później tj. w 1938 roku do Szkoły Podchorążych Piechoty w Ostrowie Mazowieckim. Wybuch wojny zastał go w 3 Pułku Legionów w Jarosławiu na ćwiczeniach w Klimontowie. Otrzymał rozkaz dotarcia do Jarosławia, później po przerwaniu frontu wycofał się na wschód, gdzie 17 września wkroczyli Rosjanie. Dostał się do niewoli. Po umieszczeniu w obozie dla wojskowych został skazany na 7 lat ciężkich robót w ZSRR i wywieziony na Syberię. Cierpiał głód, zimno, choroby. Ucieczka z łagrów radzieckich była prawie niemożliwa (m.in. ze względu na warunki klimatyczne panujące na Syberii).

W sierpniu 1941 roku na podstawie układu między rządem radzieckim a rządem emigracyjnym polskim w Londynie tworzone były Polskie Siły Zbrojne w ZSRR. Roman Król po zwolnieniu z łagru 16 września 1941 roku wstąpił do Armii Polskiej w ZSRR pod dowództwem generała Andersa – rezerwa Naczelnego Wodza, grupa „C”. W maju 1942 roku opuścił ZSRR. Obozował w Iraku, Syrii, Palestynie, Egipcie. Drogą morską wzdłuż wschodniego wybrzeża Afryki po licznych dramatycznych przeżyciach dotarł do Związku Południowej Afryki – dominium brytyjskiego. Następnie w lipcu 1942 roku przyłynął do Liverpool w Anglii. Porucznik Roman Król otrzymał przydział do 2 Batalionu Samodzielnej Brygady do Cupar, później został dowódcą plutonu przeciwpancernego w Bridge of Allan, a następnie dowódcą 5 Kompanii w Whitburn. Po zakończeniu wojny rozminowywał wybrzeża Wysp Brytyjskich, usuwał zasieki i przeszkody czołgowe.

Znając dobrze radzieckich i polskich komunistów, zdecydował się pozostać na emigracji. Ożenił się w 1954 roku ze Szkotką Agnes Leishman i prowadził sklep spożywczy. Do ojczyzny przyjechał dopiero w 1957 roku. Tułaczka wojenna trwała aż 18 lat.

Za udział w wojnie otrzymał następujące odznaczenia: Krzyż Walecznych, Krzyż Wojenny 1939, Krzyż 1939, Polskie Siły na Zachodzie 1945, Krzyż Armii Krajowej 1939/1945, Krzyż Monte Casino Maj 1944, Medal za Udział w Wojnie Obronnej – Ojczyzna, Medal Wojska Polskiego – Polska Swemu Obrońcy, Medal Francuski Rozkaz 4444 Wykonać, Medal Brytyjski 1939–1945, Medal Brytyjski – The Defense Medal.

Roman Król zmarł 19 lipca 2001 roku w Ludinlinks w Szkocji i został pochowany na miejscowym cmentarzu.

Opracowano na podstawie:
- Stefańska Zofia - relacja.

Daniel Król, najmłodszy z braci, urodził się 1 marca 1920 roku. Do Gimnazjum uczęszczał w latach 1931- 1939. W maju 1939 roku zdał maturę i zamierzał kontynuować naukę tak jak starsi bracia w podchorążówce.

Wojna zniweczyła te plany. Od 2 do 5 października 1939 roku brał udział w walkach pod Kockiem w Grupie Operacyjnej „Polesie” generała Franciszka Kleberga. W maju 1942 roku wstąpił w szeregi Armii Krajowej. Podczas „Akcji Burza” w lipcu 1944 roku brał udział w walce z Niemcami pod Pielaszowem.

Po wyzwoleniu zgodnie z poleceniem Rządu Londyńskiego nie złożył broni. Został za to aresztowany 23 kwietnia 1946 i wyrokiem Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach z 2 września 1946 skazany na karę śmierci. Po apelacji złożonej do Sądu Najwyższego w Warszawie wyrok zamieniono na karę 10 lat więzienia we Wronkach koło Poznania.

Dzięki amnestii, po pięciu latach ciężkich przeżyć więziennych, torturach, znęcaniu się fizycznym i psychicznym, ciężko chory na gruźlicę, wyczerpany, na granicy życia i śmierci opuścił więzienie 2 września 1951 roku. Z pomocą brata Romana, który został za granicą i przesyłał niedostępne w Polsce leki, powoli powrócił do zdrowia. Założył rodzinę w 1954 roku i gospodarzył na ojcowiznie.

Dopiero w 1991 roku uzyskał uprawnienia kombatanckie. 25 lipca 2000 roku został mianowany na stopień porucznika. Jako kombatant i inwalida wojenny został uhonorowany następującymi odznaczeniami:

Krzyż Kampanii Wrześniowej 1939 r. – Londyn 1985 r., Krzyż Walecznych – Londyn 1949 r., Krzyż Walecznych – Warszawa 1991 r., Krzyż Armii Krajowej – Londyn 1983 r., Krzyż Armii Krajowej – Warszawa 1994 r., Odznaka Pamiątkowa „Akcja Burza”, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski – Warszawa 1994 r., Krzyż Walki o Niepodległość – 1998 r., Krzyż Więźnia Politycznego – 1998 r., Krzyż za budowę fortyfikacji na granicy niemieckiej 1939 r., Order Przelanej Krwi za Ojczyznę – 1998 r., Order Męczeństwa i Zwycięstwa – 1998 r.

Opracowano na podstawie:

- Stefańska Zofia - relacja.

Urodził się 10 lipca 1902 roku na przedmieściu Sandomierza zwanym Krakówką jako dziesiąte z kolei z jedenaściorga dzieci Władysława Latawca, właściciela gospodarstwa rolnego i nadzorca technicznego robót przy regulacji Wisły oraz Marianny z Rutynów, córki miejscowego cieśli-stolarza. Ojca stracił, gdy miał 8 lat, matka zaś zmarła w 1915 roku. Po jej śmierci gospodarstwo rolne, w tym sad, prowadziła służąca Wikta z najstarszym bratem Czesława, Bolesławem. Ojcowiznę sprzedano w 1923 roku, gdy Czesław był już maturzystą. Po ukończeniu miejskiej szkoły powszechnej w Sandomierzu (1910-1915) rozpoczął naukę w miejscowym Gimnazjum Humanistycznym i w 1923 roku uzyskał świadectwo dojrzałości. W latach nauki gimnazjalnej współpracował z czasopismem szkolnym „Spójnia”, w którym opublikował m.in. recenzję ze zbioru nowel Reymonta *Za frontem*

W latach 1923-1927 odbył studia na Wydziale Filozofii Uniwersytetu Poznańskiego. Włączył się aktywnie do pracy w Kole Polonistów. Został jego prezesem. W wydawanym przez Koło periodyku „Nowe Wici” opublikował rozprawę *Żeromski a Brzozowski* (1926 nr 1).

W latach 1927-1929 był nauczycielem języka polskiego w Żeńskim Prywatnym Seminarium Nauczycielskim im. Juliusza Słowackiego w Poznaniu, po czym otrzymał roczne stypendium naukowe. W roku 1930 uzyskał w Uniwersytecie Poznańskim doktorat na podstawie dysertacji *„Dziady” Adama Mickiewicza. Nowe oświetlenie problemów* (druk Poznań 1929). Książkę wydał w oficynie Jana Jachowskiego, w której publikował większość późniejszych prac naukowych. Jego dysertacja stanowiła próbę interpretacji *Dziadów* z uwzględnieniem wpływu na ten dramat pewnych koncepcji mesmeryzmu oraz myśli zapożyczonych przez Mickiewicza z pism Saint-Martina. W latach 1928-1929 Latawiec współpracował z poznańskim dwutygodnikiem „Życie Literackie”, wydawanym pod red. Jana Andrzeja Patoka przez grupę literacką „Loża”, do której należeli m.in.: Konstanty Troczyński, Jan Ulatowski, Wojciech Bąk, Józef Kisielewski, Tadeusz Kraszewski, Stefan Balicki, Aleksander Janta-Pończyński. Od 1 września 1930 roku do wybuchu drugiej wojny światowej Latawiec pracował jako nauczyciel języka polskiego i historii w Państwowym Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu. Opublikował rozprawę *„Wesele” Stanisława Wyspiańskiego (w: 1919-1929. Księga pamiątkowa [...] Koła Polonistów Uniwersytetu Poznańskiego 1930 s. 65-141)*. Równocześnie wydał tom *Walka o dusze narodu w twórczości St. Wyspiańskiego*. Poznań 1930 (tu: s. 29-53 Rapsod St. Wyspiańskiego o Kazimierzu Wielkim, s. 57-103 przedruk rozprawy o Weselu, s. 107-192: „Wyzwolenie” Wyspiańskiego). Ogłosił także rozprawkę *Kilka słów o „Wyzwoleniu” Wyspiańskiego* („Teatr Polski” 1936 nr 1 s. 3-6). W Bibliotece Komentarzy wydawanej w Poznaniu u Stefana Dippla opublikował interpretacje *Wesela* (nr 3, 1938) oraz *Warszawianki* (nr 4, 1938). Był współwydawcą edycji Tadeusza Micińskiego *Pism pośmiertnych* (t. 1. Warszawa 1931). Ogłosił rozprawę *Puszkina i Mickiewicza* (w: „Polonica Slavica”, ofiarowane [...] Henrykowi Ułaszynowi [...], Poznań 1939 s. 65-84, Biblioteka Koła Sławistów Studentów Uniwersytetu Poznańskiego [...] nr 3). W 1938 r. rozpoczął wydawanie cyklu prac *Cyprian Norwid i jego czasy. (Pierwsze dziesięciolecie twórczości.– lata 1842-1852)*. Wydał t. 1: *Inwalida intencji; Szaman i jego uczeń; Biała tragedia Norwida*; t. 4: *„Promethidion” na tle platońskich systemów estetycznych XVIII i XIX w.* Nie wyszły zapowiedziane t. 2-3, 5: *Pod znakiem Krzyża i Hellady - W antymickiewiczowskim obozie intelektualnym; Don Kichot – Prawdy; Aerumnarum plenus*. Latawiec przygotował wydanie ineditów Micińskiego, które miały wyjść pod redakcją Artura Górskiego, lecz zaginęły w czasie wojny.

Lata okupacji hitlerowskiej spędził w Poznaniu. Uczył na tajnych kompletach, udzielając lekcji języka polskiego, historii i matematyki. Oficjalnie zatrudniony był jako robotnik ziemny w farmie Faustmana, następnie przy budowie wodociągów na Dębcu w Poznaniu. Pod koniec wojny został wysłany do prac fortyfikacyjnych (tzw. Einsatz) W lutym 1945 roku, gdy trwały jeszcze walki o poznańską Cytadelę, z polecenia kuratora Karola Strzałkowskiego przystąpił do organizowania I Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, w którym przez kilka tygodni pełnił obowiązki dyrektora, po czym odszedł do pracy w Kuratorium O.S. Poznań na stanowisko wizytatora. Zasięgą Latawca jako wizytatora było reaktywowanie i powołanie wielu szkół średnich w Wielkopolsce. W tym też czasie włączył się aktywnie do pracy w Poznańskim Oddziale Związku Literatów Polskich. Z uwagi na to, że nie zawsze zgadzał się z polityką ówczesnych władz oświatowych, został usunięty ze stanowiska wizytatora i powrócił do pracy nauczycielskiej. W latach 1950-1952 wykładał język polski w Uniwersyteckim Studium Przygotowawczym w Poznaniu. W latach 1952-1955 uczył tego przedmiotu w III LO im. Marcina Kasprzaka (dawniej Gimnazjum św. Jana Kantego), a w latach 1955-1963, tj. do przejścia na emeryturę – w VII LO im. Dąbrówki w Poznaniu. Latawiec w Liceum imienia Dąbrówki pracował jeszcze na godzinach zleconych do 1971 roku.

Dipłomska Biblioteka Komentarzy odrodziła się pod nazwą Literatura Polska XIX i XX wieku w komentarzach; Latawiec wydał opracowania dzieł Prusa: *Anielki, Placówki i Lalki* (wszystkie trzy – Poznań 1947); także Mickiewicza *Konrada Wallenroda* (Poznań 1947). O Wyspiańskim opublikował artykuł *Poeta świtu* („Świat” 1947 R. 3, nr 46 s. 1-2); ogłosił przegląd recenzyjny *Nowe prace o twórczości Prusa*, („Życie Literackie” 1947 R. 5 nr 3/4 s. 95-108). Osobną publikacją była praca *Awans społeczny i artystyczny Jana Kasprzowicza i Władysława Orkana*, Poznań 1947 rok. W 1976 roku nakładem Ludowej Spółdzielni Wydawniczej ukazał się pamiętnik Latawca *Sandomierz – moja młodość* (o dzieciństwie autora i jego latach szkolnych do 1923 r.).

Czesław Latawiec zmarł 9 lipca 1986 roku w Poznaniu. Z małżeństwa z Janiną Wypiśniakówną, dawną uczennicą później nauczycielką języka polskiego (zawartym w 1935 r.) miał córkę Bogusławę (urodzoną w 1939 r.) – polonistkę, nauczycielkę szkół średnich w Poznaniu, poetkę, prozaikę, redaktora, żonę prof. Edwarda Balcerzana. W książkach Bogusławy Latawiec, m.in. w powieściach: *Nie widziałam tak długiej chorągwi, Ciemni* i w wielu wierszach pojawia się barwna postać jej ojca.

W rękopisach pozostały prace Latawca: *Zwiastun świtu i jutrzni twórczości Stanisława Wyspiańskiego* (3 tomy); *Wszystko w życie. Zagadnienia erotyczne, społeczne i polityczne w twórczości Zofii Nałkowskiej* (jedna tom); *Mickiewicz na nowo odczytany*.

Czesław Latawiec został uhonorowany następującymi odznaczeniami: Odznaka Honorowa Miasta Poznania 1962; Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski 1968; Złota Odznaka ZNP 1974; Medal Komisji Edukacji Narodowej 1980; Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski 1981;

Opracowano na podstawie:

- Słowiński Lech, Czesław Latawiec W: Słownik Badaczy Literatury Polskiej pod red. Jerzego Starnawskiego, Łódź 1998, t. 2;
- Latawiec-Balcerzan Bogusława - relacja.

Wojciech Lipowski

Urodził się w Dwikozach 1 listopada 1901 roku. Pochodził z ubogiej 9 osobowej rodziny chłopskiej. Jego ojciec Michał Lipowski był murarzem, który w lecie budował domy, natomiast zimą prowadził szkołkę domową, ucząc wiejskie dzieci czytać, pisać i rachować. Michał Lipowski był społecznikiem. Z jego inicjatywy wybudowano szkołę w Dwikozach. On też stawiał fundament pod obecny kościół. Matka Katarzyna zajmowała się domem. Ojciec zaszczerpił dzieciom szacunek do pracy i ludzi. Nauka była w domu świętością i obowiązkiem.

Wojciech w dzieciństwie pomagał w gospodarstwie. W latach 1912 – 1916 uczęszczał do trzyklasowej szkoły w Górach Wysokich. We wrześniu 1916 roku zdał egzamin do Gimnazjum w Sandomierzu. Mógł uczęszczać do szkoły i uczyć się dzięki pomocy materialnej rządcy dworskiego Syty z Winiar. W roku 1920 przerwał naukę i zaciągnął się do wojska, by wziąć udział w wojnie polsko-bolszewickiej.

Maturę zdał 23 czerwca 1923 i w tym roku rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego. Studia były płatne, skrypty i podręczniki drogie, dlatego też by móc kontynuować naukę, udzielał korepetycji oraz był agentem farmaceutycznej firmy Gedeon Richter z Budapesztu. Chociaż sprawy materialne i bytowe sprawiały mu wiele kłopotów, w nauce wykazywał sumienność i szczególnie talent medyczny. Dyplom doktora wszech nauk lekarskich otrzymał 18 marca 1930 roku.

Jeszcze w tym samym roku, korzystając z propozycji prof. Rutkowskiego – ordynatora Kliniki Chirurgicznej w Krakowie, rozpoczął u niego pracę. Przeszedł wszystkie koleje pracy młodego chirurga: od instrumentacji, drugiej asysty, pierwszej asysty, by po pół roku operować już samodzielnie. Pod koniec 1930 roku przeniósł się do Drohobycza i objął posadę lekarza więziennego, a od 1931 roku pracował w Zawichoście zatrudniony przez Kasę Chorych.

Okres wojny spędził w Zawichoście. Jednym z największych przeżyć tego okresu była pacyfikacja Borowa 2 lutego 1944 roku. Będąc lekarzem, często miał styczność z ludzkim cierpieniem i nieszczęściem. Natychmiast po opuszczeniu przez Niemców pacyfikowanych wsi pod groźbą utraty życia przeprawił się przez Wisłę. Oprócz opatrunków i lekarstw zabrał ze sobą aparat fotograficzny, by udokumentować całe zdarzenie. Między innymi na podstawie jego zdjęć i zeznań zebranych przez Okręgową Komisję Badań Zbrodni Hitlerowskich, pociągnięto do odpowiedzialności generała SS Jacoba Sporrenberga odpowiedzialnego za masakrę w Borowie i Łązku.

W 1944 roku został wysiedlony i zamieszkał w Ćmielowie, prowadząc tam praktykę lekarską.

Po wojnie w 1945 roku wrócił do Zawichostu zastając dom, w którym mieszkał cały, lecz doszczętnie ograbiony. Korzystając z propozycji pracy i umeblowanego mieszkania, osiedlił się w Ożarowie. Był jedynym lekarzem w okolicach Ożarowa, Tarłowa, Zawichostu i Annapola. W Ożarowie od podstaw zorganizował ośrodek zdrowia i izbę porodową. W roku 1955 przeniósł się do swojego domu w Zawichoście i podjął pracę w Dwikozach, gdzie pracował do 1958 roku. Następnie powrócił do Zawichostu i pozostał tam aż do czasu przejścia na emeryturę, tj. do 1974 roku. Jako emeryt nie przestał pracować. Dalej prowadził prywatny gabinet lekarski, nie mógł zawieść swoich wiernych pacjentów. Miał też dużo czasu na prowadzenie działalności społecznej. Pisał książkę autobiograficzną, monografię Żydów zawichojskich, monografię miejscowych flisaków. Kolekcjonował obrazy i sam też malował. Rzeźbił w drewnie i w kamieniu, lepił w glinie. Wiele czasu poświęcał swej ulubionej pasiece. Nie stronił od spotkań z dziennikarzami. O nim samym, jego działalności zawodowej i społecznej znany reżyser filmów dokumentalnych Józef Błachowicz nakręcił półgodzinny film *Życie emerytowanego lekarza na prowincji*, wyemitowany przez TVP w 1985 roku.

Swoją działalność literacką rozpoczął już w roku 1930, redagując wraz z kolegami czasopismo humorystyczno – satyryczne „BOMBA”. Po wojnie pisywał artykuły o tematyce medycznej do miesięcznika lekarskiego „Terapia i Leki” oraz do kieleckiego „Słowa Ludu” i tarnobrzesckiego „Tygodnika Nadwiślańskiego”.

W 1980 roku wydał autobiograficzną książkę *Lekarz*. Starania o wydanie książki trwały kilka lat (znane były powszechnie jego poglądy polityczne, więc robiono mu trudności). Po którejś z rzędu rozmowie z cenzorem, a było ich dwadzieścia dwie (objętość książki zredukowano o około jedną trzecią), cenzor szczerze powiedział: *Panie doktorze, z każdej strony Pańskiej książki zionie nienawiścią do Związku Radzieckiego*. W końcu książkę udało mu się wydać jedynie dzięki usilnej pomocy jego serdecznego przyjaciela, Komendanta Głównego Batalionów Chłopskich generała Franciszka Kamińskiego.

Wojciech Lipowski w czasie okupacji był w AK; w „okresie błędów i wypaczeń” i „budowy socjalizmu”, pomimo licznych nacisków i kokieterii ze strony władz, nie należał do żadnej organizacji politycznej.

W latach 80. po utworzeniu NSZZ „Solidarność” zapisał się do tego związku, jednakże potem, kiedy etos „Solidarności” mocno przybladł, a sama „Solidarność” zamieniła się w partię polityczną, bardzo krytycznie i z wielkim rozgoryczeniem wyrażał się o jej przywódcach.

Ze względu na swoje poglądy polityczne przez wiele lat był skrętnie pomijany przy wszelkiego rodzaju odznaczeniach czy wyróżnieniach. Za wybitne zasługi otrzymał: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, 1972 r.; Złoty Medal Za Zasługi dla Pożarnictwa, 1982 r.; odznaka „Zasłużony dla Województwa Tarnobrzeskiego” 1983 r.; Tytuł Honorowy „Zasłużony Lekarz PRL” 1987 r.; Krzyż „Za Udział w Wojnie 1918-1921”, 1991 r.

Wojciech Lipowski rozpoczął działalność społeczną razem z początkiem swojej kariery zawodowej. Będąc lekarzem i lecząc miejscową ludność, stwierdził, że jego pacjenci nie posiadają nawet elementarnej wiedzy o zdrowiu, higienie i profilaktyce. Zaczęły się zatem pogadanki na Uniwersytecie Ludowym oraz zebraniach Kół Gospodyń Wiejskich. W latach 1933-1934 zorganizował koło PCK oraz Drużynę Ratowniczą PCK. Zorganizował także koło teatralne, działał w Radzie Miejskiej. Przez 12 lat był prezesem OSP. Za jego kadencji wybudowano w Zawichoście w różnych punktach miasta trzy kryte zbiorniki przeciwpożarowe funkcjonujące do dzisiaj.

Po wojnie mieszkając w Ożarowie od samego początku udzielał się społecznie. Został wybrany do Rady Gminy, organizował na nowo PCK, działał w Komitecie Odbudowy. Z jego inicjatywy wyburzono stare rudery, a na powstałym placu razem z młodzieżą sadził drzewa, założył dwa parki w centrum miejscowości.

Pracę w Dwikozach rozpoczął w wynajętym budynku prywatnym. Z jego inicjatywy zbudowano ośrodek zdrowia. Podobnie było w Zawichoście, dokąd powrócił po latach. W przebudowanej synagodze zorganizował ośrodek zdrowia i izbę porodową. Również z jego inicjatywy powstał Dom Kultury, stacja nad Wisłą i długo oczekiwana przeprawa promowa przez rzekę.

Wojciech Lipowski zmarł w Sandomierzu 27 października 1992 roku, został pochowany na cmentarzu parafialnym w Zawichoście.

Opracowano na podstawie:

- Lipowska Maria, Lipowski Włodzimierz – relacja.

Henryk Łyczek

Urodził się 22 października 1935 roku w Przemyślu. Ojciec służył w 4 Pułku Saperów. Pochodził z Końskich. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 roku, otrzymał Krzyż Walecznych oraz wiele odznaczeń i medali. Matka z domu Bidas urodzona na Chwałkach poznała ojca gdy 4 Pułk Saperów stacjonował w Sandomierzu. Po wybuchu II wojny światowej cała rodzina wróciła do rodzinnych stron matki. W niedługim czasie Łyczkowie zostali wysiedleni do Sienna, gdzie przebywali aż do zakończenia wojny. Ojciec w czasie okupacji należał do ZWZ, a następnie pracował w strukturach Batalionów Chłopskich.

Po wojnie rodzina wróciła do Chwałek. W Sandomierzu Henryk Łyczek ukończył szkołę podstawową, tak zwaną „kolasówkę” - od nazwiska Franciszka Kolasy, który był jej dyrektorem, a następnie w 1953 roku Liceum Ogólnokształcące przy ulicy Długosza.

W latach 1954 - 56 pracował jako nauczyciel w powiecie sandomierskim, między innymi w Goźlicach. W roku 1956 wyjechał do woj. zielonogórskiego, gdzie podjął pracę w Zakładzie Wychowawczym w Dobiegniewie. Po roku pracy Kuratorium udzieliło mu dwuletniego urlopu płatnego, kierując na studia do Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej w Warszawie. Po ukończeniu studiów /wykształcenie niepełne wyższe/ ministerstwo skierowało Henryka Łyczka na studia stacjonarne magisterskie, kierunek pedagogika specjalna – rewalidacja upośledzonych umysłowo. Po ukończeniu studiów ministerstwo powierzyło mu zakładanie szkół specjalnych na terenie Polski. W tym czasie ukończył studia w Akademii Sztuk Plastycznych w Krakowie. Od 1979 roku aż do odejścia na emeryturę pełnił obowiązki dyrektora Poradni Psychologiczno-Zawodowej w Warszawie.

Później objął obowiązki sekretarza generalnego w Międzynarodowej Kapitulie Orderu Uśmiechu. Funkcję tę pełni do chwili obecnej. Od 2002 roku powierzono mu funkcję rzecznika prasowego PK UNICEF i wybrano do Rady Zarządzającej. Działalność w Kapitulie sprawiła, że stworzył przewodnik doktorski na temat *Fenomen Orderu Uśmiechu* na Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie. Pracując w Kapitulie napisał dwie książki *Order Uśmiechu na świecie – Kto jest kim* oraz – album *Ludzie wielkiego serca*.

Za swoją działalność dydaktyczną – wychowawczą i społeczną został uhonorowany następującymi odznaczeniami: Krzyż Oficerski OOP, Krzyż Kawalerski OOP, Złoty Krzyż Zasługi, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Order Uśmiechu, Croix du Merite International du Sang – Szwajcaria, Medal International Year of Volunteers – Kanada, Złoty Krzyż za zasługi dla ZHP, Srebrny Krzyż za zasługi dla ZHP, „Serce za Serce” – Pro Publico Bono, Medal im. dr. Henryka Jordana, Medal Przyjaciół Dzieci Ulicy, Medal Rektora Akademii Górniczo – Hutniczej w Krakowie, Srebrny Medal nadany przez Ministra Komunikacji i Transportu, Medal Honorowy Mazurka Dąbrowskiego, Złoty Medal za wybitne osiągnięcia w honorowym dawstwie krwi, Złota Odznaka TPD, Srebrna Odznaka ZNP.

Biografia Henryka Łyczka została opublikowana w „Dictionary of international biography” w 1996 roku w Cambridge w Wielkiej Brytanii.

Opracowano na podstawie:
- Łyczek Henryk – relacja.

Wanda Madejczyk z domu Sołhaj

Urodziła się w Sieradzu w rodzinie inteligentnej. Matka była nauczycielką (zmarła we wrześniu 1944 roku), ojciec pełnił funkcję dyrektora szkoły im. Władysława Reymonta. W listopadzie 1939 roku został rozstrzelany przez hitlerowskiego okupanta.

1 grudnia 1939 roku, w ramach akcji wysiedleńczej Polaków z ziem wcielonych do III Rzeszy, matka z trojgiem dzieci musiała opuścić Sieradz i przenieść się do Generalnego Gubernatorstwa. Rodzina Sołhajów osiedliła się w Sandomierzu, a kilkunastoletnia Wanda podjęła naukę na gimnazjalnych tajnych kompletach. Zaangażowała się w działalność konspiracyjną AK. Jako łączniczka brała udział w akcji zbrojnej pod Pielaszowem w lipcu 1944 roku. Wraz z kilkoma innymi łączniczkami wyniosła pod ostrzałem wroga plecak z kancelarią batalionu, przebijając się z okrężenia.

Po wojnie kontynuowała naukę w sandomierskim Gimnazjum. Mieszkała u koleżanki i pracowała na własne utrzymanie, udzielając korepetycji uczniom klas niższych. Maturę zdała w 1946 roku i podjęła studia na Uniwersytecie Jagiellońskim. Po ich ukończeniu przenieśli się do Warszawy, założyła rodzinę i podjęła pracę w bankowości. Wanda Madejczyk szczyt swojej wieloletniej działalności na rzecz kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Była inicjatorką i współzałożycielką warszawskiego Koła Miłośników Sandomierza (w którym od czterdziestu lat działa nieprzerwanie do dziś). Inicjowała wiele akcji, organizowała spotkania, zebrania, sesje, odczyty i czyniła starania o pozyskanie środków finansowych na remont i odbudowę sandomierskich zabytków. Udało się jej zdobyć pieniądze na prace renowacyjne Zamku, Starówki i Collegium Gostomianum. Szczególne działania Wandy Madejczyk dotyczyły Domu Opieki Społecznej, Cmentarza Katedralnego i wyższej uczelni w Sandomierzu. Pisała o Sandomierzu, propagując jego piękno, była autorką wielu wystąpień, interwencji, wniosków kierowanych do różnych instytucji, a także apelu o pomoc dla Sandomierza. Jej działania były efektywne, a wnioski budziły w różnych kręgach zainteresowanie miastem. Była inicjatorką utworzenia Społecznego Komitetu Rewaloryzacji Zabytków Sandomierza, z którym nadal współpracuje. W Sandomierzu uczestniczy w sesjach i różnych posiedzeniach związanych z ochroną dziedzictwa kultury.

Wanda Madejczyk już od najmłodszych lat pisała wiersze, eseje, opowiadania, polemiki, artykuły itp. Jej dorobek poetycki obejmuje cztery cykle tematyczne, m.in. wiersze poświęcone

najbliższym jej miastom (Sieradzi, Sandomierzu, Warszawie), okupacyjne – powstałe na tle przeżyć z okresu wojny i okupacji, epitafia – poświęcone pamięci najbliższych, a także utwory satyryczne. Jej wiersze były publikowane na łamach prasy: w warszawskim „Tygodniku Kulturalnym”, w kieleckim „Słowie Ludu”, w tarnobrzeskim „Tygodniku Nadwiślańskim”, „Gońcu Staszowskim”, „Sandomierzaninie”, w czasopiśmie sieradzkiej: „Nad Wartą”, „Siódma Prowincja”, „Wiadomości Dnia”, „Region to my”, „Echo”; także w drukach okolicznościowych, np. z okazji uroczystości jubileuszowych 850-lecia Sieradza; w antologiach: *Gałązka topoli*, Zduńska Wola 1988 rok, *Siódma Prowincja*, Łódź 1990 rok; w zeszytach poetyckich: *Powroty*, Sieradz 1986 rok, *Wiersze okupacyjne*, Sandomierz 1986 rok; w wydawnictwach książkowych: *850 lat Sieradza w plastyce*, Sieradz 1986 rok, *W naszej pamięci*, Sandomierz 1991 rok, *Zagłada Batalionu*, Katowice, *Mówię do ciebie po latach milczenia*, Sandomierz 1993 rok, *Wiersze okupacyjne*, wyd. albumowe, Gdańsk 1986 rok, *Sandomierz – wiersze*, Warszawa 1995 rok, *Topolowe sny*, Sieradz 1998 rok, *Pamiętam cię miasto*, Sandomierz 2000 rok. Wiele utworów z cyklu okupacyjnego publikowano w zbiorach i kronikach kombatanckich w Polsce. Jej wiersze recytowane były również na antenie Polskiego Radia. Utwory Wandy Madejczyk zdobywały nagrody i wyróżnienia na literackich konkursach. Na Międzynarodowym Konkursie Poetyckim, pod hasłem *Gdy myślę Warszawa* – w 40-lecie wyzwolenia stolicy – zorganizowanym przez „Ekspress Wieczorny”, jej wiersz został wyróżniony spośród około 3 tys. utworów nadesłanych z kraju i z zagranicy. Opracowanie *Cienie na chmurze* zostało nagrodzone w konkursie rozpisany przez komisję historyczno – literacką pod przewodnictwem prof. Henryka Samsonowicza. W ogólnokrajowym konkursie poetyckim pod tytułem *O gałązkę topoli* jej wiersz zdobył wyróżnienie (Zduńska Wola 1988 r.), a w konkursie literackim pod hasłem *Moje najdramatyczniejsze przeżycie* rozpisany przez Światowy Związek Żołnierzy AK opracowanie zdobyło najwyższą nagrodę (Warszawa 1996 r.).

Wanda Madejczyk za swą działalność została uhonorowana odznaczeniami: Krzyżem Walecznych, Krzyżem Armii Krajowej, Krzyżem Partyzanckim, Złotą Odznaką „Za zasługi dla Warszawy i województwa warszawskiego”, Złotą Odznaką „Za opiekę nad zabytkami”, Odznaką „Zasłużony Działacz Kultury”. Otrzymała również wyróżnienie Niezależnej Fundacji Popierania Kultury Polskiej – Polcul Foundation – Sydney w Australii oraz medale: X Wieków Sandomierza, 700 –lecia II Lokacji Sandomierza, 850 –lecia Sieradza, IV Wieków Stołeczności Warszawy.

Wanda Madejczyk mieszka na stałe w Warszawie.

Opracowano na podstawie:
- Madejczyk Wanda – relacja.

Prof. dr hab. inż. Kazimierz Malanowski

Urodził się 19 grudnia 1936 roku w Śnieżkowicach niedaleko Sandomierza w rodzinie Władysława i Zofii ze Świeżyńskich. Ojciec agronom, jako porucznik 10 Pułku Strzelców Konnych poległ w czerwcu 1940 roku we Francji. Matka – artystka - zajmowała się haftem artystycznym i malarstwem. Do Szkoły Ogólnokształcącej Stopnia Licealnego w Sandomierzu uczęszczał w latach 1949–1953. Maturę zdał w 1953 roku. Następnie w latach 1953-58 studiował na Wydziale Elektrycznym Politechniki Warszawskiej. Dyplom magistra inżyniera otrzymał w 1958 roku.

Pracował kolejno: w Instytucie Energetyki w Warszawie w latach 1958 –1959, Instytucie Elektroenergetyki w Warszawie w latach 1959 – 1962 jako asystent i starszy asystent i do chwili obecnej w Instytucie Automatyki PAN, po kilku reorganizacjach nazwanym Instytutem Badań Systemowych PAN w Warszawie.

Kazimierz Malanowski obronił pracę doktorską w 1965 roku w zakresie nauk matematyczno – fizycznych, a w 1974 roku uzyskał habilitację w dziedzinie nauk technicznych.

Następnie w 1981 roku został profesorem nadzwyczajnym nauk technicznych, a w 1997 profesorem zwyczajnym nauk technicznych.

W działalności naukowej zajmuje się teorią sterowania i optymalizacji. Profesor ma w swym dorobku ponad 70 artykułów w czasopismach naukowych i materiałach konferencji międzynarodowych. Zredagował siedem książek i specjalnych numerów czasopism naukowych, wielokrotnie recenzował rozprawy doktorskie i habilitacyjne oraz kilkanaście wniosków profesorskich. W latach 1979–2001 był organizatorem pięciu konferencji międzynarodowych. Odbył pięć stażów zagranicznych: w Uniwersytecie Kalifornijskim w Los Angeles w USA, w uniwersytetach w RFN – Wurzburgu, Bayreuth, Münster oraz w Japonii na uniwersytetach Chibie, Hiroshimie, Kyoto, Osace.

Profesor Malanowski w latach 1978–1985 był redaktorem kwartalnika „Control and Cybernetics”, od 1979 roku jest Przedstawicielem Polski w Komitecie Technicznym TC7 „Modelowanie i Optymalizacja Systemów” Międzynarodowej Federacji Przetwarzania Informacji, od 1981 roku wchodzi w skład Komitetu Automatyki i Robotyki PAN, a od 1987 roku pełni funkcję wiceprzewodniczącego Rady Naukowej IBS PAN. Zajmował odpowiedzialne stanowiska służbowe: Kierownika Pracowni w latach 1974–1982 i powtórnie od 1989 do chwili obecnej, Kierownika Studium Doktoranckiego w latach 1974–1976, Zastępcy Dyrektora ds. Naukowych w latach 1977–1980.

W latach 1980–1981 organizował i pełnił funkcję przewodniczącego Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” w Instytucie Badań Społecznych PAN.

Odznaczony: Złotym Krzyżem Zasługi oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Mieszka w Warszawie, interesuje się historią i historią sztuki.

Opracowano na podstawie:
- Malanowski Kazimierz – relacja.

Bł. ks. kmdr ppor. Władysław Miegoń

„...niech jego pracowite życie i ofiara krwi
przyniosą obfite owoce w naszych czasach,
abyśmy mężnym sercem walczyli w obronie wiary
i służyli pokojowi.”

Urodził się 30 września 1892 roku w Samborcu. Był synem Sławomira i Marianny z domu Rewera. Początkowo uczył się w domu rodzinnym, a potem wstąpił do Męskiego Progimnazjum w Sandomierzu, które ukończył w 1908 roku. W tym samym roku został przyjęty do Seminarium Duchownego w Sandomierzu. Po wyświęceniu na kapłana 2 lutego 1915 roku pracował kolejno w Iwaniskach, Bodzentynie, Iłży.

Lata studiów i początki pracy kapłańskiej przypadły na trudne czasy I wojny światowej. Ksiądz Miegoń szczególną troskę okazywał ofiarom wojny, chorym i cierpiącym. Po odrodzeniu Polski wstąpił do wojska i 1 września 1919 roku został w stopniu kapitana - kapelanem I Batalionu Morskiego w Pucku, gdzie był duszpasterzem marynarzy do 1926 roku. Jako kapelan towarzyszył żołnierzom w walkach pod Ostrołęką i Łomżą. W trakcie wojny polsko-bolszewickiej bohaterko walczył i w sierpniu 1920 roku został ranny pod Makowem Mazowieckim. Za okazane męstwo został odznaczony Krzyżem Virtuti Militari i Krzyżem Walecznych.

Po zakończeniu wojny był nadal kapelanem marynarzy. Organizował także kursy pisania i czytania dla analfabetów, założył czytelnię i bibliotekę, zorganizował teatr amatorski, zainicjował budowę Kościoła Garnizonowego w Gdyni-Oksywiu. Następnie oddelegowano go do Lublina, gdzie studiował na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Po jego ukończeniu wrócił do swoich marynarzy. W 1934 roku został awansowany na komandora podporucznika.

W 1939 roku po trwającej 19 dni obronie Wybrzeża, gdzie pracował w Szpitalu Morskim w Babich Dołach, dobrowolnie zrezygnował z wolności i poszedł do niewoli ze swoimi podopiecznymi, których jako jeńców wojennych wywożono w głąb Niemiec, do obozu we Flensburgu, a następnie do obozu w Rothenburgu.

W 1940 roku wraz z innymi kapelanami przewieziono księdza Miegonia do obozu koncentracyjnego w Buchenwaldzie, gdzie przestał być jeńcem wojennym, którego chroniło prawo międzynarodowe, a stał się więźniem bez żadnych praw.

Po dwóch latach przeniesiono go do Dachau, gdzie zmarł 15 października 1942 roku. 13 czerwca 1999 roku w Warszawie został beatyfikowany przez Ojca Świętego Jana Pawła II. Został także patronem Diecezji Wojskowej.

Opracowano na podstawie:

- Ziembicki I.ks., Święci rodzą świętych, Sandomierz 1998, s. 70 – 74.

Stanisław Młodożeniec

Urodził się 31 stycznia 1895 roku w Dobrocicach. Pochodził z zamożnej rodziny chłopskiej. Był jednym z sześciorga dzieci Łukasza i Józefy z Siudaków. W latach 1906-14 uczęszczał do Gimnazjum w Sandomierzu, gdzie uzyskał świadectwo dojrzałości. Jako uczeń współredagował tajne pisemko „Nasze” i pełnił funkcję drużynowego Tajnej Drużyny Skautowskiej. W roku 1915 znalazł się w Rosji. Był naocznym świadkiem wydarzeń rewolucyjnych z 1917 roku. Odezwały się one silnym echem w wierszach składających się na futurystyczny debiut poetycki (*Z Moskwy, Anarchiści*). Do kraju powrócił w czerwcu 1918 roku. W październiku tego roku rozpoczął studia na UJ, które przerywał dwukrotnie z powodu służby wojskowej: w Legii Akademickiej, a następnie podczas wojny polsko-bolszewickiej w kompanii łączności 1 pułku Strzelców Podhalańskich. Wziął czynny udział w akcji plebiscytowej na Spiszu i Orawie w 1919 roku.

Z Brunonem Jasińskim powrócił do ojczyzny i tu zaprzyjaźnił się z malarzem i poetą T. Czyżewskim oraz z pozostałymi członkami awangardowego ugrupowania artystycznego Formiści. Spotykał się z nimi w kawiarni „Esplanada”. Na przełomie 1919-20 roku wspólnie z Czyżewskim i Jasińskim założył Klub Futurystów „Katarynka” i zorganizował z nimi pierwszy wieczór poezji futurystycznej w Krakowie. Następnie brał udział w zbiorowych wystąpieniach futurystów na terenie Warszawy i innych miast Polski. Współuczestniczył w głównych publikacjach futuryzmu polskiego („Jednodówka futurystów”, „Nuż w bzuhu”). W roku 1921 opublikował tomik *Kreski i Futureski*, który stanowił jego debiut książkowy. Podjął współpracę z redagowaną przez T. Peipera „Zwrotnicą”, w której pierwszym numerze zamieścił programowy wiersz *Wyskok*. Następne tomiki poetyckie to *Kwadraty*, *Niedziela*, *Futuro-gamy* i *Futuro-pejzaże*.

W 1922 roku ukończył studia na UJ i opuścił Kraków. Do wybuchu II wojny światowej był nauczycielem gimnazjalnym. Uczył j. polskiego w Kielcach, następnie w Gimnazjum Państwowym im. J. Zamoyskiego w Zamościu. W 1925 roku zamieszkał w Warszawie i uczył w Gimnazjum i Liceum im. S. Batorego, Gimnazjum i Liceum im. J. Poniatowskiego, Gimnazjum i Liceum im. N. Żmichowskiej i prywatnym Gimnazjum i Liceum J. Kowalczykówny oraz prowadził działalność literacką i społeczną. Na łamach „Tygodnika Ilustrowanego” debiutował w 1925 roku jako prozaik opowiadaniem pt. *Jak się w Pietrkowy serce rozszerzyło*. Nawiązał stałą współpracę z „Kurierem Warszawskim”. W 1926 roku zdobył nagrodę w konkursie „Czasu” za nowelę *Wyścigi*. W prasie codziennej i tygodniowej opublikował wiele opowiadań o tematyce wiejskiej. Problematyce chłopskiej poświęcił również powieść *Na Budzeniu*. Jednocześnie pisał utwory sceniczne, np. *Heród*. Zamieszczał także recenzje teatralne pod ps. „J. Chmurek” na łamach „Gońca Warszawskiego”. Podjął też poetycką twórczość dla dzieci.

Uprawiał także publicystykę. Łączyła go przyjaźń również ze środowiskiem malarzy, zwłaszcza z grupą „Kapistów” i ludzi teatru (I. Solska, S. Jaracz).

W połowie lat 30. zacieśnił nawiązaną wcześniej współpracę z ZMW RP „Wici” i jego organami prasowymi. Był autorem słów popularnego hymnu wiciowego *Do niebieskich pował*. W 1936 roku został prezesem Komisji Prasowej Związku, a w roku 1937 Walny Zjazd Delegatów wybrał go na zastępcę członka Zarządu Głównego ZMW RP „Wici”. Wielokrotnie brał udział w spotkaniach literackich z chłopską publicznością.

Zmobilizowany w 1939 roku jako szeregowy żołnierz wojsk łączności, 19 września przeszedł ze swoim oddziałem na Węgry, gdzie został internowany. W czerwcu 1940 roku uciekł do Jugosławii. Wkrótce przedostał się przez Konstantynopol do Syrii i rozpoczął służbę w szeregach Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich. Przebywał z oddziałami Brygady w Palestynie i Egipcie. Ułożył słowa pieśni Brygady. Swą twórczość w tym okresie związał z teatrem żołnierskim. Napisał *Lajkonika w piramidach*, widowisko wystawione w obozie wojskowym pod Aleksandrią. W sierpniu 1941 został urlopowany z wojska, by objąć redakcję „Gazety Polskiej” w Jerozolimie. W czerwcu 1942 roku wyjechał do Londynu i rozpoczął pracę w dziale propagandy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych rządu emigracyjnego. W listopadzie tego roku objął redakcję reaktywowanego w Londynie „Zielonego Sztandaru”. Od końca listopada 1943 roku do czerwca 1944 roku Młodożeniec był pracownikiem tajnej radiostacji polskiej „Świt” nadającej audycje z terytorium Wielkiej Brytanii, a w latach powojennych nawiązał współpracę z Radiem Wolna Europa.

Ciężko chory powrócił do kraju w kwietniu 1957 roku i zamieszkał w Warszawie. Podjął współpracę z pismami literackimi. Na łamach tygodnika „Orka” (1958-59) ogłosił fragmenty wspomnień o futuryzmie. Zdążył przygotować do druku *Wiersze wybrane* (1958), zbiór opowiadań *W dolinie małej wody* (1958) i tomik wierszy dla dzieci *Wiosenne obrazki* (1959).

Stanisław Młodożeniec zmarł w Warszawie 21 I 1959 roku, pochowany został w Alei Zasłużonych na Starych Powązkach. Żonaty z Wandą Arlitewicz malarką, miał dwoje dzieci - Zuzannę Bukowską i Jana, grafika i malarza. Po śmierci Młodożeńca Tomasz Burek ogłosił *Utwory poetyckie* (1973) obejmujące niemal w całości jego dorobek liryczny. W 1976 roku ukazały się *Opowiadania*, które z pierwodruków prasowych zebrał, opracował i komentarzem opatrzył Wincenty Burek. Ocalała spuścizna literacka Stanisława Młodożeńca znajduje się w zbiorach Muzeum Literatury w Sandomierzu. Po drugiej wojnie światowej jedna z ulic Sandomierza została nazwana jego imieniem.

Opracowano na podstawie:

- Bukowska Zuzanna – relacja.

Profesor Adam Myjak

Urodził się 3 stycznia 1947 roku w Starym Sączu w rodzinie Antoniego i Reginy z domu Borcuch. Dzieciństwo spędził w Częstochowie, gdzie rozpoczął edukację szkolną. W 1958 roku rodzice wraz z piątką dzieci przenieśli się do Sandomierza. Tu Adam Myjak ukończył szkołę podstawową, a następnie w 1965 roku I Liceum Ogólnokształcące. Zgodnie z zainteresowaniami plastycznymi rozpoczął jeszcze w tym samym roku studia na wydziale rzeźby Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, którą ukończył z wyróżnieniem w 1971 roku. Po obronie pracy dyplomowej związał się na stałe z macierzystą uczelnią, w której pracuje do dziś (tylko w latach 1979-81 przebywał na stypendium twórczym w Duisburgu - RFN, gdzie na tamtejszym Uniwersytecie na Wydziale Sztuk Pięknych wykładał rzeźbę). W ASP przeszedł wszystkie szczeble kariery akademickiej od asystenta do profesora zwyczajnego. Był trzykrotnie wybierany na rektora tej uczelni (1990; 1996; 1999). Prowadził też na ASP własną pracownię rzeźby.

Adam Myjak był redaktorem graficznym pisma „Orientacja” oraz miesięcznika literackiego młodych „Nowy Wyraz”, był związany nie tylko formalnie z poetyckim pokoleniem

68 roku. Był stypendystą Ministerstwa Kultury i Sztuki w 1971 i 1974 roku. Został wyróżniony Nagrodą II stopnia Prezesa Rady Ministrów w 1979 roku.

Pierwsze sukcesy artystyczne zaczął odnosić już w czasach studenckich: zdobył I nagrodę za „Najlepszą pracę roku 1967 studentów Warszawy” – rzeźba; w 1968 roku dwie II nagrody – za rzeźbę i III nagrodę oraz wyróżnienie za rysunek w ogólnopolskim konkursie o tematyce wojskowej; w 1970 roku – uhonorowany został III nagrodą w ogólnopolskim konkursie na dzieło plastyczne o tematyce kopernikowskiej; w 1971 roku – II nagrodą w ogólnopolskim konkursie „Człowiek, praca, środowisko”, II nagrodą za rzeźbę „Stary aktor”; 1972 roku zdobył I i II nagrodę w konkursie na medal kopernikowski, I nagrodę i wyróżnienie w ogólnopolskim konkursie medalierskim z okazji XXX -lecia LWP; brązowy medal na III Festiwalu Sztuk Pięknych; w 1973 roku przyznano mu srebrny medal na IV Festiwalu Sztuk Pięknych; w 1979 roku – nagrodę Hiszpańskiej Federacji Żeglarskiej za rzeźbę *Żagiel* na VII Międzynarodowym Biennale „Sport w sztukach pięknych” w Barcelonie; w 1983 roku uzyskał wyróżnienie w ogólnopolskim konkursie na pomnik powstania warszawskiego; w 1987 roku - nagrodę honorową X Międzynarodowej Sztuki Krajów Nadbałtyckich (Rostock); w 1990 roku – otrzymał Nagrodę Projektu za ubiegły rok.

Adam Myjak jest autorem 50 wystaw indywidualnych krajowych i zagranicznych, m.in. w 1981 roku w Muzeum im. W. Lehmbrucka w Duisburgu, 1989 roku w Muzeum Bochum, w 1991 roku w Instytucie Kultury Polskiej w Pradze, w 1993 roku w Zachęcie w Warszawie, w Muzeum Rzeźby w Orońsku, w 1994 w Muzeum Rzeźby w Białymstoku, w 1999 roku w Galerii Studio w Warszawie. Brał udział w wielu prestiżowych wystawach zbiorowych sztuki polskiej w kraju i zagranicą.

Jest także autorem licznych realizacji:

pomnikowych – 1970 rok: Pomnik konia-krwiodawcy (wg projektu M. Wnuka; wspólnie z Januszem Pastwą w Dralewie), 1983 rok: Pomnik katyński dla tzw. Dolinki Katyńskiej na warszawskich Powązkach Wojskowych (zrealizowany, ale ze względów politycznych nie ustawiony), 1984 rok: Pomnik Tadeusza Kościuszki w Połańcu, Pomnik Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Zalesiu koło Warszawy;

plenerowych – Orońsko, Wupertal, Minheim nad Rurą, Duisburg, Düsseldorf;

medalierskich - Jana Pawła II, LOT-u (Paderewskiego, Słowackiego, Kusocińskiego, Moniuszki, Pendereckiego), Mikołaja Kopernika;

wnętrz - Kościół św. Krzyża w Warszawie – płaskorzeźba Matka Boska Katyńska, nowy gmach Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego (rzeźba pełna) – 1999 rok;

scenograficznych m.in. scenografia do spektaklu „Prometeusz” w Teatrze Współczesnym we Wrocławiu oraz liczne prace w zbiorach: Muzeum Narodowego w Warszawie, Krakowie, Poznaniu, Wrocławiu, Szczecinie, Muzeum Śląskim w Katowicach, Muzeum w Bochum, Muzeum Lehmbrucka w Duisburgu, galerii BWA, zbiorach prywatnych krajowych i zagranicznych.

Opracowano na podstawie:

- Myjak Józef - relacja.

Wiesław Myśliwski

„Człowiek jest trochę zagubiony
w moralnym labiryncie współczesnego świata.”

Urodził się 25 marca 1932 roku we wsi Dwikozy niedaleko Sandomierza. Ojciec pisarza, Julian, wywodził się z bogatej rodziny chłopskiej z Ćmielowa, był oficerem, brał udział w wojnie polsko – bolszewickiej w 1920 roku. Po demobilizacji został urzędnikiem. Natomiast matka Myśliwskiego była wychowanką Uniwersytetu Ludowego Zofii i Ignacego Solarzów w Szycach, w młodości aktywnie działała w ZMW. Po wojnie Myśliwski uczęszczał do

Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego w Sandomierzu, maturę zdał w 1951 roku. Studiował filologię polską na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, którą ukończył w 1956 roku.

Debiutował w 1955 roku recenzją powieści E. de Greff *Noc jest moim światłem*. Pracował w latach 1955-1976 w Ludowej Spółdzielni Wydawniczej w Warszawie jako: asystent redaktora, redaktor, kierownik redakcji literatury współczesnej, zastępca redaktora naczelnego. W 1967 roku ukazała się jego pierwsza powieść *Nagi sad* (znana także w wersji filmowej *Przez dziewięć mostów*), a w 1970 następna pt. *Pałac*. W latach 1971-83 był członkiem Związku Literatów Polskich. Od 1975 roku jest redaktorem naczelnym kwartalnika „Regiony”. Napisał dramaty *Złodziej* (1974), *Klucznik* (1978) i powieść *Kamień na kamieniu* (1984). Dramat *Złodziej*, nagrodzony w konkursie, był wystawiany przez Teatr Polski w Warszawie, prezentowany na XVI Festiwalu Polskich Sztuk Współczesnych we Wrocławiu oraz w telewizji. W 1989 roku opublikował dramat *Drzewo*, a w 1996 roku powieść *Widnokrąg*, za którą w 1997 roku otrzymał Nagrodę Nike. Wiesław Myśliwski jest pisarzem odkrywającym zapomniane świat kultury chłopskiej. Ekranizacji i realizacji teatralnych jego utworów podejmowali się tacy twórcy jak: Ryszard Ber, Wojciech Marczewski, Stefan Szlachtycz, Tadeusz Junak, Kazimierz Dejmek, Iga Cembrzyńska.

W latach 1983 – 1989 pełnił funkcję wiceprzewodniczącego Narodowej Rady Kultury. W latach 1986 – 1989 należał do Rady Konstytucyjnej przy Przewodniczącym Rady Państwa. Od 1993 roku jest redaktorem naczelnym dwutygodnika kulturalnego „Sycyna”. Otrzymał nagrody: dwukrotnie Literacką Nagrodę im. Stanisława Piętaka – 1968 i 1974 rok, Nagrodę Ministra Kultury i Sztuki III stopnia – 1971 rok, Nagrodę Państwową za całokształt twórczości – 1979 rok, Nagrodę Przewodniczącego do Spraw Radia i Telewizji I stopnia-1979 roku, nagrodę „Trybuny Ludu” – 1980 roku, Nagrodę Funduszy Literatury – 1984 rok, Nagrodę Klubu Kultury Chłopskiej – 1985 rok, Nagrodę Państwową II stopnia – 1987, Nagrodę Prezesa Rady Ministrów II stopnia – 1997, Literacką Nagrodę Nike 1997 roku. Odznaczony został Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski w 1980 roku.

Wiesław Myśliwski od 1997 roku jest przewodniczącym jury konkursu - Ogólnopolskiej Nagrody im. Aleksandra Patkowskiego w Sandomierzu. Obecnie mieszka w Warszawie.

Opracowano na podstawie:

- Ablewicz J., Wiesław Myśliwski, seria – Sylwetki współczesnych pisarzy 3, Kielce 1998;
- Kuncewicz P., Wiesław Myśliwski W: Leksykon polskich pisarzy współczesnych, Warszawa 1995, t.1, s. 614 – 615;
- Ziemi przypisani. Pisarze regionu sandomierskiego, Muzeum Historii Ruchu Ludowego Oddział w Sandomierzu, Warszawa 1999.

Marcin Nurowski

Urodził się 7 września 1934 roku w Lublinie. Ojciec pracował jako urzędnik kolejowy. Matka studiowała w Seminarium Nauczycielskim.

Marcin Nurowski rozpoczął edukację w szkole podstawowej w Sandomierzu we wrześniu 1941 roku. Po wyzwoleniu uczył się w Szkole Ćwiczeń, która była usytuowana przez pewien czas przy ulicy Długosza, a później przy ulicy Żeromskiego. Egzamin maturalny zdał w 1952 roku w budynku Collegium Gostomianum. Studiował na Uniwersytecie Warszawskim i uzyskał dyplomy magistra historii i magistra prawa.

W 1957 roku wstąpił do Stronnictwa Demokratycznego i po ukończeniu studiów podjął pracę w Centralnym Komitecie tegoż stronnictwa jako sekretarz Centralnej Komisji do spraw Kół Młodych. W 1965 roku został skierowany do pracy w Komitecie Drobnej Wytwórczości – początkowo jako naczelnik wydziału, a potem wicedyrektor departamentu. Po zmianach organizacyjnych pracował jako główny specjalista w Ministerstwie Handlu Wewnętrznego i Usług. Następnie w 1977 roku wrócił do pracy w Centralnym Komitecie SD, gdzie przez szereg lat kierował Centralnym Ośrodkiem Kształcenia Kadr SD. W 1981 roku przeszedł do pracy w

administracji państwowej i 4 grudnia 1981 roku został powołany na stanowisko wiceministra handlu wewnętrznego i usług, które zajmował do 1988 roku. Następnie od sierpnia do października 1988 roku był wiceprezydentem miasta stołecznego Warszawy, a od 14 sierpnia 1988 do 12 września 1988 roku Ministrem Rynku Wewnętrznego. W latach 1989 – 1991 był na wymuszonej przez stan zdrowia emeryturze a w latach 1992 – 1994 pracował jako dyrektor rzemieślniczej spółdzielni w Otwocku. W 1995 roku korzystając ze znajomości języków obcych (francuski, rosyjski, angielski), przeszedł do pracy w dyplomacji. W latach 1995 – 2000 był radcą Ambasady RP w Estonii – kierownikiem wydziału handlowo – ekonomicznego. 16 października 2000 roku przeszedł na emeryturę.

Został odznaczony Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz wieloma odznaczeniami polskimi i zagranicznymi.

Od wczesnej młodości uprawiał dziennikarstwo i publicystykę. W krajowych i zagranicznych gazetach i czasopismach opublikował ponad 450 artykułów. Wydał pięć książek na tematy prawno – ekonomiczne.

Wśród osiągnięć pozazawodowych wysoko sobie ceni dokonania praktyczne i teoretyczne w orzecznictwie karno – administracyjnym w latach 1969 – 1988 i zainspirowanie w 1996 roku pionierskich prac w leksyce estońsko – polskiej (z jego inicjatywy ukazał się w 2000 roku pierwszy słownik estońsko – polski).

Opracowano na podstawie:

- Nurowski Marcin – relacja.

-

Ks. prof. dr hab. Józef Pastuszka

„W moim życiu połączyłem dwa powołania - kapłaństwo i profesurę.
Było to powiązanie szczęśliwe, które wypełniło mi życie”.

Józef Pastuszka urodził się 28 lutego 1897 roku we wsi Rzecznówek, należącej do gminy i parafii Rzecznów, położonej w ziemi iłżeckiej, która w owym czasie wchodziła w skład guberni radomskiej. Rodzice, Franciszek i Tekla z Wróblewskich, byli zamożnymi rolnikami, gospodarzami na ponad 10-hektarowym gospodarstwie. W domu rodzinnym oprócz Józefa było jeszcze czworo rodzeństwa.

W latach 1904-1908 uczęszczał do miejscowej szkoły podstawowej, następnie kontynuował naukę w sześcioklasowym Progimnazjum Męskim w Sandomierzu. W 1912 roku ukończył szkołę i jako piętnastoletni młodzieniec zgłosił się do Seminarium Duchownego w Sandomierzu. Został wpisany w poczet alumnów. Szkołę średnią przerwał wybuch I wojny światowej. Cała rodzina została przesiedlona na wschód w okolice Brześcia. W roku 1915 Józef Pastuszka przeniósł się do Petersburga, gdzie wstąpił do rzymskokatolickiego Seminarium Duchownego, a po upływie dwóch lat rozpoczął studia w Carskiej Rzymskokatolickiej Akademii Duchownej w Petersburgu, której rektorem był ksiądz Idzi Radziszewski. Wybuch rewolucji bolszewickiej w listopadzie 1917 roku spowodował zamknięcie Akademii i przerwanie studiów. Dzięki pokojowi brzeskiemu już subdiakon Józef Pastuszka wrócił w maju 1918 roku do Sandomierza, skąd po krótkim czasie został wysłany do Innsbrucku w Austrii na tamtejszy uniwersytet celem kontynuowania studiów. Lata 1918-1921 były szczególnie ważne i pracowite, bowiem w 1919 roku w Sandomierzu otrzymał święcenia kapłańskie, w październiku 1920 obronił rozprawę doktorską *De privilegio canonis* i został promowany na doktora teologii, a już w roku następnym uzyskał stopień licencjata filozofii w Instytucie Filozofii Scholastycznej. W roku 1921 powrócił ze studiów zagranicznych do kraju i został mianowany profesorem Seminarium Duchownego w Sandomierzu oraz prefektem alumnów. Ksiądz Józef Pastuszka uczył przedmiotów filozoficznych w Wyższym Seminarium i języka niemieckiego w Niższym Seminarium, jednocześnie pracował nad przygotowaniem dysertacji doktorskiej z filozofii na temat *De origine potestatis civilis iuxta Robertum Bellarminum*. W roku 1925 uzyskał doktorat z filozofii i pod kierunkiem księdza profesora Konstantego Michalskiego z Uniwersytetu

Jagiellońskiego przygotowywał się do habilitacji, która odbyła się w maju 1930 roku na Wydziale Teologicznym tegoż uniwersytetu

W roku akademickim 1930-1931 już jako samodzielny pracownik naukowy i zastępca profesora rozpoczął wykłady na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego w zakresie: filozofii religii, psychologii religii i filozofii współczesnej. Z powodu redukcji katedry i tym samym pogorszenia statusu zawodowego i ekonomicznego w roku 1934 za aprobatą biskupa sandomierskiego opuścił uniwersytet i przyjął powołanie na katedrę psychologii na Wydziale Humanistycznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, gdzie pracował do wybuchu II wojny światowej.

Lata okupacji ksiądz profesor spędził w swojej macierzystej diecezji, bowiem z Lublina musiał uchodzić przed Niemcami, którzy poszukiwali go z powodu przedwojennych publikacji na temat hitleryzmu i rasizmu. Początkowo przebywał w rodzinnym Rzecznówku, później schronił się w Lipowej koło Opatowa. Był kapelanem Sióstr Miłosierdzia w Lipowej, pracował naukowo i udzielał się w tajnym nauczaniu.

Po wyzwoleniu w kwietniu 1945 powrócił do Lublina, by z dużym zaangażowaniem włączyć się w odbudowę życia naukowego KUL. Zorganizował Wydział Filozofii Chrześcijańskiej i został jego pierwszym dziekanem. W latach 1946-1947 wydał dwutomową *Psychologię ogólną*, był redaktorem pierwszych tomów „Roczników Filozoficznych KUL“, należał do komitetu redakcyjnego „Roczników Teologiczno-Kanonicznych“ oraz „Zeszytów Naukowych.“ W końcu 1951 roku pełnił funkcję rektora uczelni, po usunięciu w ramach represji stalinowskich księdza profesora Antonim Słomkowskim. Jednak kilka miesięcy później, tj. w 1952 roku, wraz z kilkoma innymi profesorami sam padł ofiarą tychże prześladowań, musiał opuścić uczelnię i Lublin. Znalazł schronienie w Sandomierzu jako wykładowca w Seminarium Duchownym, gdzie wykładał przedmioty filozoficzne: teorię poznania, metafizykę, historię filozofii. Jednak już po dwóch latach (1954 r.) władze komunistyczne wymusiły na biskupie Janie Kantym Lorku zwolnienie księdza profesora, zarzucając mu krytykę ideologii komunistycznej jeszcze w okresie przedwojennym oraz oskarżając go po pseudonaukowej interpretacji jego dzieł o sympatie i gloryfikowanie nazizmu. Paradoksalnie za te same publikacje, z których powodu poszukiwali go Niemcy w latach okupacji, komuniści prześladowali go w pierwszej połowie lat pięćdziesiątych. Po usunięciu z Seminarium został zatrudniony w Sądzie Biskupim jako sędzia posynodalny, gdzie pracował do końca 1956 roku. „Odwilż październikowa” 1956 roku spowodowała ocieplenie stosunków rząd – Kościół, w wyniku których ówczesny minister szkolnictwa wyższego uchylił decyzję z 1952 roku i ksiądz Pastuszka w styczniu 1957 roku powrócił na stanowisko profesora KUL. Kilka miesięcy później został dziekanem Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej, a po reorganizacji Wydziału stał na czele Instytutu Filozoficzno-Psychologicznego, którym kierował aż do przejścia na emeryturę w 1969 roku. Na ten dwunastoletni okres działalności księdza profesora przypada publikacja jego ważnych dzieł, to jest nowe (już trzecie) tym razem jednotomowe wydanie *Psychologii ogólnej*, dwa wydania książki *Charakter człowieka*, obszernej *Historii psychologii* oraz szeregu pomniejszych prac.

Na emeryturze profesor kilka lat mieszkał w konwiktzie księży przy KUL. W 1978 roku powrócił ostatecznie do Sandomierza, gdzie mieszkał w domu kapitulnym. Niemal do końca życia usiłował być czynny, mimo nasilających się dolegliwości i wręcz kalectwa - głuchoty. Zmarł w Sandomierzu 13 stycznia 1989 roku.. Został pochowany w Rzecznowie u boku rodziców.

Ksiądz profesor Józef Pastuszka pozostawił bogatą spuściznę pisarską (P.H. Szumił w artykule - Bibliografia podmiotowa i przedmiotowa ks. prof. J. Pastuszki zamieszczonym w „Zeszytach Naukowym KUL“ wymienia ponad 20 tytułów książkowych i ponad 330 innych prac: rozpraw, artykułów, recenzji) oraz pamięć wybitnego uczonego, wychowawcy wielu pokoleń młodych ludzi, dla których umiał być również przyjacielem.

Opracowano na podstawie:

- Chlewiński Z.ks., Ks. Prof. Józef Pastuszka. Szkic biograficzny, ZN KUL 33 (1990), 1-4;

- tenże, Homilia wygłoszona w czasie mszy św. odprawianej za śp. Ks. Profesora Józefa Pastuszkę dnia 26. 01. 1989 roku w kościele akademickim KUL, Studia Sandomierskie t. 6, (1990-1996);
- Skwara A.ks., Ks. Profesor Józef Pastuszka (1897-1989). Studia Sandomierskie t. 6, (1990-1996);
- tenże, Laudacja ku czci ks. Profesora Józefa Pastuszki, Studia Sandomierskie t.5, (1985 – 1989);
- Szumił H. I., Zainteresowania i osiągnięcia historyczne ks. prof. Józefa Pastuszki, Studia Sandomierskie t. 6, (1990-1996).

Aleksander Patkowski

Urodził się 4 marca 1890 roku w Ozarowie pod Sandomierzem. Jego ojciec Leon był lekarzem powiatowym. Matka Helena, z domu hr. Grodzka, wychowywała dzieci w duchu patriotycznym. W roku 1899 Patkowscy przenieśli się do Sandomierza, gdzie Aleksander w latach 1899-1904 uczęszczał do Progimnazjum Rządowego (mieszczącego się w Collegium Gostomianum). Od roku 1904 uczył się w Warszawie, początkowo w V Gimnazjum Rządowym a po strajku szkolnym w 1905 roku, w którym brał udział, uczęszczał na komplety, po czym przeniósł się do prywatnego gimnazjum polskiego P. Chrzanowskiego.

Po otrzymaniu świadectwa maturalnego w 1908 roku rozpoczął studia na Uniwersytecie Lwowskim w zakresie filologii klasycznej i filologii polskiej. W tym czasie podjął pracę w teatrze amatorskim, oraz działalność w kołach naukowych. Opublikował m.in. artykuły *O teatrze amatorskim* oraz szkice *Lew Tolstoj na tle literatury rosyjskiej XIX wieku*. W roku 1911 przeniósł się na Uniwersytet Jagielloński, gdzie studiował filologię polską oraz angielską. W 1916 roku wydał studium o G.K. Chestertonie *Apostoł nierozsądku*.

Po wybuchu I wojny światowej Patkowski wstąpił ochotniczo do Legionów, lecz szybko został zwolniony ze względu na stan zdrowia (już w czasach szkolnych chorował na gruźlicę i przebywał w sanatorium dr. Dłuskiego w Kościelisku koło Zakopanego). Wrócił wtedy do Sandomierza i uczestniczył w organizowaniu prywatnego gimnazjum polskiego, w którym następnie uczył łaciny i języka polskiego. W gimnazjum zorganizował teatr amatorski, spółdzielnię uczniowską „Jutrzenka”, opiekował się dwutygodnikiem „Spójnia”. W latach 1921-23 pracował jako nauczyciel języka polskiego w Seminarium Nauczycielskim w Sandomierzu. W tym czasie opublikował m.in. odczyt *Umysłowość i artyzm Henryka Sienkiewicza*.

W roku 1923 Aleksander Patkowski wraz z żoną Zofią z Barabaszów, poślubioną w 1922 roku, przeniósł się do Warszawy, gdzie objął stanowisko jednego z dyrektorów Towarzystwa Urządzeń Szkolnych i Laboratoryjnych „Urania”. Od roku 1928 aż do wybuchu II wojny światowej pracował jako radca w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Prowadził również wykłady o Polsce współczesnej na Państwowym Wyższym Kursie Nauczycielskim.

W czasie pobytu w Warszawie Aleksander Patkowski współredagował wiele czasopism i prac zbiorowych: m.in. w 1925 roku kwartalnik „Nauka i Szkoła”, w latach 1929-1936 „Polską Oświatę Pozaszkolną”, w latach 1934-1939 „Ziemię”. W roku 1931 została wydana praca zbiorowa pt. *Pamiętnik Świętokrzyski*, a w roku 1934 *Ruch regionalistyczny w Europie*. W roku 1938 w serii wydawniczej *Cuda Polski* ukazała się monografia Aleksandra Patkowskiego poświęcona jego ukochanemu rodzinnemu regionowi *Sandomierz – Góry Świętokrzyskie*.

W działalności społecznej Aleksander Patkowski poświęcił się głównie kształceniu nauczycieli szkół powszechnych. Już w okresie sandomierskim organizował dla nauczycieli wakacyjne kursy na poziomie uniwersyteckim, na które zapraszał jako wykładowców wielu znanych uczonych. W celu kontynuowania kursów i zapoczątkowanych tam prac założył w Sandomierzu Powszechny Uniwersytet Regionalny im. Stanisława Konarskiego. W roku 1925 zorganizował następną taką placówkę, tj. Powszechny Uniwersytet Regionalny im. St. Witkiewicza w Zakopanem. Działalność Patkowskiego na tym polu była inspiracją dla Żeromskiego (dramat *Uciekła mi przepióreczka*). Nazwisko Przełęckiego ma związek z

nazwiskiem ojczyma A. Patkowskiego, Stefana Przyłęckiego, który był kolegą szkolnym autora dramatu. Patkowski nawiązał (być może powołując się na swojego ojczyma) kontakt listowny, a następnie osobisty ze St. Żeromskim i jego pierwszą żoną, która wyznaczyła go jako jednego z wykonawców swojego testamentu. Spośród innej działalności społecznej A. Patkowskiego należy wymienić jego pracę w Zarządzie Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, którego był wiceprezesem. Patkowski był jednym z inicjatorów podjęcia pracy nad *Słownikiem Geograficznym Polski*. Na krótko przed wojną wyszedł pierwszy tom *Słownika*, poświęcony Pomorzu. Wraz z Januarem Kołodziejczykiem był inicjatorem powstania Komitetu Ochrony Puszczy Jodłowej, w którym pełnił funkcję sekretarza. Dzięki działalności Komitetu utworzono w Górach Świętokrzyskich Park Narodowy im. Stefana Żeromskiego. Staraniem Komitetu zorganizowano w roku 1936 w Warszawie Wystawę Świętokrzyską w celu spopularyzowania piękna Gór Świętokrzyskich. Wystawę przeniesiono następnie do Kielc. Za działalność społeczną i kulturalną przyznano Aleksandrowi Patkowskiemu Złoty Krzyż Zasługi oraz Złoty Wawrzyn Akademicki za wybitne zasługi dla dobra literatury polskiej.

Podczas okupacji hitlerowskiej Aleksander Patkowski został aresztowany, a następnie 12 stycznia 1941 roku przewieziony do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, gdzie otrzymał nr 9861 i po przeszło rok trwającej męczarni zmarł 22 marca 1942 roku. Brak niestety wiarygodnych przekazów o okolicznościach jego śmierci. Listy pisane przez Aleksandra Patkowskiego z obozu do żony zaginęły podczas powstania warszawskiego. W jednym z ostatnich listów napisał: *...mogily mojej nie znajdziecie, duchem jestem z wami i każdą cząstką ziemi sandomierskiej...* Wiadomo z relacji, że podczas pobytu w obozie próbował podtrzymywać współwięźniów na duchu przez wykłady z historii Polski. Po drugiej wojnie światowej jedna z ulic Sandomierza została nazwana jego imieniem.

Opracowano na podstawie:
- Patkowska Hanna - relacja.

Prof. dr hab. inż. Stanisław Płaza

Urodził się 10 listopada 1939 roku w Wysiadłowie w rodzinie chłopskiej niedaleko Sandomierza. Do I Liceum Ogólnokształcącego przy ul. Długosza uczęszczał w latach 1952 – 1956. Po maturze studiował na Wydziale Chemii Politechniki Łódzkiej, którą ukończył w 1962 roku.

Następnie przez cztery lata pracował kolejno w Zakładach Przemysłu Barwników w Zgierzu, Przedsiębiorstwie Robót Izolacyjnych i Antykorozyjnych w Łodzi, Centralnym Laboratorium Przemysłu Bawełnianego w Łodzi, a od 1966 roku do chwili obecnej pracuje na Uniwersytecie Łódzkim. Pracę doktorską z chemii obronił w 1972 roku, habilitację w 1987 i jeszcze w tym samym roku został profesorem tego Uniwersytetu na Wydziale Fizyki i Chemii, a profesorem zwyczajnym tzw. Belwederskim w 1998 roku.

Naukowo zajmuje się trybologią, (interdyscyplinarną dziedziną wiedzy o tarcu, zużyciu materiałów, smarowaniu i nowych materiałach, w tym o nanokompozytach) oraz tribochemią i nanotribologią, naukami o procesach chemicznych i zjawiskach tarcia na poziomie cząsteczek. Z racji badań współpracuje naukowo z ośrodkami naukowymi w USA, Francji, Hiszpanii i Chinach, uczestniczy w konferencjach naukowych, opracowuje (także współautorstwo). Współpraca z przemysłem zaowocowała wdrożeniem sześciu patentów. Uczestniczył w kilku stażach zagranicznych (Wielka Brytania, Francja, Hiszpania). Profesor Płaza jest organizatorem odbywającej się co cztery lata międzynarodowej konferencji naukowej „Tribochemia”.

Na Uniwersytecie Łódzkim prowadzi wykłady z technologii chemicznej, technologii petrochemicznej, technologii polimerów i tribologii. Sprawuje opiekę nad magistrantami i doktorantami. W swym dorobku naukowym ma ponad 60 publikacji naukowych, w tym książkę *Fizykochemia procesu tarcia*. W latach 1991 – 1994 pełnił funkcję Prodziekana Wydziału

Matematyki, Fizyki i Chemii UŁ. Obecnie jest Kierownikiem Katedry Technologii Chemicznej i Ochrony Środowiska UŁ.

Profesor Płaza jest członkiem zarządu Polskiego Towarzystwa Tribologicznego oraz Sekcji Eksploatacji Maszyn Komitetu Budowy Maszyn PAN. Za osiągnięcia naukowe i dydaktyczne został wielokrotnie nagrodzony Nagrodą Rektora UŁ, uhonorowany Złotą Odznaką UŁ w 1985 roku, odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi w 1986 roku. Mieszka na wsi pod Łodzią.

Opracowano na podstawie:
- Płaza Stanisław – relacja.

Prof. dr hab. Zdzisław Prochowski

Urodził się w 1926 roku. W 1939 roku zdał egzamin wstępny do Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Sandomierzu. W okresie okupacji hitlerowskiej, w połowie 1942 roku, w ramach tajnego nauczania zdał „małą maturę”. Materiał programowy przewidziany dla liceum typu przyrodniczego zrealizował na Komplecie Tajnego Nauczania, zorganizowanym dla tych uczestników podchorążówki AK w Sandomierzu, którzy mieli „małą maturę”. Opiekunką kompletu i zarazem pełnomocnikiem do spraw tajnego nauczania z ramienia Delegatury Rządu była prof. Halina Stecka. Podchorążówkę ukończył w sierpniu 1943 roku, natomiast maturę zdał w maju 1944 roku. W czasie okupacji był żołnierzem AK, walczył w sandomierskim Kierownictwie Dywersji, Zgrupowaniu Partyzanckim „Ponury”, a w 1944 roku w 2 pp Legionów AK. W 1943 roku został odznaczony Krzyżem Walecznych.

Po powrocie z partyzantki do Sandomierza uniknął aresztowania przez NKWD. Poszukiwany przez UB i NKWD musiał się ukrywać. W październiku 1945 roku rozpoczął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. W grudniu 1945 roku zagrożony aresztowaniem przerwał studia i przeniósł się do Łodzi, gdzie w styczniu 1946 roku podjął studia na Wydziale Prawo – Ekonomicznym Uniwersytetu Łódzkiego. Jednakże już w kwietniu tego roku został aresztowany przez UB w Łodzi. Po kilku miesiącach śledztwa został przewieziony do gmachu UB w Sandomierzu, gdzie spędził 11 miesięcy oraz dwa tygodnie w miejscowym więzieniu. Ostatecznie bez rozprawy w sądzie został zwolniony z „aresztu prewencyjnego”. Wrócił na drugi rok studiów z obowiązkiem uzupełnienia zaległych egzaminów. W listopadzie 1947 roku jeszcze jako student został młodszym asystentem. Studia ukończył uzyskując stopnie magistra ekonomii i magistra prawa.

Pracował jako nauczyciel akademicki przez 48 lat w zakresie nauk ekonomicznych. Przeszedł wszystkie szczeble drogi naukowej do profesora zwyczajnego ekonomii. Przez 25 lat pełnił funkcję Kierownika Zakładu i Katedry Ekonomii, 12 lat był prodziekanem lub dziekanem, przez 10 lat - członkiem senatu UŁ. W pracy naukowej zajmował się teorią lokalizacji i gospodarką przestrzenną, w tym regionalną, ekonomiką inwestycji i budownictwa oraz samorządem terytorialnym. Dorobek naukowy prof. Zdzisława Prochowskiego obejmuje ponad 200 pozycji bibliograficznych, w tym 26 książek. Wypromował ponad 500 magistrów, 14 doktorów oraz 2 habilitantów.

Ponad 20 lat był członkiem Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN oraz wielu rad szczebla krajowego, resortowego i regionalnego. Jest członkiem kilku Towarzystw Naukowych polskich i międzynarodowych, nietatowym członkiem Kolegium Regionalnej Izby Obrachunkowej w Łodzi, członkiem Krajowego Zarządu Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego i prezesem PTE Oddział w Łodzi oraz członkiem Prezydium Zarządu Okręgu Światowego Związku Żołnierzy AK w Łodzi.

Otrzymał wiele nagród naukowych i odznaczeń, między innymi Krzyże Komandorski i Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, kilka odznaczeń zagranicznych. Najbardziej sobie ceni pierwsze odznaczenie, tj. Krzyż Walecznych oraz ostatnie Złotą Odznaką Honorową PTE z Wieńcem.

Opracowano na podstawie:
- Prochowski Zdzisław – relacja.

Bł. ks. Antoni Rewera

„Męczennik za Prawdowość”

Urodził się 6 stycznia 1869 roku w Samborcu koło Sandomierza. Jego rodzicami byli Wawrzyniec Rewera i Rozalia z domu Sapielak.

Początkowo uczył się w domu rodzinnym, następnie w czteroletnim Gimnazjum w Sandomierzu. W maju 1884 roku został przyjęty do Seminarium Duchownego w Sandomierzu, które ukończył w 1889 roku. W tym samym roku rozpoczął dalsze studia w Akademii Duchownej w Petersburgu, które ukończył w 1893 roku ze stopniem magistra teologii.

Święcenia kapłańskie przyjął 2 lipca 1893 roku z rąk biskupa Antoniego Sotkiewicza w Katedrze sandomierskiej. Pracował jako wikariusz parafii katedralnej, a 1894 roku został powołany na stanowisko profesora Seminarium Duchownego w Sandomierzu. Wykładał Pismo Święte, teologię moralną, archeologię i historię kościoła. Był wicerektorem i ojcem duchowym alumnów.

W dziesiątym roku kapłaństwa (1903) został kanonikiem honorowym Sandomierskiej Kapituły Katedralnej, przechodząc w niej kolejne stopnie aż do godności prałata dziekana. Wybrany przez Kapitułę na urząd wikariusza aktualnego, pełnił obowiązki proboszcza Katedry do marca 1934 roku – do czasu przeniesienia parafii z Katedry do kościoła św. Józefa w Sandomierzu. Był proboszczem tej parafii przez 8 lat..

W przekonaniu księży i wiernych ks. Rewera był kapłanem niezwykłym, cechowała go głęboka wiara i nieprzeciętna gorliwość duszpasterska. Był współorganizatorem i długoletnim prezesem spółdzielni „Pomoc Bratnia”, kierował Związkiem Katolickim i Stowarzyszeniem Rzemieślników Chrześcijańskich. Oddziaływał na środowisko zarówno żywym słowem, jak i artykułami pisanymi do „Przeglądu Katolickiego“, „Gazety Radomskiej“, „Dzwonka Częstochowskiego“, „Kroniki Diecezji Sandomierskiej“.

Szczególnym rysem duchowości ks. prałata Rewery było wielkie umiłowanie św. Franciszka z Asyżu. Zaowocowało ono troską księdza o tercjarstwo oraz założeniem Zgromadzenia Córek św. Franciszka Serafickiego. Kanonicza erekcja III Zakonu św. Franciszka w Sandomierzu odbyła się 20 czerwca 1921 roku. Ksiądz Rewera napisał dla niego konstytucje oparte na III Regule Zakonu Franciszkanów, następnie złożono je 4 października 1939 roku w Kurii Biskupiej do zatwierdzenia.

18 marca 1942 roku ksiądz Antoni Rewera został aresztowany przez gestapo i umieszczony w więzieniu na Zamku sandomierskim. Zapytany w czasie przesłuchania, czy czytał podziemne gazetki, odpowiedział twierdząco. Później niektórzy współwięźniowie wyrażali zdziwienie z powodu przyznania się księdza do czynu, za który groziło wywiezienie do obozu koncentracyjnego. Ksiądz Rewera odpowiedział: „Przecież nie mogłem kłamać”. Mimo obietnic gestapowców, że zwolnią go z więzienia jeżeli powie, od kogo dostawał podziemną prasę, nikogo nie zadenuncjował. W sandomierskim Zamku – więzieniu - spowiadał cały czas, podtrzymując współwięźniów na duchu. Po upływie dwóch tygodni przewieziono go wraz z innymi więźniami do Oświęcimia. Otrzymał numer obozowy 27458. W dniach 3-5 czerwca w transporcie duchownych został przewieziony do Dachau, gdzie otrzymał nowy numer 30304. Zmarł 1 października 1942 roku, a jego zwłoki spalono trzy dni później w obozowym krematorium.

Po wojnie 20 marca 1949 roku w kościele św. Józefa w Sandomierzu odbyło się poświęcenie pamiątkowej tablicy upamiętniającej ks. Antoniego Rewers. Także jedna z ulic

Sandomierza została nazwana jego imieniem. 13 czerwca 1999 roku został beatyfikowany przez Ojca Świętego Jana Pawła II.

Opracowano na podstawie:

- Zimałek M. bp, Męczennik za Prawdomówność, http://mtrojnar.rzeszow.opoka.org.pl/antoni_rewera/zycie.htm;
- Ziembicki I.ks., Święci rodzą świętych, Sandomierz 1998, s. 75-79.

Prof. dr hab. Andrzej Schinzel

Urodził się 5 kwietnia 1937 roku w Sandomierzu. Jest synem znanego sandomierskiego lekarza – społecznika Zygmunta Schinzla i Marii ze Świeżyńskich, artystki malarki.

Jako 14 -letni uczeń sandomierskiego I Liceum Ogólnokształcącego w 1951 roku zajął pierwsze miejsce w II Olimpiadzie Matematycznej, a w 1953 roku zdał maturę.

Studia matematyczne w Uniwersytecie Warszawskim ukończył w 1958 roku jako uczeń prof. Wacława Sierpińskiego. Specjalizuje się w teorii liczb. Uzyskał tytuły: doktora nauk matematyczno – fizycznych w 1960 roku, doktora habilitowanego matematyki w 1962 roku, profesora nadzwyczajnego w 1967 roku, profesora zwyczajnego w 1974 roku. Został członkiem korespondentem PAN w 1979 roku, członkiem rzeczywistym PAN w 1994 roku.

Od 1960 roku pracuje w Instytucie Matematycznym PAN, a od 1986 do 1989 był zastępcą dyrektora ds. naukowych. Jest redaktorem pisma „Acta Arithmetica” (od 1969) oraz członkiem komitetów redakcyjnych pism „Mathematica Slovaca”, „Biulletin of the Polish Academy of Sciences – Mathematica Oradient”

Był stypendystą Fundacji Rockefellera w Cambridge i Upsali (1960-61). Zapraszano go jako wykładowcę do uniwersytetów w Columbus (1964–65), Paryżu (1967), Limoges (1981 i 1984), Pizie 1984, Ann Arbor (Michigan –1977) oraz jako prelegenta m.in. XV Zjazdu Matematyków Polskich w Krakowie w 1969 roku, Międzynarodowego Kongresu Matematyków w Nicei w 1970 roku, Journes Arithmetiques w Bordeaux w 1974 roku, Caen w 1976 roku, Exeter w 1980 roku, Ulm w 1987 roku, Limoges w 1997 roku. Prowadził wykłady na uniwersytecie im. P. Turana w Budapeszcie w 1984 roku, w czasie I Konferencji Kanadyjskiego Stowarzyszenia Teorii Liczb w Banff w 1988 roku, na konferencji z teorii liczb w Kyoto w 1997 roku i na Austriacko – Węgiersko – Słowackim sympozjum z teorii liczb w Grazu w 1992 roku. Był uczestnikiem na VII Seminarium Interdyscyplinarnego w Castel Gandolfo w 1993 roku.

Jest autorem około 200 prac głównie z teorii liczb oraz dwu książek *Wacław Sierpiński*, Warszawa 1976 i *Selected Topics on Polynomiachs*, Ann Arbor 1982.

Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Matematycznego od 1953, w latach 1981–83 pełnił funkcję wiceprezesa. Zasiadał w Komitecie Głównym Olimpiady Matematycznej (1969–1986 i 1989–1999), zaś jego przewodniczącym był w latach 1969–1971 i 1995–1997. Jest członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (od 1982), był przewodniczącym Wydziału III (1982–1987); należy do Deutshe Academie der Naturforscher Leopoldina (od 1976), Osterreichische Academie des Wissenschaften (członek korespondent od 1999 r.)

Laureat licznych nagród, m.in. Nagrody Wydziału Nauk Matematyczno – Fizycznych, Chemicznych i Geologiczno – Geograficznych PAN (1962), Nagrody Polskiego Towarzystwa Matematycznego im. Zaremby (1969), Nagrody Państwowej II stopnia (1974), Nagrody Fundacji Jurzykowskiego (Nowy Jork 1979), doktor honoris causa Uniwersytetu w Caen z 1998.

Odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim (1979) i Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (1988), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1973), Medalem Państwowym im. Wacława Sierpińskiego Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Matematycznego i Uniwersytetu Warszawskiego (1982), Dyplomem Honorowym Rady Narodowej w Sandomierzu (1986), Medalem im. Stefana Banacha Polskiej Akademii Nauk, Medalem Pamiątkowym im.

Władysława Orlicza Wydziału Matematyki i Informatyki im. A. Mickiewicza w Poznaniu (1997),
Papieskim Krzyżem Pro Ecclesia et Pontifice (1977).

Jest czynnym prorektorem Archikonfraterni Literackiej w Warszawie.

Opracowano na podstawie:

- Schinzel Andrzej – relacja;
- Sylwetki członków Towarzystwa Naukowego Sandomierskiego cz.II, pod red. K. Burek, „Zeszyty Sandomierskie”, nr 2, lipiec 1995.

Leon Sobieraj

Urodził się 21 lipca 1932 roku w Sandomierzu jako czwarte dziecko Józefy i Jana Sobierajów. Ojciec pracował w więzieniu i z powodu panującego tam tyfusu, którym się zaraził, zmarł w 1943 roku. Matka pracowała jako kucharka – początkowo w jednostce wojskowej, a później aż do przejścia na emeryturę w Szkole Ćwiczeń w Sandomierzu. Zmarła w 1985 roku.

Leon Sobieraj uczęszczał do Szkoły Powszechnej w Sandomierzu, następnie od roku 1948 rozpoczął naukę w Szkole Ogólnokształcącej Stopnia Licealnego w Sandomierzu, którą ukończył w 1951 roku i złożył egzamin maturalny z wynikiem bardzo dobrym. Po zdaniu egzaminu wstępnego został przyjęty na kierunek – fizyka Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jednak po dwóch latach przerwał studia z powodu trudności materialnych. Po powrocie do Sandomierza podjął pracę w Szkole Podstawowej nr 1 jako nauczyciel historii. Pracując kontynuował naukę najpierw w Studium Nauczycielskim na Wydziale Zaocznym dla Pracujących w Kielcach, gdzie uzyskał dyplom w 1962 roku, później podjął studia historyczne w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu na Wydziale Filologiczno – Historycznym i w 1969 roku uzyskał tytuł magistra. Od 1961 roku przeszedł do pracy w harcerstwie. Objął stanowisko Komendanta Hufca, które zajmował do 1966 roku. W latach 1966 – 1969 pracował w Wydziale Oświaty i Kultury Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Sandomierzu na stanowisku zastępcy inspektora. W latach 1969 – 1973 pełnił funkcję inspektora tego wydziału. W tym czasie ukończył Studia Podyplomowe wizytatorów metodyków historii w Instytucie Kształcenia Nauczycieli w Warszawie. Następnie został wizytatorem przedmiotowo-metodycznym z historii i wychowania obywatelskiego w Tarnobrzegu. Od 1975 pełnił funkcję koordynatora w zespole nauczycieli metodyków. W 1976 roku został członkiem Państwowej Komisji Egzaminów Kwalifikacyjnych dla Nauczycieli, działającej przy Instytucie Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych w Rzeszowie. W następnym roku (1977) ukończył Studia Podyplomowe w Centrum Kształcenia Nauczycieli w Piotrkowie Trybunalskim. W 1986 roku zdobył drugi stopień specjalizacji zawodowej z historii przyznany przez Międzywojewódzką Komisję Kwalifikacyjną w Rzeszowie. W roku 1987 przeszedł na emeryturę. Przez cały ten czas utrzymał ścisły kontakt ze Szkołą Podstawową nr 1 (sandomierską jedynką), w której uczył historii, wypełniając obowiązujące pensum godzin.

Leon Sobieraj przez znaczną część swojego życia związany był z harcerstwem. Przeszedł wszystkie szczeble harcerskiej hierarchii od „szeregowego harcerza” aż do Komendanta Sandomierskiego Hufca czy przewodniczącego Chorągwaniej Komisji Instruktorskiej i Członka Rady Chorągwi. Dwukrotnie uczestniczył w centralnych zjazdach ZHP, gdzie został nagrodzony najwyższymi odznaczeniami harcerskimi. W środowisku harcerskim posiadał bardzo duży autorytet, na który pracował przez całe życie. Był wychowawcą licznej rzeszy harcerzy i instruktorów. Praca z harcerzami było jego wielką pasją. Całe życie zawodowe związany był ze szkołą i jej problemami. Zmarł 3 września 1990 roku w Sandomierzu, pochowany został na Cmentarzu Katedralnym.

Leon Sobieraj był współautorem licznych publikacji metodycznych ODN Rzeszów i ODP Tarnobrzeg z zakresu historii, które spotkały się z dużym zainteresowaniem i wysoką oceną nauczycieli. W okresie pracy zawodowej i społecznej otrzymał liczne wyróżnienia, nagrody i odznaczenia oraz związane z nimi tytuły.

Odznaczenia harcerskie: Honorowa Odznaka Ofensywy Zuchowej (1962 r); Odznaka Opiekuna Miejsca Pamięci Narodowej (1966 r); Krzyż Zasługi dla ZHP (1971 r); Srebrne

Odnaczenie imienia Janka Krasickiego (1974 r); Złote Odnaczenie imienia Janka Krasickiego (1980 r); Złoty Krzyż Zasługi dla ZHP; Odznaka Zasłużony dla Chorągwi Tarnobrzeskiej (1985 r).

Odnaczenia państwowe i resortowe: Srebrny Krzyż Zasługi - 1968r; Medal 30-lecia Polski Ludowej (1974 r); Złoty Krzyż Zasługi (1976 r); Medal Edukacji Narodowej (1981 r); Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1983 r); Medal 40-lecia Polski Ludowej (1984 r).

Ponadto uhonorowany został: Medalem „Przyjaciół Dziecka”, brązowym medalem „Za Zasługi dla Obronności Kraju”, odznakami „Zasłużony Działacz Towarzystwa Przyjaciół Dzieci”, „Zasłużony dla Miasta Sandomierza”, „Zasłużony dla Województwa Tarnobrzeskiego”, „Zasłużony dla Kielecczyzny”.

W 1995 roku otrzymał Nagrodę Ministra Oświaty i Wychowania Drugiego Stopnia. Był także kilkakrotnie wybierany jako radny do Miejskiej Rady Narodowej.

Opracowanie na podstawie:

- Abram A., Z pożółkłych kart oświaty „Silva Rerum” nr 4/1993 s.9-10;
- Majewska T., Odszedł na wieczną wartę, „Ucho Igielne”, nr 8-9/maj 1999r;
- Sobieraj Halina – relacja;
- Wojas I., Harcerz, nauczyciel wychowawca „Harcerz Tarnobrzeski”, nr 3/wrzesień 1990, s.3-4.

Sobolewscy w Sandomierzu.

Sobolewscy wywodzą się z Podlasia. W XIX wieku osiedlili się w majątku we wsi Chwałki pod Sandomierzem. Członkowie rodziny przez pokolenia byli związani z Progimnazjum i Gimnazjum w Sandomierzu, jako uczniowie bądź nauczyciele. Wartości patriotyczne i społeczne były drogowskazem prowadzącym przez życie kolejne pokolenia rodziny.

Janusz Sobolewski

Urodził się 1 września 1921 roku w Chełmie Lubelskim w rodzinie Wincentego i Wiktorii ze Strzałkowskich. W 1939 roku ukończył Gimnazjum im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Sandomierzu. Studiował medycynę na tajnych kompletach w Warszawie. Działał w konspiracji, prowadził nasłuch radiowy, redagował oraz kolportował pismo „Naród w Walce” związane ze Stronnictwem Narodowym, wydawane jako tygodnik na wzór centralnej gazetki SN „Walka” w nakładzie 500 egzemplarzy. Było ono kolportowane w powiatach sandomierskim, opatowskim, janowskim i tarnobrzeskim (w latach 1940-1942 ukazało się 120 numerów). Janusz Sobolewski był żołnierzem Armii Krajowej pseudonim „Jerzy”. Został dwukrotnie aresztowany przez gestapo: 15 listopada 1942 roku w Kielcach (więziony w więzieniu w Kielcach, skąd uciekł wraz z innymi współwięźniami) oraz 26 października 1943 roku w Warszawie (więziony na Pawiaku i w więzieniu przy ul. Gęsiej, skąd również zbiegł).

Walczył w powstaniu warszawskim (w tym celu specjalnie pojechał z Sandomierza do Warszawy), był dowódcą oddziału na Starym Mieście. Został ranny w podudzie i zmarł z upływu krwi 26 sierpnia 1944 roku, gdyż cierpiał na hemofilię. Nie pomogła interwencja chirurga prof. Wincentego Tomaszewicza. Został pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie. Symboliczna płyta nagrobna znajduje się na grobowcu rodzinnym na Cmentarzu Katedralnym w Sandomierzu. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Powstania Warszawskiego.

Opracowano na podstawie:

- Sobolewski Piotr – relacja.

Kazimierz Sobolewski

Urodził się 3 stycznia 1919 roku w Modliborzycach w powiecie Janów Lubelski. Po ukończeniu w 1936 roku Państwowego Gimnazjum im. J. Piłsudskiego w Sandomierzu rozpoczął studia medyczne na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, gdzie działał w „Młodzieży Wszechpolskiej”. Po zajęciu Lwowa przez wojska sowieckie aresztowany pod zarzutem ukrywania broni, został zwolniony po kilku dniach dzięki interwencji prof. Jakuba Parnasa. Zagrożony ponownym aresztowaniem wrócił do Sandomierza, gdzie w latach 1940-42 pracował w Szpitalu św. Ducha. Równocześnie włączył się w działalność konspiracyjną; kierował wraz z ojcem Wincentym Sobolewskim (1884-1956) grupą (ok. 50 osób) Stronnictwa Narodowego (SN), organizował nasłuch radiowy, redagował w domu pismo „Naród w Walce”, które było kolportowane w powiatach sandomierskim, tarnobrzeskim, janowskim i opatowskim jako tygodnik w nakładzie 500 egzemplarzy (w latach 1940-42 ukazało się około 120 numerów). Aresztowany w styczniu 1942 uciekł z rąk gestapo i przeniósł się do Lwowa, gdzie do kwietnia 1944 roku pracował przy wytwarzaniu szczepionki przeciw tyfusowi plamistemu w Instytucie Badawczym Rudolfa Weigla. Równocześnie kontynuował studia medyczne na uruchomionych przez Niemców fachowych kursach medycznych (Staatliche Medizinische Fachkurse). 8 lutego 1944 roku otrzymał świadectwo ich ukończenia (uznawane po wojnie za dyplom lekarski) i został zatrudniony w oddziale chorób zakaźnych kliniki chorób wewnętrznych.

We Lwowie nadal działał w konspiracji i współtworzył gazetę konspiracyjną „Słowo Polskie”, wydawaną przez Wydział Propagandy Zarządu Okręgowego SN. Ponadto w lwowskim Okręgu Delegatury Rządu był przedstawicielem SN, z jego ramienia wszedł w skład Kierownictwa Walki Cywilnej we Lwowie i został mianowany komendantem Straży Samorządowej na województwo stanisławowskie.

Po ponownym zajęciu Lwowa przez wojska sowieckie i dekonspiracji lwowskiej Delegatury Rządu został aresztowany 28 sierpnia 1944 i osadzony w więzieniu przy ulicy Łackiego, potem w procesie członków Delegatury skazano go na 18 lat obozu. Wyrok odbywał od 25 marca 1945 roku w obozach w Incie (Komi ASSR) oraz Pot'mie (Mordwińska ASSR). Po pewnym czasie został tam zatrudniony w szpitalu obozowym: był m.in. kierownikiem laboratorium sanitarno-bakteriologicznego, kierownikiem punktu przetaczania krwi i ordynatorem Oddziału Wewnętrznego i Ocznego Centralnego Szpitala Obozowego w Incie. Szkolił podległy sobie personel i prowadził badania naukowe w oparciu o materiał szpitalny, m.in. nad etiologią i epidemiologią żółtaczki zakaźnej i leptospirozy żółtaczkowej w warunkach arktycznych (ponad 400 przypadków), warunkami przetaczania krwi ze szczególnym uwzględnieniem wstrząsów potransfuzyjnych (ponad 600 przypadków), a także analizował wyniki badań krwi i szpiku kostnego przy żółtaczkach hemolitycznych oraz rozpoznanie i różnicowanie chorób Weila i Botkina. 28 czerwca 1955 roku na mocy rewizji wyroku i orzeczenia Sądu Najwyższego ZSRR zwolniono go z obozu i w październiku tego roku powrócił do Polski.

W grudniu 1955 roku podjął pracę w Szpitalu Powiatowym w Sandomierzu, gdzie od podstaw zorganizował laboratorium analityczne i punkt krwiodawstwa, którymi kierował aż do śmierci, został również ordynatorem Oddziału Zakaźnego. Był członkiem Polskiego Towarzystwa Lekarskiego, a przez kilkanaście lat wiceprezesem jego oddziału w Kielcach. Przygotowanej pracy doktorskiej *Metody oznaczania kwasu askorbinowego* nie zdążył już obronić. Zmarł 5 stycznia 1968 roku w Krakowie.

Pozostawił po sobie pamiętnik *Moja droga do Polski* (maszynopis w posiadaniu Biblioteki UJ) oraz szereg prac z zakresu chorób zakaźnych i analityki medycznej, publikowanych w czasopiśmie medycznych polskich i rosyjskich.

Opracowano na podstawie:

- Dąbrowski E., Bez broni, Warszawa 1969;
- Lewandowska S., Polska konspiracyjna prasa informacyjno- polityczna 1939- 1945, Warszawa 1982;
- Majewska T., Dobrych ludzi nikt nie zapomina, „Sandomierzanin”, Sandomierz 2000;

- Majewska T., Saga rodu Sobolewskich, „Tygodnik Powiśla” 2000 nr 43;
- Matusak P., Ruch oporu na ziemi opatowsko- sandomierskiej w latach 1939- 1945, Warszawa 1976;
- Matusak P., Wojna i okupacja, „Dzieje Sandomierza” pod redakcją H. Samsonowicza T IV P.T.H. Warszawa 1994;
- Niezabitowski A., To był tylko etap. Wspomnienia z łagrów, Kraków 1999;
- Sobolewski Piotr – relacja.

Stanisław Władysław Sobolewski

Urodził się 28 października 1885 roku we wsi Chwałki pod Sandomierzem w rodzinie Jana i Franciszki z Gajków.

Po ukończeniu Progimnazjum w Sandomierzu rozpoczął naukę w Gimnazjum w Radomiu, gdzie brał udział w pracach nielegalnych kółek patriotyczno - samokształceniowych. Za udział w strajku szkolnym nie został dopuszczony do matury - zdał ją 14 czerwca 1905 roku jako ekstern w Mińsku Litewskim. Następnie rozpoczął studia chemiczne w Szwajcarii na uniwersytecie we Fryburgu. Podczas studiów bywał częstym gościem w domu Ignacego Mościckiego. W 1909 roku uzyskał stopień licencjata i został asystentem w katedrze chemii organicznej u Augustyna Bistrzyckiego. Pod jego kierunkiem napisał dysertację *Die Kondensation von p-Tolilsaeure mit zweiwertigen Phenolen und Alkylaethern derselben* (Fryburg 1911), na której podstawie uzyskał w roku 1911 doktorat z odznaczeniem. Jako adiunkt kierował II laboratorium chemicznym, współpracując i publikując prace z Tadeuszem Streicherem i Ch. Dhere.

W 1912 roku przyjął propozycję francuskiej firmy La Nitrogene z Lyonu i został kierownikiem laboratorium oraz zastępcą dyrektora d.s. technologii w nowo otwartej fabryce kwasu azotowego w miejscowości La Roche de Rame (departament Hautes Alpes). Stosując nowoczesne technologie, przyczynił się do modernizacji i podniesienia rentowności fabryki, a także wprowadził nową metodę produkcji kwasu azotowego.

Po wybuchu pierwszej wojny światowej w sierpniu 1914 roku fabrykę zamknięto. Stanisław Sobolewski przez Włochy, Grecję, Bułgarię i Morze Czarne dotarł do Odessy, skąd powrócił do Polski i zamieszkał w Sandomierzu.

W 1915 roku był jednym z organizatorów (między innymi z wujem, ks Janem Kantym Gajkowskim) pierwszego polskiego gimnazjum w Sandomierzu, które do roku 1919 działało jako Męska Szkoła Filologiczna: został nauczycielem większości przedmiotów ścisłych i przyrodniczych oraz organizował gabinet fizyczny i przyrodniczy. Po przekształceniu szkoły we wrześniu 1919 roku w Państwowe Gimnazjum uczył także języka francuskiego. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości współorganizował samorząd powiatu sandomierskiego W 1919 roku był pracownikiem Wydziału Apropowizacji, w latach 1919-1921 pełnił także funkcję sekretarza Sejmiku Powiatu Sandomierskiego. Oddany pracy pedagogicznej (w roku 1930 został mianowany profesorem gimnazjalnym), odrzucił ofertę powrotu do przemysłu chemicznego we Francji i nie przyjął propozycji objęcia nadzoru technologicznego w Zakładach Azotowych w Mościskach, którą złożył mu Ignacy Mościki.

Po wybuchu wojny we wrześniu 1939 roku został zastępcą komendanta Milicji Miejskiej w Sandomierzu. Podczas okupacji niemieckiej działał w tajnym nauczaniu jako członek komisji egzaminacyjnej, prowadził tajne komplety w zakresie szkoły średniej, za co został aresztowany w czerwcu 1940 roku i osadzony w obozie koncentracyjnym Sachsenhausen-Oranienburg. Potem przenoszono go kolejno do obozów Bergen- Belsen, Holzgas i Kaufering pod Augsburgiem.

W maju 1945 roku podczas transportu do Dachau został uwolniony przez wojska amerykańskie. W Monachium zgłosił się do Komitetu Polskiego i objął funkcję szefa apropowizacji w obozie przejściowym skupiającym byłych więźniów oraz robotników

przymusowych z Polski. W końcu lipca 1945 roku powrócił do kraju i aż do przejścia na emeryturę w 1955 roku uczył w sandomierskim Gimnazjum.

Uniwersytet Fryburski w 1961 roku dokonał uroczystego odnowienia doktoratu Stanisława Sobolewskiego. Zmarł 12 lutego 1969 roku w Sandomierzu i tam został pochowany w grobowcu rodzinnym na Cmentarzu Katedralnym. Był odznaczony Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości (1929). Pozostawił niepublikowane wspomnienia (maszynopis w posiadaniu rodziny).

Opracowano na podstawie:

- Słownik biograficzny nauczycieli w Małopolsce w latach II wojny światowej (1939- 1945), Kraków 1995;
- Bień A., Bóg wysoko dom daleko. Obrazy z przeszłości 1900- 1920, Warszawa 1999;
- Dąbrowski E., Bez broni, Warszawa 1969;
- Gajkowski J. Wspomnienia, maszynopis w posiadaniu rodziny;
- Kawalec J., Jubileusz zasłużonego pedagoga, „Wieści” 1962 nr 8;
- Latawiec C., Sandomierz, moja młodość, Warszawa 1976;
- Majewska T., Wierny swemu miastu i ludziom, „Sandomierzanin”, 2000, nr1;
- Matusak P., Ruch oporu na ziemi opatowsko- sandomierskiej w latach 1939-1945, Warszawa 1976;
- Sobolewski W., Sandomierz-jesień 1944 (Fragmenty z Dziennika), „Zeszyty Sandomierskie” 1995 nr 3;
- Sobolewski W., Sandomierz w roku 1940, „Archiwum historii medycyny” 1971 nr 2;
- Sobolewski W., Z życia lekarza małego miasteczka, maszynopis w posiadaniu Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie;
- Szumił H.I., Męska Szkoła Filologiczna w Sandomierzu w latach 1915-1919, „Zeszyty Sandomierskie” 1995 nr 3;
- Sobolewski Piotr – relacja.

Wincenty Bolesław Sobolewski

Urodził się 12 października 1889 roku we wsi Chwałki pod Sandomierzem w rodzinie Jana i Franciszki z Gajków.

Po ukończeniu szkoły powszechnej i progimnazjum w Sandomierzu w 1907 roku rozpoczął naukę w miejscowym Gimnazjum, skąd został usunięty za udział w strajku szkolnym, podczas którego uczniowie domagali się spolszczenia szkoły. Część z nich była tylko okresowo relegowana, a część nie mogła już powrócić do szkoły. Wincenty Sobolewski został ponownie przyjęty do Gimnazjum, które ukończył, lecz z powodu represji nie dopuszczono go do składania matury. Kontynuował naukę w Gimnazjach w Radomiu oraz w Lublinie. W 1913 roku rozpoczął studia medyczne na Uniwersytecie Warszawskim. Egzaminy dyplomowe zdał w styczniu 1917 roku w Rostowie nad Donem - w związku z ewakuacją uniwersytetu spowodowaną działaniami wojennymi - i otrzymał tytuł doktora medycyny. Dostał przydział do armii rosyjskiej w Nowoczerkasku, następnie w Sewastopolu.

Po zakończeniu działań wojennych w 1918 roku osiadł w Modliborzycach koło Janowa Lubelskiego. Otrzymał przydział do 35 p. piechoty WP w Chełmie, następnie w Kowlu. Brał udział w wojnie polsko - bolszewickiej. Następnie został przeniesiony do szpitala wojskowego 3 p. artylerii WP w Chełmie z siedzibą w Zamościu, a w sierpniu 1921 roku do Sandomierza do 4 batalionu saperów.

Od tego roku - przez wiele lat - pełnił równocześnie funkcję lekarza szkolnego i nauczyciela higieny w Gimnazjum im. Marszałka Piłsudskiego. W 1926 roku został lekarzem miejskim i to stanowisko piastował do 1950 roku tj. do jego likwidacji (z przerwą w latach 1942-1944, kiedy to ukrywał się przed gestapo, przebywając w Tuczępach pow. Busko). Od 1927 roku był lekarzem więziennym w Sandomierzu.

W 1930 roku został zdemobilizowany w randze majora. Wtedy przejął także opiekę lekarską nad alumnami Wyższego Seminarium Duchownego oraz uczennicami gimnazjum żeńskiego.

W 1939 r. został ponownie zmobilizowany i otrzymał przydział na komendanta szpitala zakaźnego w Samborze, następnie w Busku pod Lwowem. Dostał się do niewoli bolszewickiej, jednak udało mu się zbiec. Powrócił do Sandomierza, gdzie kontynuował pracę lekarza miejskiego, lekarza więziennego, a od 1941 roku ordynatora Oddziału Zakaźnego.

Zajmował się pracą konspiracyjną. Był związany ze Stronnictwem Narodowym. Redagował pismo „Naród w Walce”, wydawane jako tygodnik na wzór centralnej gazetki SN w nakładzie 500 egzemplarzy (w latach 1940-1942 ukazało się 120 numerów). Pismo było kolportowane w powiatach sandomierskim, opatowskim, janowskim i tarnobrzeskim. Jako lekarz więzienny pośredniczył w przekazywaniu informacji o uwięzionych żołnierzach Armii Krajowej. W 1942 roku zagrożony aresztowaniem uciekł do Tuczęp, gdzie nadal leczył chorych, w tym partyzantów z oddziału „Jędrusie”.

Po zakończeniu wojny wrócił do Sandomierza i kontynuował pracę lekarza miejskiego, pełnił obowiązki ordynatora Oddziału Zakaźnego. Od 1945 roku był kierownikiem Ośrodka Zdrowia i rozpoczął pracę jako lekarz kolejowy. W 1965 roku odszedł na emeryturę.

Uzyskał specjalizację w zakresie chorób wewnętrznych oraz dermatologii i wenerologii. Pozostawił po sobie pamiątki z lat 1942-1969 (publikowane fragmentarycznie w „Zeszytach Archiwum Medycyny”, „Zeszytach Sandomierskich”), a także niepublikowaną powieść autobiograficzną *Z życia lekarza małego miasteczka*.

Zmarł 1 maja 1976 roku. Został pochowany na Cmentarzu Katedralnym w Sandomierzu.

Opracowano na podstawie:

- Dąbrowski E., Bez broni, Warszawa 1969;
- Lewandowska S., Polska konspiracyjna prasa informacyjno- polityczna 1939-1945, Warszawa 1982;
- Majewska T., Dobrych ludzi nikt nie zapomina, „Sandomierzanie” Sandomierz 2000;
- Majewska T., Saga rodu Sobolewskich, „Tygodnik Powiśla” 2000 nr 43;
- Matusak P., Ruch oporu na ziemi opatowsko- sandomierskiej w latach 1939-1945, Warszawa 1976;
- Matusak P., Wojna i okupacja, „Dzieje Sandomierza” pod redakcją H. Samsonowicza T IV, P.T.H. Warszawa 1994;
- Sobolewski K., Moja droga do Polski, maszynopis w posiadaniu rodziny;
- Sobolewski Piotr – relacja.

Mieczysław Szpakiewicz

Urodził się 1 stycznia 1890 roku w Sandomierzu. Był synem Wacława Szpakiewicza i Marii z Jaroszyńskich. Ukończył Gimnazjum w Sandomierzu a następnie Wydział Farmacji na Uniwersytecie w Kazaniu. Uczył się też w szkole dramatycznej.

W styczniu 1913 roku wystąpił w warszawskim Teatrze Polskim w roli Niewolnika Mamei (*Irydion*), później grał w Płocku. W latach 1914-1916 występował w Teatrze Polskim w Kijowie, a później przez dwa sezony związany był z teatrem Studya również w Kijowie. W kwietniu 1918 roku zorganizował z M. Brokowskim-Brykiem zespół, z którym odwiedził m.in. Żytomierz, Humań, Białą Cerkiew, Winnicę, Kamieniec Podolski.

Latem 1918 roku wrócił do Warszawy i występował w sezonie teatralnym 1918-19 w Teatrze Polskim, w latach 1919-21 w Reducie, a także w Teatrze Rozmaitości. W latach 1921-1924 był dyrektorem Teatru Narodowego w Toruniu, gdzie też grał i reżyserował. W okresie od 1924 do 26 roku pracował w Teatrze Polskim w Poznaniu, a przez następne dwa sezony teatralne w Teatrze Miejskim w Łodzi.

Jesienią 1927 roku zorganizował zespół teatralny pod nazwą Placówka Żywego Słowa i kierował nim wspólnie z J. Górską przy współpracy literackiej A. Górskiego i malarskiej J.

Golusa. Zespół ten nie miał początkowo własnej siedziby, występował w świetlicach, w fabrykach, w szkołach w Warszawie i innych miastach, m.in. w Łodzi, Piotrkowie, Radomiu i różnych zakątkach Wielkopolski. W repertuarze miał arcydzieła poezji polskiej i obcej, recytowane przez chóry i solistów, w pomysłowej, a jednocześnie bardzo prostej inscenizacji. Po roku Placówka Żywego Słowa osiedliła się w Warszawie w Teatrze Ateneum, gdzie zainaugurowała swoją działalność w październiku 1928 roku inscenizacją *Wandy* Norwida (wystawionej wtedy po raz pierwszy). Mimo interesujących osiągnięć przedsięwzięcie musiano zlikwidować z powodu trudności finansowych po upływie pierwszego sezonu, który zakończono objazdem Kresów Wschodnich latem 1929 roku.

Następnie Szpakiewicz został kierownikiem artystycznym Teatru Polskiego w Katowicach. W latach 1931-38 był dyrektorem Teatrów Miejskich w Wilnie, a od jesieni 1938 do końca października 1939 roku dyrektorem Teatrów Miejskich we Lwowie.

Podczas II wojny światowej przez pewien czas pracował jako aptekarz. Od marca 1944 roku do kwietnia 1945 był kierownikiem artystycznym i reżyserem Polskiego Teatru Dramatycznego w Wilnie. Zorganizował tu i prowadził Studio Dramatyczne. Na krótko przed śmiercią przeniósł się do Torunia.

Był cenionym aktorem o dobrych warunkach zewnętrznych i pięknym głosie. Grał wiele pierwszoplanowych ról, m.in. tytułowe w *Hamlecie* i *Kordianie*, Gustawa-Konrada (*Dziady*), Dziennikarza i Poetę (*Wesele*), Don Rodryga (*Cyd*), Wincentego (*Ponad śnieg*), Don Fernanda (*Książę Niezłomny*), Oswalda (*Upiory*), Anzelma (*Róża*) Orsina (*Wieczór Trzech Króli*), Jaśka (*Lampka oliwna*). Jako dyrektor teatru zasłużył sobie na wysoką ocenę J. Osterwy: „rzadki w polskim teatrze ideowiec”. Ambitny w doborze repertuaru, wystawił wiele dawnych arcydzieł, obok których wprowadzał na scenę utwory awangardowe. Za jego dyrektury w Toruniu odegrano po raz pierwszy dwie sztuki S. I. Witkiewicza: *Wariat i zakonnica* i *W małym dworku*, sztukę *Persy Zwierzontkowskaja*. Był doświadczonym reżyserem. W 1932 roku otrzymał na ogólnopolskim konkursie, w dwudziestą piątą rocznicę śmierci Stanisława Wyspiańskiego, wyróżnienie za inscenizację *Zygmunta Augusta*. Nadto reżyserował takie sztuki jak: *Balladyna*, *Wesele* (1921), *Książę Niezłomny* (1922), *Hamlet* (1934).

Był współorganizatorem ZASP i członkiem Zarządu Głównego w latach 1919-20. Opublikował liczne artykuły na tematy związane z teatrem, wygłaszał odczyty i pogadanki radiowe, przełożył dwie książki S. Wołkońskiego: *Człowiek wyrazisty* (Warszawa 1920) i *Słowo wyraziste* (Poznań 1925).

Zmarł 26 czerwca 1945 w Toruniu.

Opracowano na podstawie:

- Notatnik Sandomierski, pod red. Z. Bażant B. Garboś, J. Myjak, E. Garboś, Kraków 1980;
- Słownik Biograficzny Teatru Polskiego 1765 – 1965, PWN, Warszawa 1973.

Stanisław Szwarz-Bronikowski

Urodził się 1 marca 1917 roku w Górkach koło Klimontowa, gdzie jego ojciec był ogrodnikiem w tamtejszym majątku. Po ukończeniu Gimnazjum w Sandomierzu studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego i w Wyższej Szkole Dziennikarstwa.

W czasie okupacji brał czynny udział w ruchu oporu ZWZ - AK pod pseudonimem „Roman”. Był założycielem i redaktorem konspiracyjnych pism na Kielecczyźnie w latach 1939-1945. W czasie akcji „Burza” pełnił różne funkcje, m.in. oficera oświatowego 2 pułku piechoty legionowej AK, referenta Biura Informacji i Propagandy (BIP) 2 Dywizji AK.

Po zakończeniu wojny pod przybranym nazwiskiem działał w organizacji Wolność i Niepodległość w woj. olsztyńskim. Był współzałożycielem „Wiadomości Mazurskich” (pierwszy dziennik dla Warmii i Mazur).

W 1946 roku został aresztowany i więziony w Ministerstwie Bezpieczeństwa Publicznego. Podczas następnego aresztowania w 1949 roku uciekł i do 1955 roku ukrywał się pod różnymi nazwiskami, pracując kolejno jako malarz-ilustrator, fotograf, cieśla. W 1955 roku

ponownie został aresztowany. Po rocznym pobycie w więzieniu powrócił na wolność i do swego nazwiska.

Pracował jako redaktor działu popularyzacji nauki tygodnika „Dookoła świata” (1956-1960). Był założycielem oraz prezesem Spółki Mieszkaniowej „Dziennikarz” w latach 1958-1960 oraz redaktorem TVP od 1960 do 1995 roku.

Jest członkiem licznych organizacji: ZAiKS, SDP, Międzynarodowej Organizacji TV „One Word”; „The Explorers Club”; Nationale Geographic Society, Towarzystwa Przyjaciół Filozofii Ekologicznej, Światowego Związku Żołnierzy AK.

Odznaczony Krzyżem Walecznych (Londyn 1944 r), Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari (1945 r.), Krzyżem AK „Burza”. Jest laureatem licznych nagród za działalność zawodową, m.in.: Przewodniczącego Komitetu d/s RTV (1970, 1974, 1977, 1990); wyróżniony został „Złotym Ekranem” 1973. Zdobył I nagrodę na festiwalach filmowych: w La Chapelle-Vercaur 1988 oraz w Barcelonie 1989 roku. Dwukrotnie przyznano mu I nagrodę w konkursie LOP za filmy ekologiczno-przyrodnicze w TVP (1987 i 1990 rok). Zdobył Grand Prix na festiwalu „Ekofilm 92” oraz Nagrodę Specjalną „Ekofilm 94”. Uehonorowany został Złotym Krzyżem Zasługi oraz licznymi medalami za popularyzację różnych dziedzin życia.

Bardzo bogata jest także jego twórczość telewizyjna, na którą składa się sto kilkanaście filmów popularnonaukowych o tematyce przyrodniczej, ekologicznej, etnograficznej, archeologicznej, geologicznej oraz religioznawczej. W TVP filmy emitowane m.in. *Mongolskie ballady*, *W cztery świata strony*, *Z Alaski do Kolorado*, *Przez antypody*, *Tropami mułów*, *U źródeł naszej cywilizacji*, a także seriale filmów ekologicznych *Opowieści o bursztynie*, *Najstarszy Testament*, *Zielone komnaty*, *Testament wieków* (o pradziejach naszych ziem i państwa polskiego w świetle najnowszych badań).

Większość filmów autor zrealizował za granicą (wyjazdy głównie prywatne). Wyemitowano je w telewizjach różnych krajów Europy, USA, Australii, Kanadzie.

Równie znacząca jest twórczość oświatowa, na którą składają się eseje i cykle reportaży podróżniczych, wywiady publikowane w różnych czasopismach oraz książka-album *Poszukiwanie zaginionych światów*, uehonorowana nagrodą im. Arkadego Fiedlera - Bursztynowy Motyl w telewizjach 1996 roku. Natomiast *Testament wieków* wyróżniono doroczną autorską nagrodą historyczną „Klio” w 1997 roku. *Żywy symbol kosmosu* (1999) przygotowywany jest do druku.

Hobby to kolekcjonowanie zabytkowych przedmiotów znalezionych podczas wypraw.

Opracowano na podstawie:

- Szwarz-Bronikowski Stanisław - relacja.

Ks. prof. dr Adam Szymański

Urodził się 14 października 1880 roku w Zawichoście, w rodzinie Jakuba i Józefy z Adamskich, którzy posiadali duże gospodarstwo rolne.

Po ukończeniu miejscowej szkoły elementarnej przyjęty został do Męskiego Progimnazjum w Sandomierzu.

Po ukończeniu czterech klas w 1895 wstąpił do miejscowego Seminarium Duchownego, skąd w 1901 wysłano go na dalsze studia w Carskiej Rzymskokatolickiej Akademii w Petersburgu. W 1905 ukończył akademię ze stopniem magistra teologii i podjął dalsze studia filozoficzne na uniwersytecie katolickim w Lowanium, gdzie uzyskał stopień licencjata filozofii św. Tomasza, a następnie doktora.

Po powrocie do Sandomierza (1907) mianowany został na stanowisko profesora Seminarium Duchownego i wikariusza kościoła filialnego pod wezwaniem św. Józefa, a następnie wikariusza przy Katedrze. Wkrótce także mianowany został wiceregentem seminarium. Tu wykładał filozofię, historię filozofii, socjologię, język francuski, teologię fundamentalną, apologetykę, ontologię, psychologię, historię Rosji, a także kosmologię.

Jesienią 1913 roku został powołany na stanowisko profesora filozofii w Carskiej Rzymskokatolickiej Akademii Duchownej w Petersburgu, gdzie wykładał między innymi

kryteriologię, a w 1915 roku został wyróżniony kanonią honorową Kapituły Katedralnej w Sandomierzu. Senat uczelni nadał mu stopień doktora teologii w 1917 roku.

Rok później, po zamknięciu ostatniego semestru w Akademii Duchownej w Petersburgu, wrócił do Sandomierza i mianowany został rektorem Seminarium Duchownego. Pełnił jednocześnie obowiązki ekonoma seminarium, zwanego prokuratorem. Od czasu objęcia tych stanowisk ksiądz Szymański identyfikował się z kierowaną przez siebie uczelnią, rzetelnie przygotowywał swoje wykłady, troszczył się o dobór kwalifikowanych wykładowców, zabiegał o podniesienie seminarium do rzędu szkół wyższych, dokładał starań, by zabezpieczyć podstawy materialne tej instytucji. Badacze historii sandomierskiego seminarium podkreślają, iż ksiądz Szymański był jednym z najwybitniejszych rektorów w dziejach tej uczelni. W 1922 roku otrzymał godność papieskiego prałata domowego, a w 1946 – prałata kustosza Kapituły Katedralnej. W seminarium wykładał język francuski, historię filozofii, kryteriologię, apologetykę, teologię pasterską, patrologię, metodologię filozofii. Jako rektor ks. Szymański pełnił jednocześnie funkcję prefekta studiów, czyli bezpośredniego wychowawcy alumnów.

Od 1924 roku prowadził przez trzydzieści lat Niższe Seminarium Duchowne, uzyskując stanowisko dyrektora Prywatnego Męskiego Gimnazjum Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu.

Pełnił różne funkcje w Kapitułe Katedralnej, Kurii Diecezjalnej i organizacjach społecznych, m.in. cenzora ksiąg treści religijnej, wizytatora nauki religii, sędziego prosynodalnego, kuratora Fundacji Szpitala Świętego Ducha. W latach okupacji był prześladowany, wraz z kilkoma księżmi i osobami świeckimi przebywał w miejscowym więzieniu (1942).

Zajmował się pracą naukową. Już w 1908 roku ogłosił drukiem swój pierwszy artykuł *O znaczeniu prasy*. Potem powstały: *Szkice z ruchu religijnego wśród Słowian*, *O kierunkach antyintelektualistycznych we współczesnej filozofii*, opracowania haseł do *Podręcznej Encyklopedii Kościelnej*. Całość prac obejmuje kilkadziesiąt pozycji, z czego połowa przypada na rozważania filozoficzne.

Zmarł 17 lutego 1956 roku i został pochowany w grobie rodzinnym w Zawichoście.

Opracowano na podstawie:

- Wójcik W. bp, Ks. Adam Szymański (1880-1956), *Studia Sandomierskie* t. 2 (1981), Wydawnictwo Diecezjalne, Sandomierz, s. 312–334.

Gen. bryg. dr n. med. Zbigniew Bogusław Teter

Urodził się 22 marca 1953 roku w Sandomierzu w rodzinie Bogusława i Stanisławy z domu Stefańskiej. Jego matka w okresie II wojny światowej była łączniczką AK, a po wojnie wieloletnim pracownikiem PKS w Sandomierzu. Ojciec był żołnierzem Batalionów Chłopskich (pseudonim „Tygrys”), działaczem ludowym: PSL, ZSL; Kombatantów także ZBOWiD, Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych. Pracował na kierowniczych stanowiskach, m.in. w MHD, WSS „Społem”, PT „Flisak”, Powiatowej Radzie Narodowej, WSK Gorzyce.

Zbigniew Teter w latach 1959-1967 uczęszczał do sandomierskich szkół podstawowych (nr 1 i nr 4), następnie kontynuował naukę w I Liceum Ogólnokształcącym, gdzie w 1971 roku uzyskał maturę. W tym czasie związany z harcerstwem pełnił funkcję Drużynowego w I Wodnej Drużynie Harcerskiej, uczestniczył w licznych imprezach harcerskich, w tym rejsach flagowych jachtem ZHP „Zawiszą Czarnym”. Uzyskał stopień - Podharc mistrz Związku Harcerstwa Polskiego.

W latach 1971 – 1977 studiował na Wydziale Lekarskim Wojskowej Akademii Medycznej im. Generała Dywizji Bolesława Szareckiego w Łodzi. Po jej ukończeniu otrzymał dyplom lekarza medycyny i stopień podporucznika WP. Staż podyplomowy odbył w Wojskowym Instytucie Medycyny Lotniczej w Warszawie.

Po stażu jako lekarz pełnił służbę wojskową w Nadwiślańskich Jednostkach Wojskowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych na kolejnych stanowiskach, do zastępcy Szefa Służby Zdrowia włącznie.

W 1991 roku został powołany przez Ministra Spraw Wewnętrznych na stanowiska wicedyrektora Centralnego Zarządu Służby Zdrowia MSW i Głównego Inspektora Sanitarnego MSW. Funkcje te pełnił do 1996 roku. Jednocześnie pracował jako starszy asystent w Klinice Położnictwa i Ginekologii Centralnego Szpitala Klinicznego MSW, uzyskując II stopień specjalizacji w zakresie położnictwa i ginekologii, cytologii oraz medycyny morskiej. Prowadzi prywatną praktykę lekarską. W 1995 roku ukończył Wyższy Kurs Obronny w Akademii Obrony Narodowej.

Generał Zbigniew Teter jest współtwórcą przeprowadzonych reform resortowych służb zdrowia, pomysłodawcą i realizatorem ratownictwa medycznego w ramach Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego Państwowej Straży Pożarnej, współautorem ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej. Wdrożył szczepienia przeciw kleszczowemu zapaleniu mózgu i błonicy oraz wprowadził unikatową poekspozycyjną profilaktykę AIDS u funkcjonariuszy i żołnierzy podległych Ministrowi Spraw Wewnętrznych.

W latach 1997-1998 pełnił funkcję lekarza Ambasady RP w Pekinie, wprowadzając tam m.in. szczepienia przeciw japońskiemu zapaleniu mózgu.

Po powrocie do kraju został powołany na stanowisko dyrektora departamentu w MSWiA.

W 1999 roku otrzymał tytuł doktora nauk medycznych w Wojskowej Akademii Medycznej po obronie pracy *Ochrona granic Polski przed zagrożeniami biologicznymi*.

We wrześniu 2000 roku za całokształt dokonań na rzecz kraju został mianowany przez Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego na stopień generała brygady WP. Za osiągnięcia w pracy zawodowej i społecznej uhonorowano go Złotym Krzyżem Zasługi (1992), Złotą Odznaką Zasłużony dla PCK oraz licznymi odznaczeniami resortowymi.

Interesuje się medycyną zapobiegawczą, zagrożeniami biologicznymi, problematyką Dalekiego Wschodu.

Opracowano na podstawie:

- Teter Zbigniew Bogusław – relacja.

Ks. bp prof. dr hab. Walenty Wójcik

Urodził się 9 września 1914 roku w Byszówce, parafia Klimontów, w rodzinie rolniczo-rzemieślniczej, Waleriana i Franciszki z Osuchów. W siódmym roku życia rozpoczął naukę w szkole podstawowej w Klimontowie. Następnie w latach 1926-1931 kształcił się w Państwowym Gimnazjum Męskim w Sandomierzu. Po ukończeniu pięciu klas przeniósł się do Gimnazjum Kurii Diecezjalnej, w którym uzyskał świadectwo dojrzałości w 1934 roku. Następnie zwrócił się do Rektoratu Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu z prośbą o przyjęcie na pierwszy rok studiów. Przebywał w seminarium od 1934 do 1939 roku. Podczas studiów cieszył się zaufaniem przełożonych i kolegów, dlatego powierzono mu funkcję dziekana alumnatu.

11 czerwca 1939 roku otrzymał święcenia kapłańskie z rąk biskupa Jana Kantego Lorka. Administrator apostolski diecezji wyraził zgodę na kontynuowanie studiów przez ks. W. Wójcika, ale przed rozpoczęciem roku akademickiego skierował go jako wikariusza do parafii św. Piotra i Pawła w Bidzinach oraz parafii Przemienienia Pańskiego w Przybysławicach w charakterze administratora. Pracę duszpasterską miał prowadzić pod kierunkiem dziekana i proboszcza z Bidzin. Na wskutek wybuchu II wojny światowej pobyt w Przybysławicach przedłużył się do 3 listopada 1939 roku. Następnie na krótko wrócił jako wikariusz do Bidzin i 14 lutego 1940 roku został przeniesiony do parafii św. Józefa w Skarżysku Kamiennej. Również ta placówka była etapem przejściowym. W sierpniu 1940 roku został skierowany do parafii Bliżyn w roli tymczasowego administratora, a później otrzymał nominację na wikariusza współpracownika tejże parafii. Praca w Bliżynie trwała 4 lata. W czerwcu 1944 roku został przeniesiony do parafii Najświętszego Serca P.J. w Skarżysku Kamiennej jako wikariusz.

Po zakończeniu działań wojennych Kuria umożliwiła ks. W. Wójcikowi rozpoczęcie studiów stacjonarnych. W grudniu 1945 roku został skierowany na Wydział Prawa Kanonicznego KUL. Stopień magistra uzyskał w marcu 1947 roku na podstawie przedłożonej pracy *Rozwój prawa celibatu w Kościele Zachodnim do czasów Grzegorza Wielkiego*. Kontynuując badania w tym samym zakresie napisał dysertację doktorską *Prawo celibatu w Polsce średniowiecznej*. Po otrzymaniu stopnia doktora prawa w czerwcu 1948 roku wrócił do Sandomierza i został zatrudniony na stanowisku profesora i prefekta Wyższego Seminarium Duchownego oraz notariusza w miejscowym Sądzie Biskupim. Wykładał również prawo wyznaniowe, patrologię i metodykę pracy naukowej, a od 1972 wstęp do nauk prawnych oraz publiczne prawo kościelne. Potem otrzymał nominacje: na egzaminatora prosynodalnego, sędziego w Sądzie Biskupim, powierzono mu także opiekę nad seminaryjną biblioteką. Przez krótki czas pracował także jako nauczyciel religii w Gimnazjum Krawieckim w Sandomierzu. Pomagał ponadto w duszpasterstwie przy kościele rektorskim św. Ducha. Od 1959 roku rozpoczął pracę na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL.

Nowy rozdział w życiu ks. W. Wójcika rozpoczął się w 1960 roku. Papież Jan XXIII bullą z dnia 26 października tegoż roku mianował go biskupem pomocniczym ordynariusza sandomierskiego Jana Lorka. Sakrę biskupią nominat przyjął w Bazylice Katedralnej w Sandomierzu 2 lutego 1961 roku z rąk ks. biskupa Jana Lorka. Po dokonaniu konsekracji biskup sandomierski mianował ks. biskupa Walentego drugim wikariuszem generalnym diecezji.

W latach 1962-63 ks. bp. Wójcik brał udział w I i II sesji Soboru Watykańskiego. 11 października wziął udział w uroczystym otwarciu prac Soboru. Systematycznie uczestniczył w kongregacjach generalnych oraz zgłaszał uwagi na piśmie do prezydium Soboru. Po zakończeniu I sesji powrócił do Sandomierza i dnia 16 grudnia 1962 roku w dłuższym przemówieniu przedstawił tok obrad oraz stan prac Soboru. W czasie II sesji Soboru brał udział w pracach od 5 listopada do 4 grudnia 1963 roku i w tym czasie zgłosił na piśmie 5 wniosków do prezydium. W styczniu 1966 roku biskup Walenty przyjął godność prałata-dziekana Sandomierskiej Kapituły Katedralnej, a w listopadzie 1980 roku Kapituła wybrała go wikariuszem kapitulnym. 1 kwietnia 1981 roku został mianowany wikariuszem generalnym i tę funkcję pełnił aż do końca życia. Przez szereg lat był członkiem Komisji Episkopatu do spraw Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego, Komisji Prawnej, Rady Naukowej Episkopatu i członkiem Towarzystwa Naukowego KUL.

Równocześnie kontynuował pracę naukową. Po przeprowadzonym kolokwium habilitacyjnym na podstawie przedłużonej pracy *Rozwój pomocy świeckiej dla Kościoła w Polsce do roku 1565* Rada Wydziału Prawa Kanonicznego KUL wystąpiła 28 stycznia 1961 roku do Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego o nadanie ks. W. Wójcikowi stopnia doktora habilitowanego. Ksiądz biskup Walenty czekał na oficjalne zatwierdzenie habilitacji kilka lat. Aktu tego dokonano dopiero 11 lutego 1970 roku. Na wniosek Rady Wydziału w 1972 roku został zatwierdzony przez Ministerstwo na stanowisko profesora nadzwyczajnego, a w 1979 roku profesora zwyczajnego tej uczelni. Od 1970 roku, kiedy został samodzielnym pracownikiem naukowym i miał możliwość prowadzenia seminariów i kształtowania młodych pracowników nauki, kilku księży z Wydziału Prawa Kanonicznego napisało pod jego kierunkiem prace magisterskie i doktorskie. W 1984 roku ks. bp profesor zakończył pracę na KUL i przeszedł na emeryturę.

Jesienią 1989 roku ks. biskup Walenty Wójcik zapadł na zdrowiu. Zmarł 22 listopada 1990 roku. Pogrzeb odbył się w Bazylice Katedralnej w Sandomierzu 24 listopada z udziałem przedstawicieli Episkopatu, wyższych uczelni, władz państwowych i miasta, duchowieństwa i wiernych. Zwłoki ks. biskupa Walentego Wójcika spoczęły w podziemiach Bazyliki Katedralnej w Sandomierzu. Zmarłemu biskupowi oddał hołd Ojciec św. Jan Paweł II w telegramie kondolencyjnym, wspominał także jego osobę na lotnisku w Radomiu 4 czerwca 1991 roku.

Ks. bp W. Wójcik jest autorem ponad 300 publikacji z dziedziny prawa kanonicznego (zwłaszcza w dziedzinie prawa kościelnego) oraz z dziejów bibliotek kościelnych. Był członkiem komitetów redakcyjnych „Roczników Teologiczno-Kanonicznych” (1956-1961) i „Studiów Sandomierskich” (1980-1989).

Opracowano na podstawie:

- Artykuł redakcyjny „Kalendarium życia Biskupa Walentego Wójcika”, „Kronika Diecezji Sandomiersko-Radomskiej”, R.1986;
- Kończak A. ks., ŚP. Ks. Biskup Walenty Wójcik (1914-1990), „Kronika Diecezji Sandomiersko-Radomskiej”, R.1990;
- Szumił H.I., wystawa ku czci śp. Biskupa Profesora Walentego Wójcika w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL, „Kronika Diecezji Sandomiersko-Radomskiej”, R. 1991;
- Karbownik H.ks., przemówienie, „Kronika Diecezji Sandomiersko-Radomskiej”, R. 1991.

Ks. Andrzej Wyrzykowski

Urodził się 24 listopada 1879 roku na Krakowskim Przedmieściu (Krakówka) w Sandomierzu jako syn Michała i Agnieszki ze Żmudów. Ukończył rosyjską rządową szkołę w Sandomierzu, a następnie sandomierskie Seminarium Duchowne. Odbył studia teologiczne w Carskiej Rzymskokatolickiej Akademii Duchownej w Petersburgu, które ukończył z tytułem magistra teologii w 1907 roku.

Pracował jako wikariusz etatowy w Borkowicach oraz w Sandomierzu w kościele pod wezwaniem św. Pawła. Jednocześnie pełnił funkcję profesora i bibliotekarza Seminarium Duchownego w Sandomierzu. Uporządkował i skatalogował ogromną bibliotekę diecezjalną, był kopistą dokumentów Archiwum Kapituły Sandomierskiej. Zajmował się historią powszechną i kościelną. Przygotował do druku *Historię Kościoła w Polsce*. Drukował dużo prac w „Kronice Diecezji Sandomierskiej”, np. *Kronika Kościelna* (1908), *Rok 1809 w Sandomierzu* (1909), *Grunwald na tle stosunków polsko – niemieckich* (1910), *Pamiętka obchodu 126 rocznicy Konstytucji 3 Maja* (1917), *Geneza Bogurodzicy w świetle kultury polskiej* (1922).

W roku 1917 został prałatem kanonikiem Katedry sandomierskiej. W rok później podczas akademii odbytej w Seminarium Duchownym wobec Achillesa Ratti (późniejszego Piusa IX) wygłosił odczyt w języku łacińskim o napadzie Tatarów na Sandomierz w XIII wieku. Aktywnie uczestniczył w życiu społecznym i kulturalnym Sandomierza, a od 1916 roku pełnił różne funkcje w zarządzie Towarzystwa Biblioteki i Czytelni im. Jana Długosza w Sandomierzu. W latach 1919 – 1931 był prezesem tegoż towarzystwa. Znacznie przyczynił się do rozwoju krajoznawstwa w Sandomierzu jako założyciel i długoletni prezes Oddziału Towarzystwa Krajoznawczego.

Zmarł w 1955 roku w Sandomierzu.

Opracowano na podstawie:

- Wiśniewski J.ks., Katalog Prałatów i Kanoników Sandomierskich od 1186 – 1926, Radom 1928;
- Notatnik Sandomierski, pod red. Zofii Bażant, Józefa Myjaka, Bolesława Garbosia, Elżbiety Garboś, Sandomierz 1980.

Jerzy Zalewski

Urodził się 28 stycznia 1901 roku. Jego rodzicami byli Janina z Neymarków - córka powstańca 1863 i Jan Zalewski, właściciel majątku Zalesie pod Sandomierzem.

Uczęc się w Gimnazjum sandomierskim, działał jako harcerz w drużynach szkolnych. Był dowódcą oddziałów POW na terenie Sandomierza i Gerlachowa. W 1920 został żołnierzem armii polskiej.

Ukończył studia rolnicze w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie i przez rok (1929) pracował w Sandomierskim Sejmiku Powiatowym. Potem otrzymał pracę w Rolniczym Zakładzie Doświadczalnym w Kościelcu koło Poznania. Awansował i już jako

dyrektor podjął pracę w Zakładzie Rolniczym pod Krakowem. Ostatecznie objął funkcję naczelnika wydziału, potem dyrektora departamentu w Ministerstwie Rolnictwa w Warszawie. W czasie pobytu w Sandomierzu działał aktywnie w wiejskich kołach młodzieżowych ZMW RP „Wici”.

W okresie okupacji powrócił do rodziny w Zalesiu. Działał w Batalionach Chłopskich. Był kierownikiem Wydziału Rolnego Delegatury Stronnictwa Ludowego w Centralnym Ruchu Ludowym. Pełnił też funkcję wiceministra rolnictwa w delegaturze rządu londyńskiego. W 1944 roku w Świniarach zorganizował 2-dniowy kurs ideowo-polityczny dla dwustu osób ruchu oporu: LZK, BCh, SL „Roch”, „Jędrusie” i AK, na którym był prelegentem z ramienia Delegatury RP. W domu jego matki był punkt kontaktowy i odbywały się odprawy ludowców przez cały okres okupacji.

W lutym 1944 roku wracając ze spotkania organizacji ciężko się zaziębił, zaś następnego dnia z wysoką gorączką pojechał na spotkanie konspiracyjne do Warszawy. Po powrocie wywiązało się ciężkie, ropne zapalenie, w wyniku którego zmarł 3 marca 1944 roku.

Opracowano na podstawie:

- Pawlakowa W., *Martyrologia sandomierzan*, Sandomierz 1982.

Prof. dr hab. Marian Zdyb

Urodził się 8 grudnia 1951 roku w Sandomierzu w rodzinie chłopskiej. Ojciec Zygmunt i matka Czesława zajmowali się rolnictwem. Ukończył I LO w Sandomierzu, gdzie uczył się w latach 1967-1971. Odbył studia prawnicze na Wydziale Prawa i Administracji UMCS w Lublinie w latach 1971-75, a w roku 1975 rozpoczął pracę naukową w Instytucie Prawa Publicznego i Administracji Wydziału Prawa. Obowiązki te łączy od 1991 roku z pracą na Wydziale Prawa Kanonicznego i Świeckiego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, gdzie w latach 1993-96 był także prodziekanem i członkiem Senatu Akademickiego KUL oraz kierownikiem Katedry Nauki Administracji i Prawa Administracyjnego. Stopień naukowy doktora praw uzyskał w 1983 roku na podstawie rozprawy *Administracyjno-prawna pozycja teatrów w Polsce*, a doktora habilitowanego w 1991 roku (praca habilitacyjna *Prawny interes jednostki w sferze materialnego prawa administracyjnego. Studium teoretycznoprawne*). Tytuł naukowy profesora nauk prawnych otrzymał z rąk Prezydenta RP w roku 1996. Był członkiem Rady Naukowej „The Review of Comparative Law” oraz innych pism naukowych, kuratorem „Vade-Mecum”.

Na jego dorobek naukowy składa się ponad 20 książek oraz 100 innych opracowań naukowych. Utrzymuje szerokie kontakty z ośrodkami naukowymi w wielu państwach europejskich oraz w USA i Kanadzie. W roku 1999 wizytował m.in. American University w Waszyngtonie, State University w New Jersey, George Washington University w Waszyngtonie, Columbia University w Nowym Jorku. Był ekspertem sejmowym i senackim.

Prowadzi wykłady, seminaria magisterskie i doktorskie z publicznego prawa gospodarczego na Wydziale Prawa Kanonicznego i Świeckiego w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i na Wydziale Prawa i Administracji UMCS w Lublinie.

W latach 1996 - 1997 pełnił funkcję sędziego Naczelnego Sądu Administracyjnego. W listopadzie 1997 roku Sejm Rzeczypospolitej Polskiej wybrał go Sędzią Trybunału Konstytucyjnego w Warszawie na 9-letnią kadencję (najmłodszy sędzia TK).

Do czasu powołania na stanowiska sędziowskie prowadził działalność publiczną. Działał w strukturach podziemnych NSZZ „Solidarność”. Był przewodniczącym Zarządu Regionu Lubelszczyzna oraz członkiem ZG ZChN, a także przewodniczącym Lubelskiej Federacji Centroprawicy. Działał w katolickich organizacjach, m.in. w Stowarzyszeniu Polskich Prawników Katolickich. Obecnie działalności politycznej nie prowadzi.

Największą jego pasją pozanaukową jest fotografika oraz sport. W wolnych chwilach zajmuje się działalnością literacką (proza poetycka, poezja). Uprawia różne formy turystyki.

Opracowano na podstawie:

- Zdyb Marian – relacja.

Urodził się 9 maja 1931 roku w Makowie koło Radomia. Nauki początkowe pobierał w szkole podstawowej w rodzinnej wiosce, a następnie w sąsiednim Małęczynie. Uczęszczał do Gimnazjum Ogólnokształcącego im. Jana Kochanowskiego w Radomiu, a następnie do Państwowej Szkoły Ogólnokształcącej Stopnia Licealnego w Sandomierzu, gdzie otrzymał świadectwo dojrzałości w 1950 roku. Studia filozoficzno-teologiczne odbył w Wyższym Seminarium Duchownym w Sandomierzu (1950-1955), a prawnicze w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (1955-1959), zakończone doktoratem z prawa kanonicznego. Świecenia kapłańskie przyjął 29 maja 1955 roku w Katedrze sandomierskiej z rąk bpa Jana Kantego Lorka. Pracę duszpasterską rozpoczął jako wikariusz parafii Opieki Najświętszej Maryi Panny w Radomiu. Pełnił funkcje: notariusza Sądu Biskupiego w Sandomierzu (1959-1968), prefekta młodzieży sandomierskich szkół średnich i pomaturalnych (1959-1972), dyrektora Wydziału Duszpasterskiego Kurii Diecezjalnej (1968-1973), rektora kościoła św. Ducha i kapelana szpitala sandomierskiego (1968-1973); członka rady kapłańskiej i kolegium konsultorów diecezji sandomierskiej (1971-1981), sandomiersko-radomskiej (1981-1992), sandomierskiej (1992). Od roku 1972 jest profesorem sandomierskiego Seminarium Duchownego. W latach 1973-1976 był jego wicerektorem, a w latach 1976-1987 rektorem. Był także egzaminatorem i sędzią prosynodalnym (1974-1987), konsultorem Trybunału Prymasowskiego (1983-1987), a od 1976 roku kanonikiem Kapituły Katedralnej Sandomierskiej. Od 1987 był prałatem scholastykiem, a w latach 1991-1992 jej dziekanem. 29 kwietnia 1987 roku papież Jan Paweł II wyniósł go do godności biskupiej (stolica tytularna Isola) i ustanowił biskupem pomocniczym sandomiersko-radomskim, od 1992 roku sandomierskim. Sakrę biskupią przyjął 8 maja 1987 roku w Konkatedrze radomskiej z rąk księdza kardynała Józefa Glempa, Prymasa Polski. Za hasło posługiwania pasterskiego wybrał słowa: *Spem alere - Ożywiać nadzieję*. W diecezji pełni funkcje wikariusza generalnego, a w Konferencji Episkopatu Polski jest członkiem Komisji do spraw Instytutów Życia Konsekwentnego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego oraz Rady Prawnej. Jest autorem artykułów z zakresu prawa kanonicznego, historii duszpasterstwa oraz biogramów w *Polskim Słowniku Biograficznym*, w *Słowniku polskich teologów katolickich*, w słowniku *Polscy kanoniści*. Pracuje w Komitecie redakcyjnym *Studiów Sandomierskich* (1981-1992) i w Towarzystwie Naukowym Sandomierskim.

Opracowano na podstawie:
- Zimałek M. K. ks. bp - relacja.